Walt Disney

Jaunųjų švilpikų enciklopedija

2 Jūra

EGMONT LITHUANIA

Walt Disney

Jaunųjų švilpikų enciklopedija

2 Jūra

Vertė
Ramunė Bagdonienė ir Ramunė Sosnovskaitė

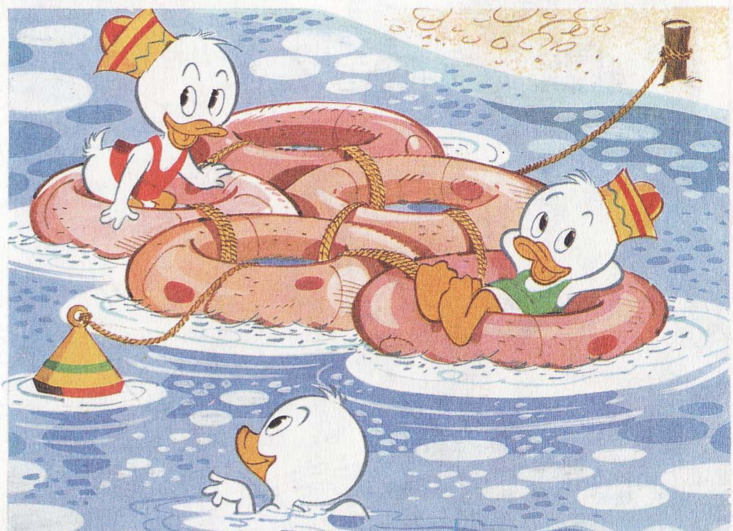
EGMONT
LITHUANIA

1996

Jaunųjų švilpikų enciklopedija.
II knyga. Jūra.
Versta iš: *Manuale delle Giovani Marmotte.*
The Walt Disney Company Italia S.p.A.
Iš italų k. vertė R. Bagdonienė ir R. Sosnovskaitė.
Redaktorius Algirdas Vincentas Kaminskas.
Išleido "Egmont Lietuva", 1996. Traidenio g. 34,
2004 Vilnius. SL 2238. Spausdinta Slovakijoje.
ISBN 9986-22-058-0
UDK 087.5:551
Ja761

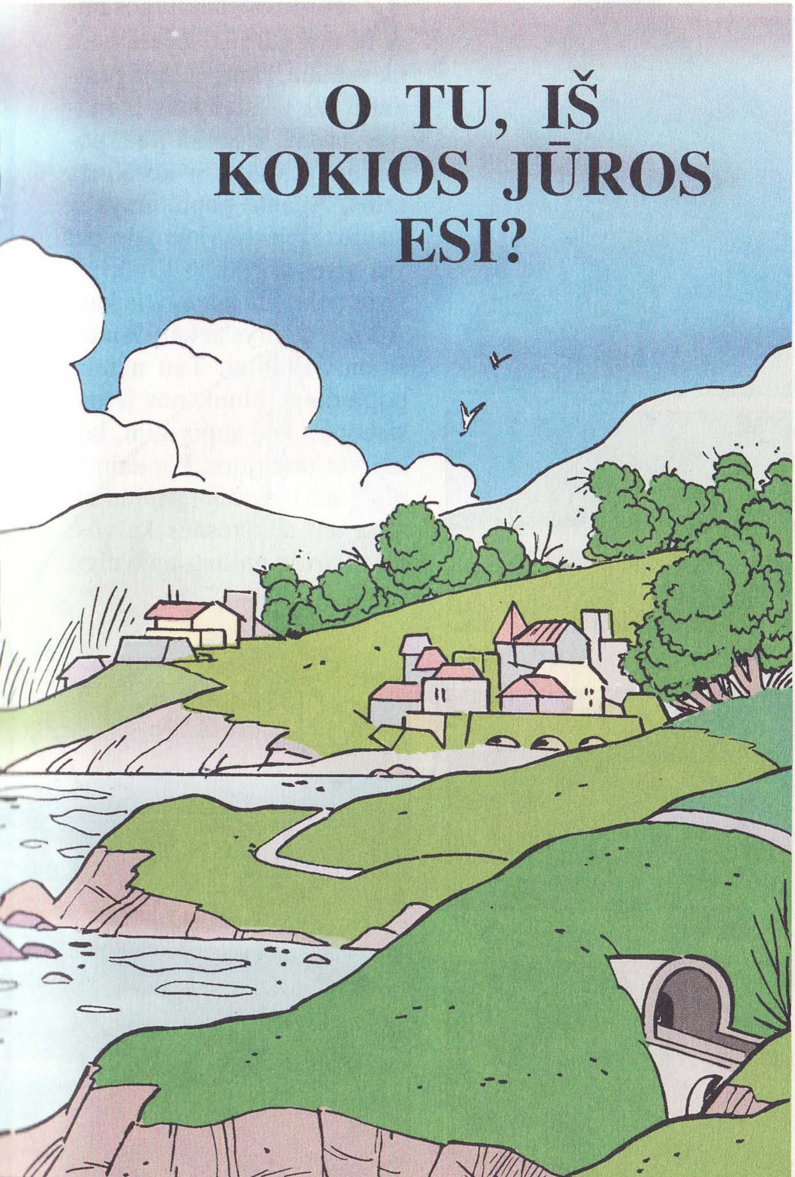
Visi į laivą! Inkarą pakelti pasiruošusi 2-oji Jaunųjų Švilpikų enciklopedija, skirta tik jūrai. Jei norite pasinerti į ją, jums nereikia "apsiginkluoti" plaukmenimis, akiniais ir balionais, užtenka tik noro žinoti, domėtis ir, svarbiausia, linksmintis.

Ar esate pasiruošę? Taigi, pakeliame inkarą ir... visiems gero vėjo!

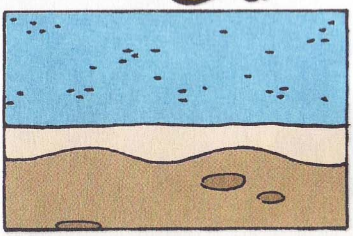

O TU, IŠ KOKIOS JŪROS ESI?

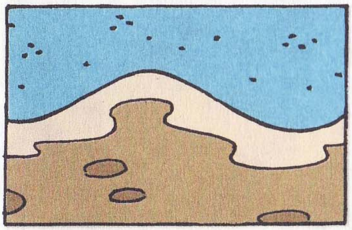

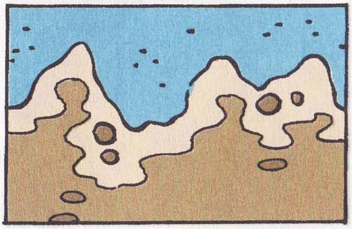
Keturios stebuklingos raidės: jūra! Bet jūra nėra tik vanduo, į kurį galima pasinerti: tai vandenynas ir marios, uostas ir atvira jūra, poliarinis priešalas ir koralinės salos, Atlanto paplūdimys ir šiaurės rifai. Italijoje taip pat yra visokių "jūrų": Ligūrijos jūros pakrantė nėra tokia kaip Adrijos pajūrys ar kaip Amalfitanos krantai. Tau užteks popieriaus, plunksnos ir pastabumo, kad suprastum, kokia yra tavo jūra. Popierių ir plunksną atsinešk į paplūdimį arba ant aukštesnės kalvos, nuo kurios galima apžvelgti

TAISYKLINGA PAKRANTĖ

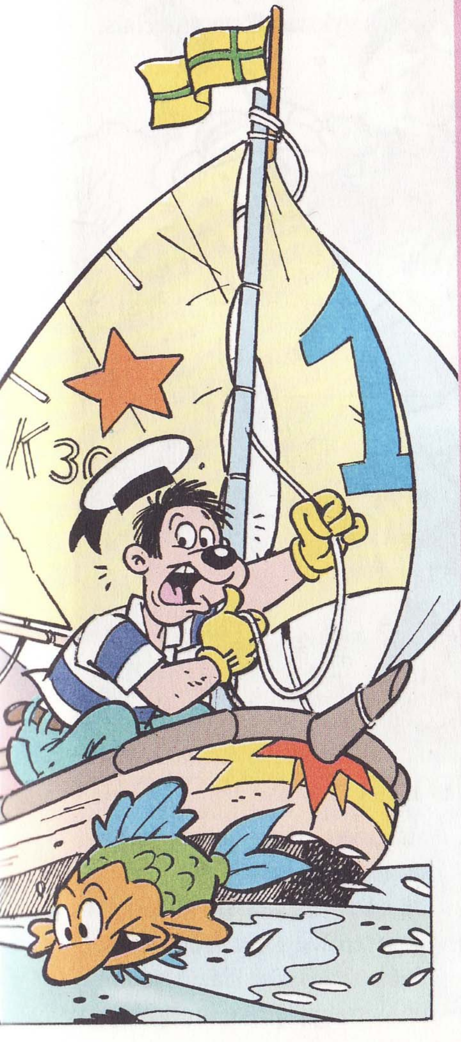
VINGIUOTA PAKRANTĖ

RAIŽYTA PAKRANTĖ

pakrantę ir nubrėžk liniją ten, kur vanduo susilieja su žeme. Ši linija parodys, ar vieta, kurioje tu esi, yra pakrantėje, įlankoje ar kyšulyje.

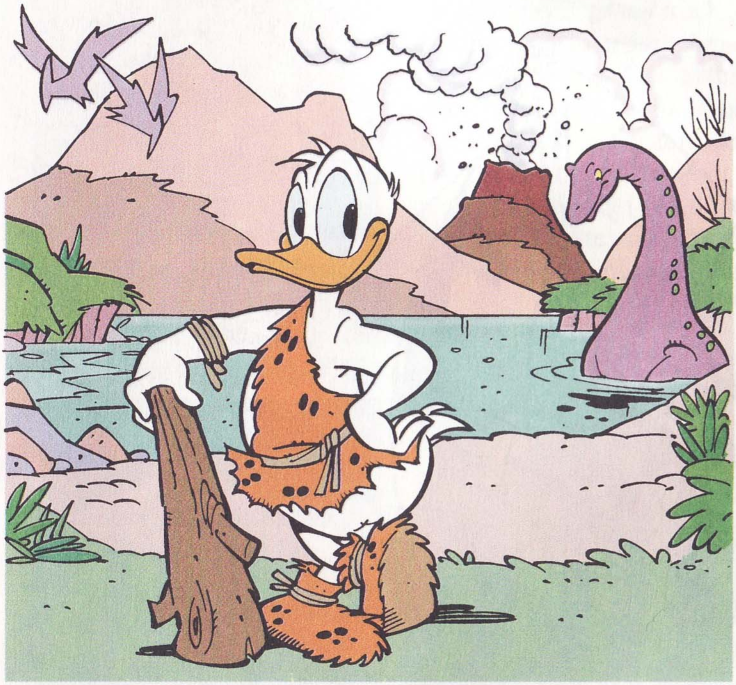

SEKLUMA, TAI BENT SEKLUMĖLĖ!

Pamažu tolstant nuo kranto, vanduo eina gilyn, tačiau ir atviroje jūroje yra vietų, kuriose galime sėdėti, jūrai plakantis į šonus, ir sveikinti burlaivius, kurie plaukia visai šalia. Šios vietos yra uolėtos arba smėlėtos seklumos. Pirmosios yra tikros uolos, kurias veikė jūros erozija iki joms nugrimzdant; antrosios yra povandeninės kopos; tai daugybė smėlio, susikaupusio dėl gelminių srovių ir bangų. Seklumos yra labai įdomios besimaudantiems, bet šito negalima pasakyti apie laivybą. Jūreiviai jas randa pažymėtas jūrų žemėlapiuose: taip jie gali išvengti seklumų, kad laivai ant jų neužplauktų.

KAS PAKEIČIA PAKRANTES

Pakrantės neišlieka visada tokios pačios: iš tiesų jūros vanduo po truputį ardo jas, net ir tas, kurios yra iš labai kietų uolų, tik, žinoma, tai vyksta labai lėtai. Nuolatinis jūros vandens, vėjo, lietaus mylavimas keičia žemyno vietas, kurios liečiasi su jūra, ir šis procesas vyksta tūkstantmečiais.

DETEKTYVAS MAUDYMOSI KOSTIUMU

Visi paplūdimiai yra sudaryti iš nuosėdų ir erozinių medžiagų. Šios nuosėdos būna įvairių formų. Tai, ką vadiname "smėliu", iš tikrųjų yra nepaprastas pasaulis, pilnas staigmenų. Kad geriau jį ištirtume, turime pasinaudoti padidinamuoju stiklu. Dabar tai, kas iš pirmo žvilgsnio atrodė vientisa medžiaga, išsisklaido į dešimtis skirtingų spalvų kruopelių.

Į PAGALBĄ SMĖLIO KOLEKCIONIERIUI

Jeigu esi akylus, pastebėsi, kad smėlis atskleidžia tokį kerintį pasaulį, jog yra tokių žmonių, kurie nusprendė jį kolekcionuoti. Italų gydytojas psamologas (iš graikų k. žodžio *psammos* - smėlis) turi surinkęs daugiau nei 600 jo pavyzdžių: smėliniai koralai, kvarcinis smėlis, lava, įvairiaspalviai ir akinamai balti - surinkti iš visų žemynų. Ekspertų nuomone, gražiausias Italijos pakrančių smėlis yra Edų salose, kuriose juodas vulkano smėlis maišosi su baltu Liparos smėliu, turinčiu pemzos. Bet taip pat Maldiruose, Karibuose, Bali, Tailande ir Polinezijoje randamos kruopelės džiugina kolekcionierių: šių paplūdimių smėlis iš tikrųjų turi mikroskopinių kiaukutų, kvarco dulkių ir koralų kruopelyčių.

SMĖLIS NELAISVĖJE

Galima labai įdomiai pradėti kolekcionuoti smėlį: tau reikia tik pasirūpinti tuščiais indais, kurie turėtų būti sandarūs; pripildyk juos smėlio pavyzdžių iš paplūdimio, kuriame leidi atostogas; o jeigu būsi sumanus, įtrauksi į šį reikalą ir draugą, kuris važiuoja į kitą pajūrį; tada galėsite pasikeisti surinkto smėlio pavyzdžiais.

Paskutinis patarimas: paprašyk tėvelių, draugų ar giminių iš išvykos į egzotiškas vietas atvežti tau kaip suvenyrą indelį smėlio; tai tau tikrai maloni dovana, kuri... nieko nekainuos!

Svarbu, kad ant pavyzdžių, kuriuos surinkai tu pats ar tau padovanojo draugas, rūpestingai užklijuotum etiketes, kuriose būtų nurodyta data ir vieta, iš kur tie smėlio pavyzdžiai atvežti.

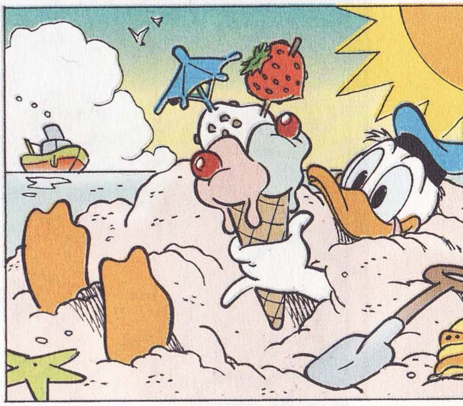
LEMTINGA TRAUKA

Priartink prie smėlio magnetą; jeigu jis pritraukia kruopelytes, vadinasi, paplūdimyje, kuriame tu esi, pilna feromagnetinių mineralų, tokių kaip magnetas.

SMĖLIS IŠ KVARCO AR IŠ KALKIŲ

Kad sužinotum, iš kokių uolų yra kilęs smėlis, gali atlikti eksperimentą. Apžiūrėk kruopeles per padidinamąjį stiklą: jos yra šviesios ar permatomos; padedant suaugusiajam pabandyk užlašinti lašelį druskos rūgšties. Jei smėlis ištirpsta, tai didžioji kruopelių dalis buvo iš kalkių. Jeigu nieko neatsitinka, galimas daiktas, kad didžioji to smėlio dalis yra susidariusi iš kvarco.

Iš kvarcinio smėlio, lydant specialiose krosnyse, galima pagaminti stiklą.

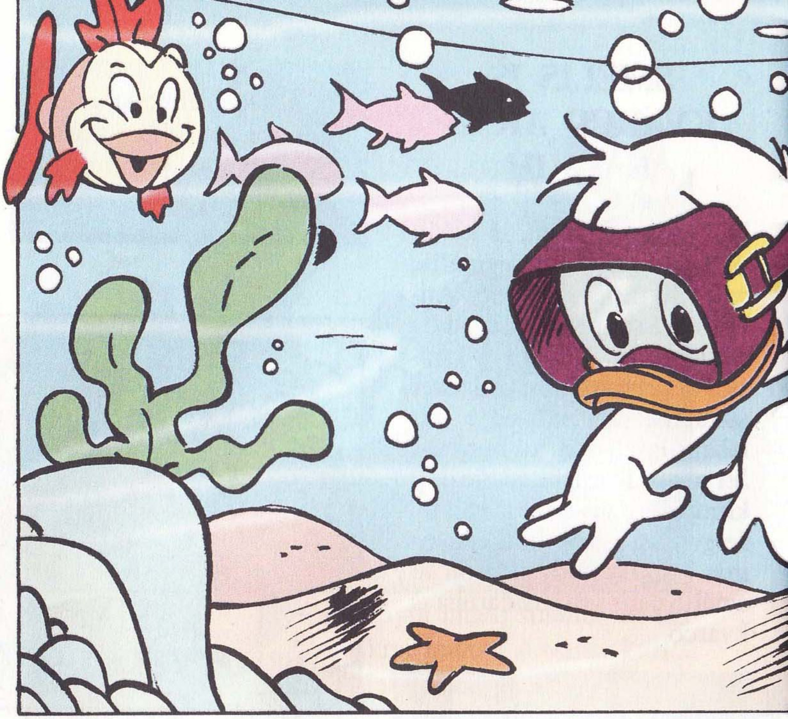

ŠILTAS SMĖLIS

Smėlis labai gerai išlaiko šilumą ir todėl, jei kas nors serga reumatizmu, mielai darosi "smėlio vonias", tai yra įsirausia į smėlį.

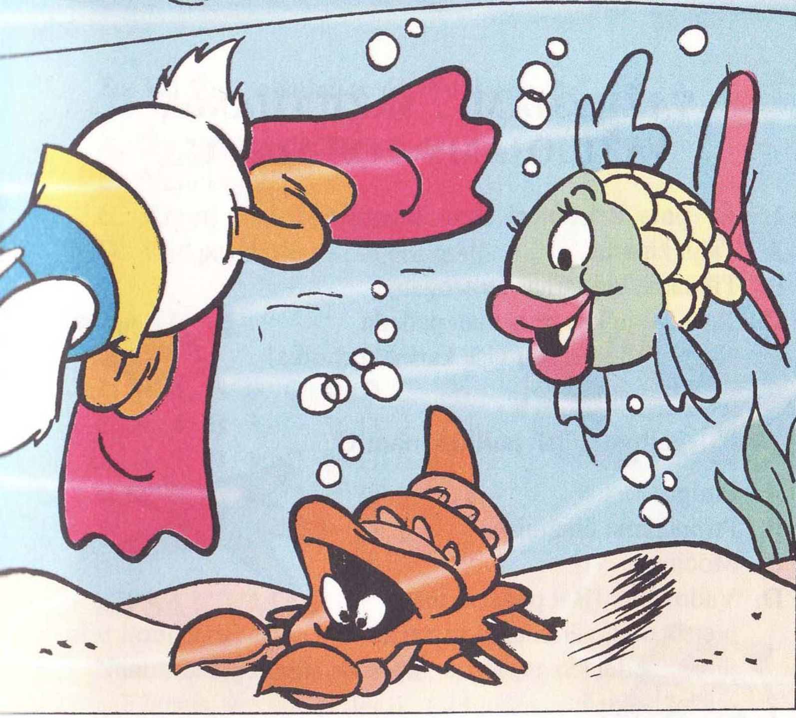
Smėlyje taip pat buvo rausiamos krosnys keramikos dirbiniams degti, senovėje žmonės jas naudodavo tūkstantmečiais, pasiimdami visą šilumą, kurią smėlis gali sukaupti, pakaitintas ant nedidelės liepsnos.

KOPOS - ĮRODYMAS

Jeigu esi smėlėtame paplūdimyje, pabandyk patyrinėti vidinę jo dalį, tą, kuri yra toliau nuo jūros, ypač kai smėlis nėra sudrėkęs nuo šlapių pėdų ir pamatysi, kad kopos nesiskiria nuo tų, kurios susiformuoja dykumose. Ištyrinėk jas atidžiai ir tau neturėtų kilti abejonių dėl jas suformavusio vėjo krypties: tikros keteros dviejų šlaitų viršūnėse, viena nuožulnesnė ir kita statesnė rodo, kad vėjas pūtė nuo žemesnės keteros link kitos, ant pirmosios nusodindamas smėlį.

Bet ne tik vėjas formuoja kopas: jeigu įbrisi į vandenį prie kranto iki metro gylio, ant dugno pastebėsi raukšlėjimąsi. Visos raukšlės eina viena kryptimi; tai raibuliavimo žymės - mažos ilgos lygiagrečiai išsidėsčiusios

raukšlės, kurios ant smėlėto dugno susidaro dėl bangavimo ir srovių. Šių raukšlių kryptis tau leis nustatyti jas sudariusios srovės kryptį.

SMĖLIO BANGELIŲ KALBA

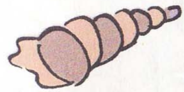
Jeigu raibuliavimo žymės turi du visiškai vienodus šlaitus, gali būti, kad jas sudarė potvynio ir atoslūgio bangos, kurios prie kranto buvo vienodo stiprumo.

Tačiau įdomiau yra tada, kai mažų kopų šlaitai yra nevienodi: vieni trumpesni ir statesni, kiti ilgesni ir nuolaidesni; tada gali būti tikras, kad srovė skverbėsi nuo nuolaidaus šlaito link stataus.

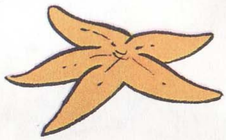
VAŽIUOJAME, VAŽIUOJAME, VAŽIUOJAME POILSIAUTI

1. Ar pats krauniesi savo lagaminą?

A. Taip, žinoma.
B. Tik tada, kai tarnas atostogauja.
C. Taip, jeigu kas nors man padeda.
D. Ne, net jei grasintų visa karine technika!

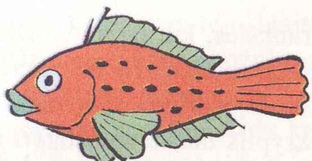

2. Ko gailėtumeisi palikęs namie?

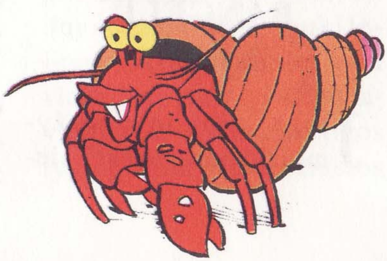
A. Pinigų.
B. Pripučiamo čiužinio.
C. Močiutės.
D. Vadovėlio. (Bet pagal šį testą, yra tik du atvejai: arba jo nepamiršti, arba nevažiuoti prie jūros. Todėl šio atsakymo nesirink, nes už jį skiriama mažai taškų.)

3. Kokia jūra tau patinka?

A. Smėlėtu dugnu.
B. Kurioje daug uolų.
C. Kurioje daug ledo.
D. Kurioje yra valgomų moliuskų, bet mažai pipirų.

4. Jeigu krantas yra aukštas ir uolėtas, koks bus dugnas?

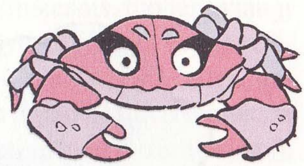

A. Seklus ir smėlėtas.
B. Gilus.
C. Pilnas gyvūnijos.
D. Pilnas šeimynos.

5. **Ką gali atskleisti smėlio kopos?**

A. Žmonių ir gyvūnų kryptį.
B. Vėjo kryptį.
C. Kryptį ir vadovavimą.
D. Kad pasukote ne į tą greitkelį.

TAŠKAI

1. A 5; B 0; C 4; D 0.
2. A 4; B 3; C 5; D 0.
3. A 5; B 5; C 0; D 0.
4. A 0; B 5; C 3; D 0.
5. A 0; B 5; C 0; D 1.

ATSAKYMAI

Nuo 0 iki 9. Ilgiausia kelionė, į kurią gali leistis, yra nuo kėdės iki šaldytuvo. Truputėlį susikaupęs, sugebi grįžti atgal.

Nuo 10 iki 19. Esi neblogas keliautojas, bet dar negali savęs vadinti tikru nuotykių ieškotoju. Tau kupranugaris naudingas tada, kai yra aprūpintas oro kondicionieriumi.

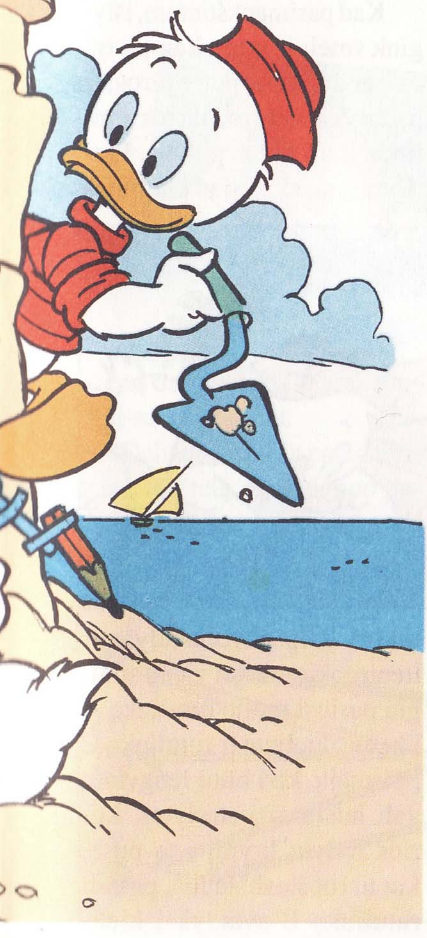
Nuo 20 iki 25. Nuotykių romanas tau nekelia jokių klausimų (net ir žodį "klausimas" tu moki taisyklingai kirčiuoti). Galbūt šį testą skaitai negyvenamoje saloje. Taigi išvaduok mane nuo smalsumo ir atsakyk, kur negyvenamoje saloje parduodama Jaunųjų Švilpikų enciklopedija?

ŽAIDIMAI PAPLŪDIMYJE

MOLIO PASAULIS

Įprasta paplūdimio tradicija: molio varžybos. Nekalbame apie banalų mažųjų laiko praleidimą, bet apie rimtą reikalą, kuris reikalauja didelių architekto ir ... bėgiko gabumų. Pasirūpink moliu, kriauklėmis, plastmase arba, dar geriau, stiklu (labiausiai tinka apie pusantro centimetro skersmens), ir pradedame nuo trupučio technikos. Kuo molis yra sunkesnis, tuo lengviau jį valdyti, iš tikrųjų, svoris reiškia inercijos jėgą (taigi, galima ilgiau išlaikyti numatytą kryptį ir įveikti trinties jėgą), vadinasi, rutuliukai kur kas sunkiau išlėks iš aikštelės.

"MOLIO KAMUOLIUKŲ" ŽAIDIMAS

Gerai išmankštink dešinę ranką (arba kairę, jei esi kairiarankis) ir atsiklaupk ant žemės. Pasiruošęs?

Tiesus šūvis: nykščiu laikyk sulenkto ir stipriai suspausto didžiojo piršto nagą; kiti pirštai turi būti ištiesti į tą pusę, į kurią nori paleisti molio rutuliuką. Smūgiuoti turi staiga ir stipriai. Jeigu smūgiavai tinkamai, molio rutuliukas lėks tiesiai ir toli. Dabar pasitreniruok nustatydamas smūgio jėgą, kad paleistas rutuliukas skrietų tiek toli, kiek tu nori.

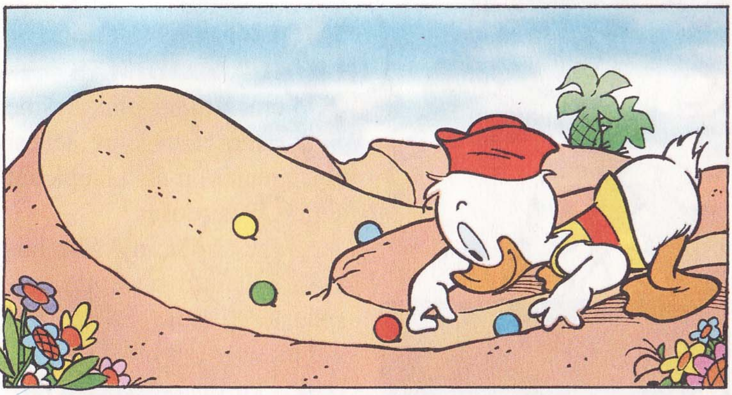
Tiesus ir trumpas šūvis: kalbama apie silpnesnį ir tikslų smūgį; pasitreniruok, kad galėtum reguliuoti smūgio jėgą, ir bandyk nukreipti molio rutuliuką į norimą tašką maždaug 40 cm. spinduliu. Nykštys, sulenktas ir įremtas į žemę, turi laikyti smilių ir jį paleisti, visi kiti pirštai nukreipti į tą pusę, kur nori, kad skrietų rutuliukas.

Įspūdingas šūvis: kad atliktum įspūdingą šūvį, kuris priverstų molio rutuliuką judėti kairėn, smiliumi laikyk nykštį ir jį paleisk; kiti pirštai turėtų būti įremti į žemę, kad nejudėtų ranka.

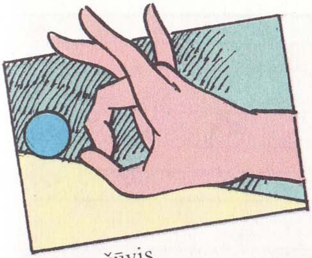
Jei nori, kad rutuliukas skrietų dešinėn, turi nykščiu laikyti mažąjį pirštą ir jį paleisti, kiti pirštai turi būti ištiesti į priekį. Kuo toliau nykščio nagas bus nuo rutuliuko, tuo toliau į šoną šis skries.

Jeigu esi kairiarankis, turi sukeisti du paskutinius patarimus, t.y. nykščiu galėsi smūgiuoti į dešinę, o mažasis pirštas nukreips smūgį į kairę.

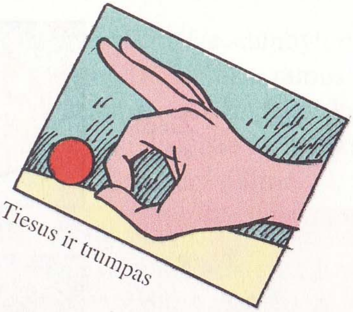
Kad pasimankštintum, išlygink smėlyje stačiakampį, tik ne per arčiausiai prie jūros, ir padaryk keletą mankštos pratimų, kaip tikras pilotas. Pradžiai išrausk šešias duobutes

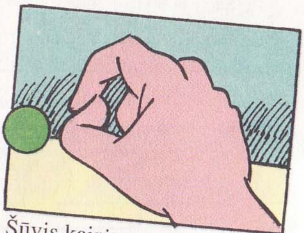
tokias kaip paveikslėlyje ir treniruokis tol, kol vienu smūgiu pasiųsi molio rutuliuką A į trečią duobutę ir rutuliuką C į pirmąją, kad būtų lengviau, gali nusibrėžti strėlytes, kurios rodytų kryptį į tą pusę, kur tu ruošiesi "šauti", paskui rutuliuką B svaidyk į kiek-

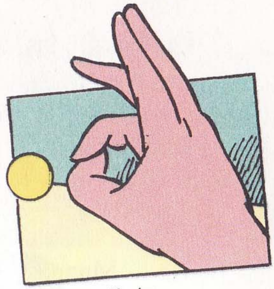
Tiesus šūvis

Tiesus ir trumpas

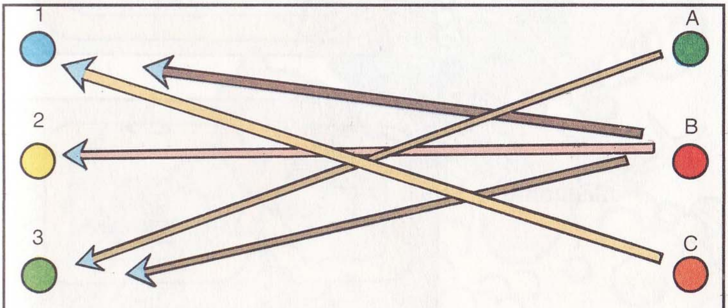
Šūvis kairėn

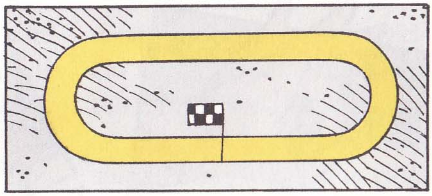
Šūvis dešinėn

vieną duobutę tol, kol neabejosi savo jėgomis.

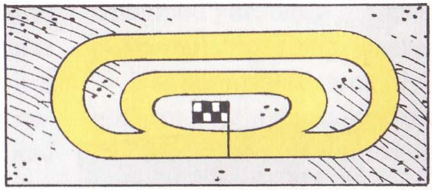
Dabar tau reikia pasidaryti tikrą aikštelę; pradėk nuo paprasto žiedo, toliau bandyk aštuoniukės formą ar kitokius variantus, kurie reikalaus konstruktoriaus ir žaidėjo miklumo. Tau padės kitame puslapyje pavaizduoti aikštelių

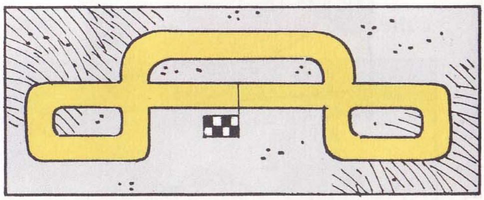
Žiedas

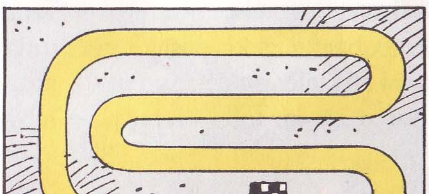
Dvigubas žiedas

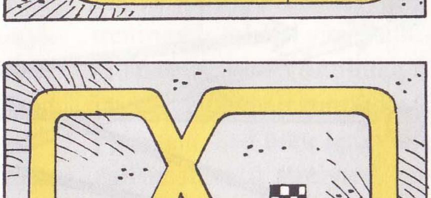
Mazgas

Įgaubtas žiedas

Aštuoniukė

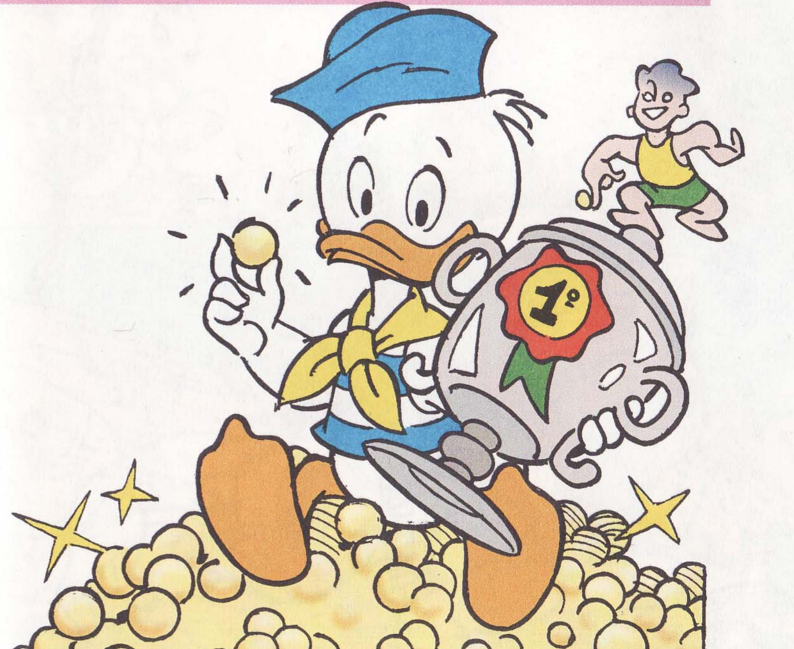
tipai. Dabar pakalbėsime apie žaidimo taisykles. Greičiau nežaidžiama iš eilės, bet "pagal laiką". Kiekvienas žaidėjas bando kuo greitesne tvarka aikštelėje stumdyti rutuliuką. Būk atidus, ramus ir susikaupęs, nes žaidėjas, kurio rutuliukas išlekia iš aikštelės, išeina iš žaidimo.

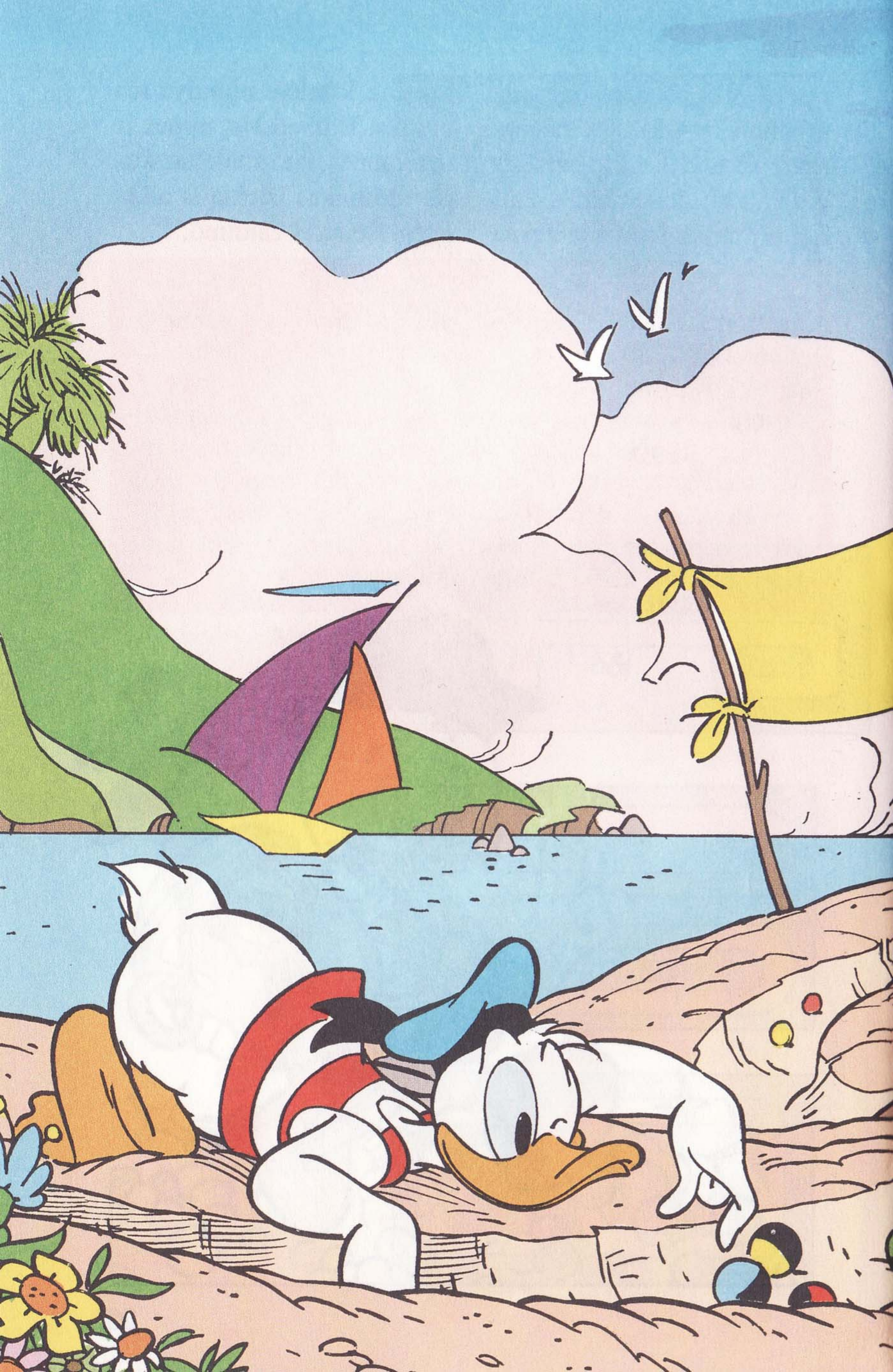
LAIMI GERIAUSIAS!

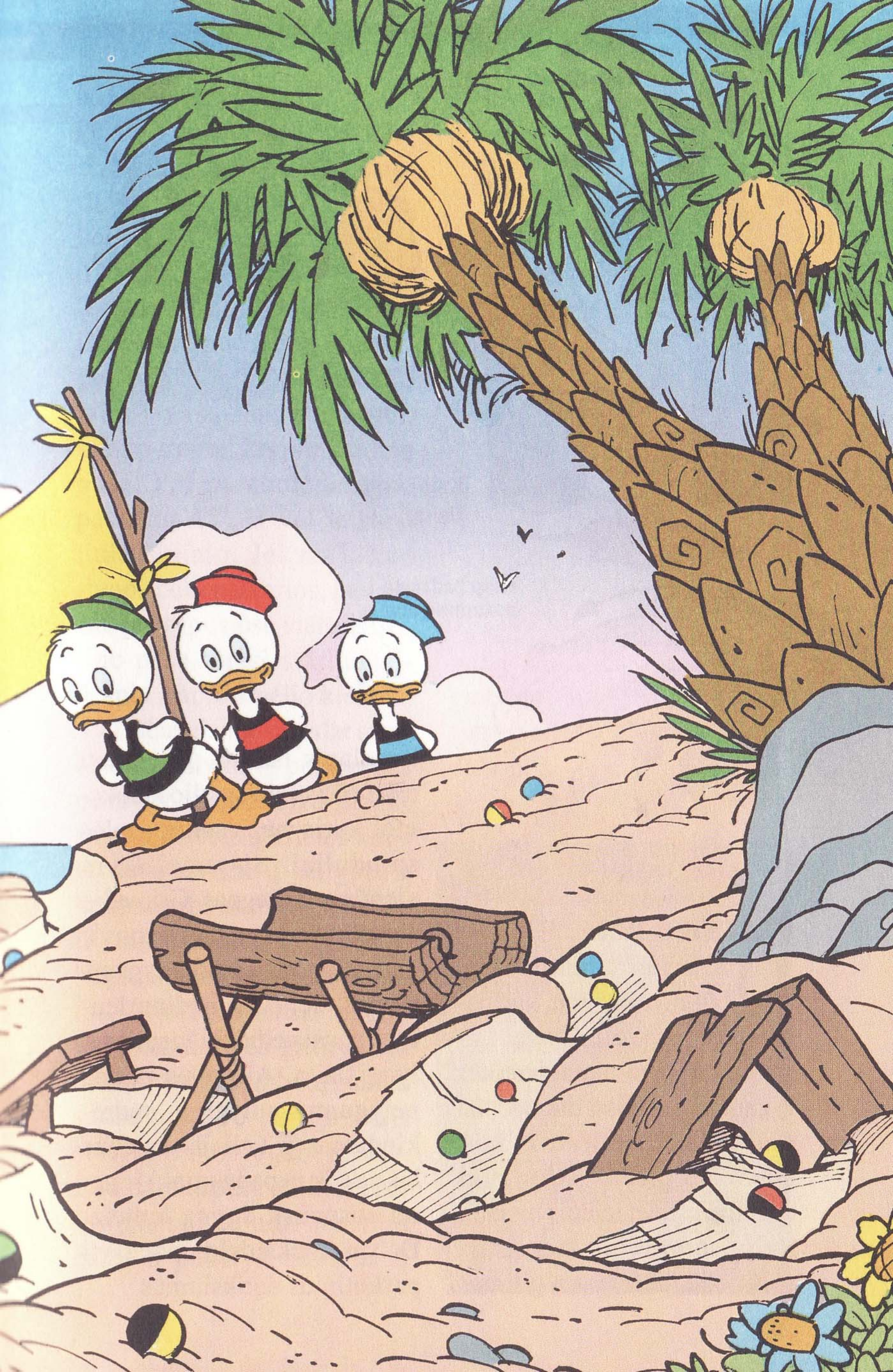
Chronometras: žaidžia vienas žaidėjas vieną kartą ir laimi tas, kuris per trumpiausią laiką padaro vieną ar daugiau ėjimų.

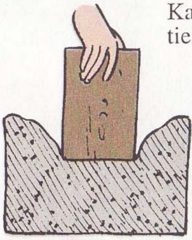
Greitas bėgimas: vienas žaidėjas žaidžia vieną kartą ir laimėtoju bus pripažintas tas, kuris iš mažiausio skaičiaus smūgių padarys vieną ar kelis ėjimus.

Persekiojimas: žaidžia 2 žaidėjai vieną kartą skirtingose aikštelės pusėse; abu rungiasi tuo pačiu būdu, ir laimi tas žaidėjas, kuris pasiekia kitą.

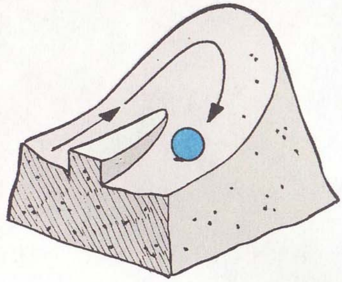

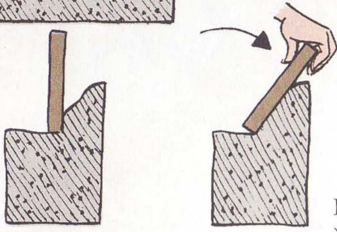

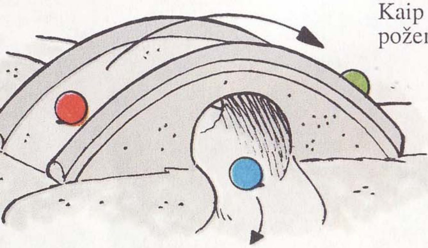
Kaip iškasti tiesų kanalą

Kaip padaryti parabolės vingį

Kaip suspausti šlaitą

Kaip padaryti požeminę perėją

STATYBA PLIAŽE

Dabar tau tereikia kelių būtinų patarimų, kad pasidarytum savo aikštelę. Įsimink, kad tavo statiniui reikės lygaus ir vientiso dugno; tau pravers medinė lentelė, kuri bus tokio pločio, kokią nori daryti aikštelę; lentelę naudok kaip semtuvėlį tiesiems, nedideliems ir gana giliems kanalams iškasti. Prisikasti reikia iki tokio smėlio sluoksnio, kurio nepasiekia saulės spinduliai. Šis smėlis yra vientisas ir drėgnas. Griovelio sienelės bus netaisyklingos ir gali skilinėti – iš išorės spausdamas sieneles medine lentele, gausi nedidelį, vientisą ir lygų šlaitą. Aikštelės dugno nelygumus sulygink, sudrėkindamas jį keliais vandens lašais (tik nepadaugink) ir gerai suspausk dugną lentele. Dabar telieka delnu pataisyti paskutinius netikslumus.

MEISTRO RANKA

Kad padarytum nuožulnų ir nukreiptą į vidų vingį (išlinkimą), palei visą parabolės dugną prikrauk nemažai drėgno smėlio ir medine lentele spausk dugną link išorės, kad nuo parabolės vingio pradžios molis pamažu kiltų į viršų link horizonto, kur po truputį kryptų į vidinę pusę, kol parabolės dugne pasiektų 45^0, ir vėl leistųsi link išėjimo. Jei nori, kad sienos būtų patvarios, labiausiai pakrypusiose vietose išorinę pusę turėsi sutrinti didesniu šlapio smėlio kiekiu.

Dabar eisime prie dar svarbesnio dalyko – požeminės perėjos. Sukonstruok dvi smėlio įkalnes aikštelės kraštuose ir atremk į jas gabalą kartono arba skardos, sulenktą U raidės forma, ir užpilk jį šlapiu ir gerai suspaustu smėliu. Atidžiai spausk tunelio vidų, atsitiktinės griūtys nutrauktų žaidimą ir būtų galima suabejoti tavo nepaprastais statybininko sugebėjimais. Kad darbas būtų atliktas profesionaliai, sujunk abu tilto galus ir padaryk turėklus iš

gerai suspausto smėlio, kad galėtume naudotis ne tik apatine, bet ir viršutine tunelio dalimi.

Smėlis yra labai svarbus komponentas ne tik statyboms paplūdimyje. Cementas naudojamas ir tikrų namų statyboms. Svarbi statybinė medžiaga betonas yra sudaryta iš smėlio, cemento ir vandens.

Asfaltas, kuriuo važinėja mūsų mašinos, yra sudarytas iš smėlio granulių (žvyro), sutvirtintų bitumu.

LAIVAI IR UOLOS

Vaikai sudarys 2 komandas: vieną – "laivų", o kitą – "uolų"; taip pat turės būti išrinktas žaidėjas "švyturys", kurio pareiga – vesti laivus į uostą. Žaidėjams

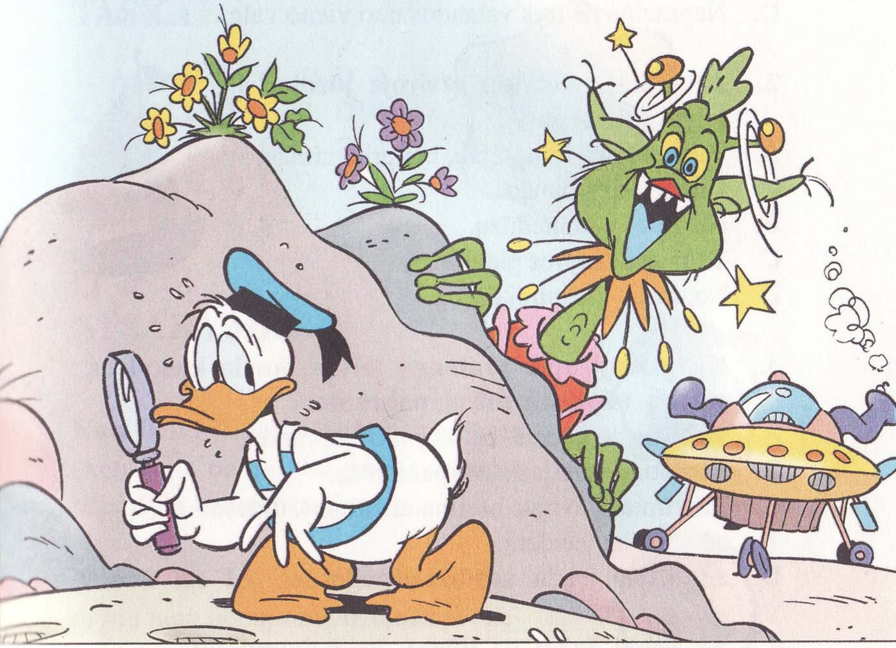
"laivams" reikės užrišti akis, "skardžiai" užims vietas pliaže, stengdamiesi jokiu būdu nepajudėti, nes kitaip jų lauks bausmė – priešingos komandos pergalė. Po "švyturio" signalo, laivai išplauks ir ieškos būdų, kaip pasiekti švyturį, vengdami kelyje išsibarsčiusių uolų. Rodydamas kelią, "švyturys" turės sutartinai įspėti: pavojus, kelias laisvas, pasukti dešinėn, pasukti kairėn, pirmyn. Kiekvieną kartą, kai laivas susidurs su uola, turės apsisukti aplink save du kartus ir vėl tęsti plaukiojimą. Laimės tas laivas, kuris pirmas pasieks švyturį. Žaidžiant komandomis, galima skaičiuoti, kiek laivų iš vienos ir kitos komandos pasieks švyturį per tam tikrą laiką.

ŽUVYS TINKLE

Šis žaidimas žaidžiamas vandenyje. Pirmosios komandos žaidėjai turi laikytis susikibę rankomis lyg darydami tinklą, tuo tarpu kiti turi bristi į vandenį, išlaikydami tam tikrą atstumą; abi grupės judės viena link kitos. Tinklas gaudys žuvis, kurios bandys išvengti nelaisvės

visais būdais; jos gali bandyti pralįsti pro priešininkų rankas arba pramušti jų padarytą "tinklą". Sugautos žuvys sudarys tinklo dalį, o tos, kurios pereis tinklą tris kartus, nugalės.

UFONAUTAI IŠ PAPLŪDIMIO

Yra daug besimaudančiųjų – ypač besilankančių paplūdimyje labai anksti arba labai vėlai – kurie tvirtina matę keistus skraidančius daiktus. Galbūt ir ufonautams patinka Žemės jūra. Bet kokiu atveju, galėtų pasirodyti neįtikėtini... žaidimo bičiuliai.

TAS PATS PAPLŪDIMYS, TA PATI JŪRA

1. Ar prieš eidamas maudytis palauki bent tris valandas po valgio?

A. Ne, nes valgau vandenyje.
B. Še tau, tiksliai pagal chronometrą.
C. Ne, valgau tik pusę kilogramo pyragėlių.
D. Nepraeina nė trys valandos nuo vieno valgio iki kito.

2. Ar ieškai nuotykių atviroje jūroje, jeigu esi vienas?

A. Vieną kartą jau norėjau, bet prisiminiau, kad nemoku plaukti.
B. Ne, nes bijau medūzų.
C. Taip, esu patyręs plaukikas.
D. Ne, rašau mokslinį darbą.

3. Ką galvoji apie pramogų laivus, kurie kiekvieną vasarą užplūsta mūsų pakrantes?

A. Tai sena problema, bet aš jos nesuprantu.
B. Niekada neturėjau savo pakrantės.
C. Tai rimtas pavojus besimaudantiems, didesnis už užterštą vandenį.
D. Atsakysiu, jei dar nebūsiu užmigęs.

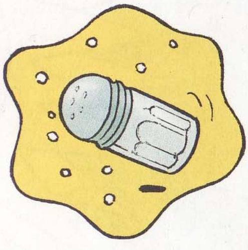
4. Ar vengi žaisti su būgnu arba kamuoliu popiečio poilsio valandomis?

A. Taip, visada, nes miegant man būtų sunku išeiti ir tai daryti.
B. Ne, nes šalia manęs nėra nė vieno, kuris miegotų.
C. Ne, nes neklausau jokių įsakymų.
D. Taip, man patinka žaisti su būgnu.

5. Iš ko supranti, kad vanduo jūroje yra sūrus?

A. Iš to, kad lengvai laikosi plūdurai.
B. Iš marinuotų silkių.
C. Iš skonio.
D. Iš to, kad jis greičiau užverda.

TAŠKAI

1. A 0; B 5; C 1; D 3.
2. A 1; B 2; C 0; D 0.
3. A 0; B 0; C 5; D 3.
4. A 3; B 1; C 0; D 0.
5. A 5; B 0; C 3; D 2.

ATSAKYMAI

Nuo 0 iki 7. Jeigu Atila išsinuomotų skėtį šalia tavojo, tai po 10 minučių paprašytų kompensacijos.

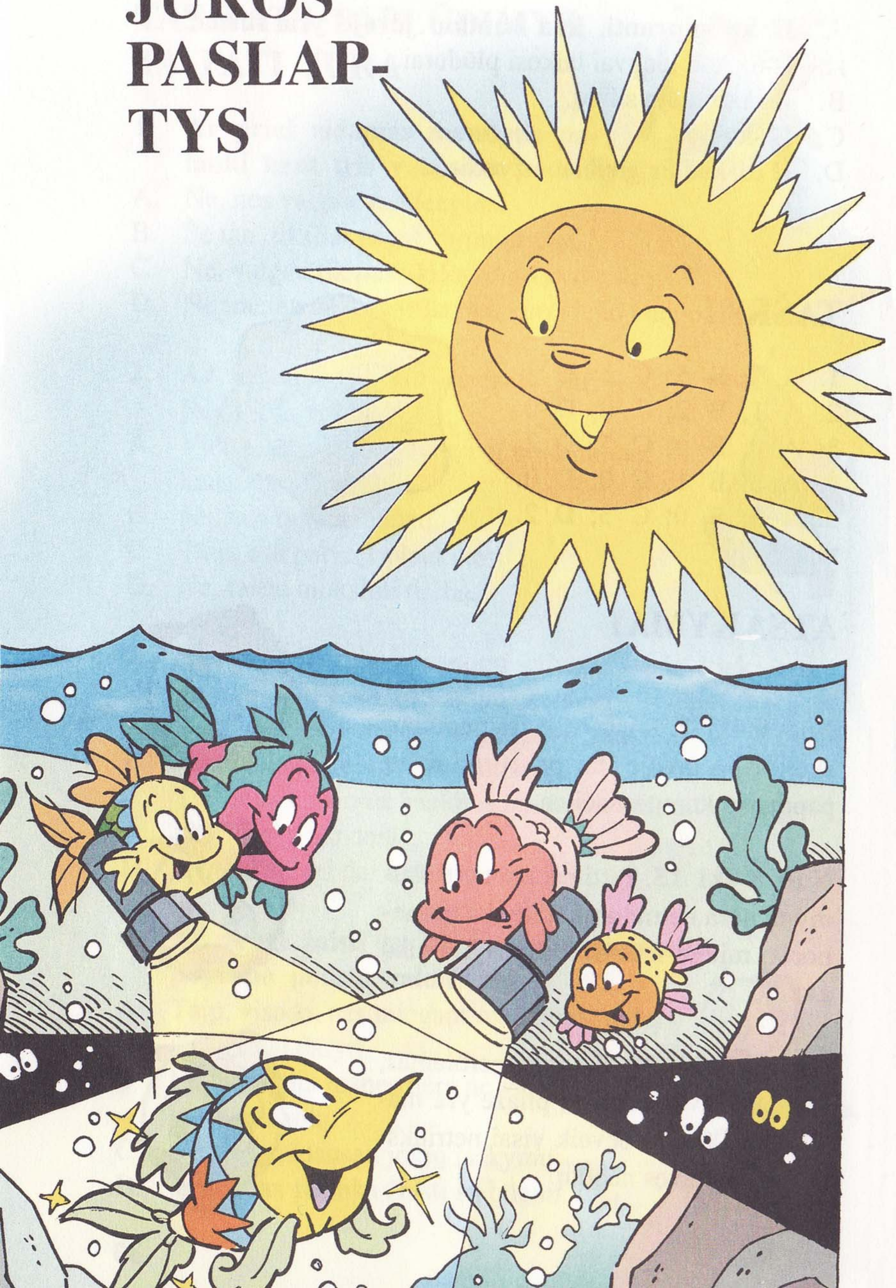

Nuo 8 iki 15. Būti pliaže tavo kaimynu nėra nemalonu, užtenka tik nenorėti miego ir sutikti klausytis visų garsų.

Nuo 16 iki 20. Esi toks gerbiamas, kad būti tavo kaimynu pliaže yra malonumas, nes tu beveik visai netriukšmauji, lyg tavęs nebūtų.

JŪROS PASLAP-TYS

VISOS JŪROS SPALVOS

Kokia yra jūros spalva? Taip, žinoma, mėlyna, bet atviroje jūroje melsvumas yra kitoks nei žiūrint nuo kranto. Horizonte, atrodo, ji yra visai kito atspalvio. Keičiantis metų laikams ir giliausiose vietose ji tampa pilka, sidabrinė, žalios smaragdo spalvos. Vis dėlto, kalbama apie tą patį vandenį, kuris pasemtas į stiklinį buteliuką, atrodo skaidrus.

Jūrai spalvą suteikia ir saulės spinduliai.

Ten, kur sekliau, saulė apšviečia dugną, kuris dėl savo sandaros (smėlis, dumblas ir uolos) nusidažo ypatinga spalva. Galbūt jau žinai, kad saulės spinduliai negali skverbtis į gilumą, todėl jūros bedugnė yra visai tamsi, saulė gali pasiekti ir apšviesti dugną tik ten, kur yra seklu, bet jau dviejų šimtų metrų gylyje turi sudėti ginklus: net spindinčios žuvytės čia atrodo kaip tamsūs kontūrai, ir kuo jos giliau, tuo sunkiau yra matomos žmogaus akiai, nepadeda net galingi prožektoriai.

ŠVIESA IR ŠEŠĖLIAI

Kuo silpnesnis apšvietimas, tuo labiau dugnas yra šešėlyje ir atsispindi tamsiais atspalviais, kurie atrodo kaip tamsiai žalios ir mėlynos spalvos lopai. Ši spalva vadinama ultramarinu (lot. *ultra* – daugiau + *marinus* – jūrinis).

Vanduo užima 71 proc. planetos paviršiaus. Įdomu tai, kad pats didžiausias – Ramusis vandenynas yra didesnis už visus kontinentus kartu paimtus.

DRUSKOS KRUOPELĖ

Jūra yra visada dosni žmogui: be maisto, kuriuo ji aprūpindavo žmogų nuo pat jo atsiradimo, jūra duoda mums svarbiausią prieskonį ir konservantą – druską. Nuo seno druska buvo labai brangi – ją naudojo kaip prekių mainų matą, todėl druską galime vadinti šiuolaikinių pinigų pramote. Šiandien druska labai pigi, tačiau ne taip jau seniai buvo tautų, kurios tuos baltus kristalus keitė į auksą: kruopelė druskos į kruopelę aukso. Laivynai, kurie gabeno druską, prilygsta dabartiniams tanklaiviams.

UŽMOKESTIS DRUSKA

Romėnų laikais viena iš mokėjimo formų buvo druskos porcijos – tokia brangi buvo druska. Apie jos vertę byloja šiuolaikinėje kalboje likę pėdsakai – italų kalboje *sale* reiškia "druska", o *salario* – "atlyginimas".

Negyvoji jūra tarp Jordanijos ir Izraelio yra pati sūriausia pasaulyje, joje druskos yra vidutiniškai 10 kartų daugiau negu vandenynuose.

KODĖL JŪROS VANDUO SŪRUS?

Jūros vandens cheminė sudėtis yra įvairi – ištirpusios įvairių rūšių druskos, dujos ir organinės medžiagos. Jūros vandens sūrumas atsirado tiesiogiai iš žemės plutos ir dėl žemyninių uolų irimo. Ten randami ištirpę visi natūralūs elementai, tik pasiskirstę skirtingais kiekiais

Ne visos jūros turi tiek pat druskos; tau užteks išsimaudžius išdžiūti saulėje ir pamatyti, kiek sūrių nuosėdų liks ant tavo odos, – tai padės tau padaryti greitą, bet įtikinamą išvadą. Sūresnių (druskingesnių) jūrų vanduo palieka ant odos balsvą apnašą.

DAR TRUPUTĖLĮ APIE DRUSKĄ

Yra vienas patrauklus eksperimentas, kurį gali atlikti: palik saulėje du vienodus indus, vieną su jūros vandeniu, o kitą su gėlu, ir stebėk, kuris vanduo greičiau išgaruos. Jeigu tau pasisektų atostogauti tokioje vietovėje, kur netoliese yra druskos kasykla, galėtum paprašyti leidimo ją aplankyti ir sužinotum apie visus druskos gavybos darbus – būtų tikrai įdomi patirtis.

DRUSKOS KIEKIS

Ar nori paskaičiuoti, kiek druskos yra tavo jūros vandenyje? Pasemk buteliuką vandens ir virk jį puoduke, kol didžioji jo dalis išgaruos (bet ne visas vanduo turi išgaruoti); druska, likusi puodelio dugne tau atsakys. Vidutiniškai 1 litre jūros vandens yra valgomasis šaukštas druskos, tai yra apie 35 gramus.

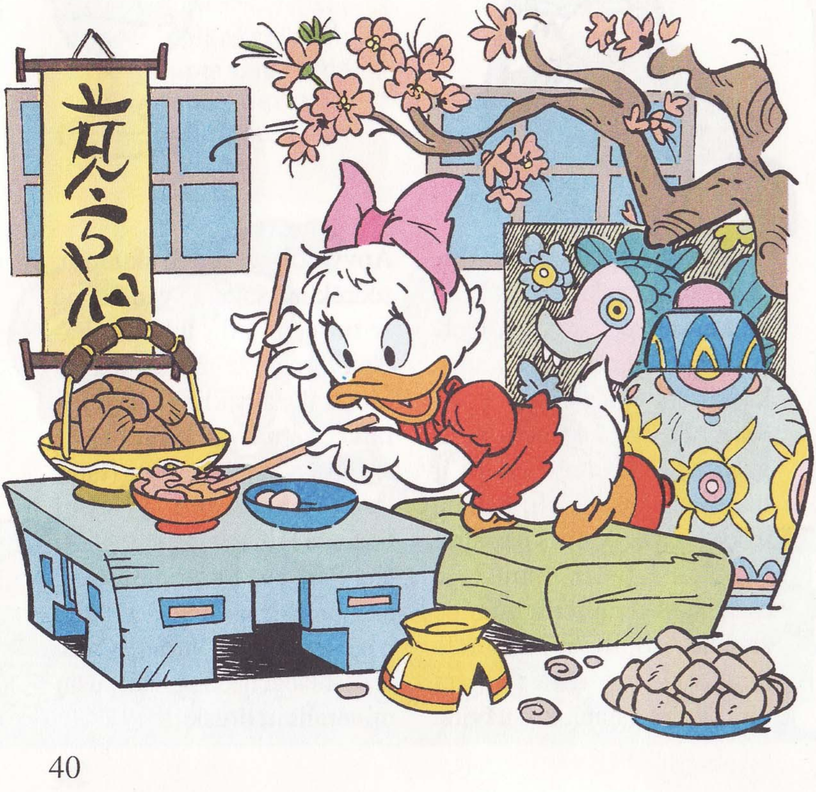
KAIP GAUTI GĖLĄ VANDENĮ

Išradingesniems štai eksperimentas, kurį galima atlikti namie, turint nedidelę įrangą ir padedant tėvams, kad išvengtum galimų netikėtumų. Pasirūpink indu, kuris galėtų stovėti ant viryklės ir turėtų siaurą kaklelį; kaklelį užkimšk per vidurį perdurtu kamščiu. Į šią kamštyje esančią skylutę įkišk guminę žarnelę. Pripildyk pusę indo jūros vandens, užkaisk jį ant viryklės ir palauk kol užvirs. Apvyniok vamzdelį skuduru, sudrėkintu šaltame vandenyje ar turinčiu ledo luitelių. Palenk žarnelę žemyn ir įdėk jos kitą galą į stiklinę; po kiek laiko pamatysi krintančius skaidraus vandens lašus (tuos, kurie chemijoje žymimi formule H_2O); jeigu paragausi šio vandens, tikrai pastebėsi, kad jis skiriasi nuo to, kuris bėga iš čiaupo, kuriame yra, nors ir labai nedaug, ištirpusių mineralinių druskų.

KEPTI, VIRTI AR ŽALI?

Kalbant apie neišsenkančias jūros atsargas, negalima neužsiminti apie dumblius, kurie rytiečiams yra gardus patiekalas, o kai kurioms tautoms – vienas iš pagrindinių maisto šaltinių. Tokijo restorane būtų beprasmiška paprašyti lakštinių ragū, tačiau padavėjas mielai pasiūlys keptų, virtų ar net žalių dumblių su saldžiarūgščiu padažu ir vietoj stalo įrankių atneš tradicines lazdeles. Dumbliai Nori, pavyzdžiui, yra nepakeičiama tradicinių japonų patiekalų, tokių kaip "suši" (frikadelės iš ryžių ir žuvies) sudėtinė dalis. Ir – staigmena – jūros salotos yra gana populiarios Didžiojoje Britanijoje ir valgomos kaip salotos.

PASLĖPTI LOBIAI

Apskaičiuota, kad jūroje yra 160 milijonų tonų druskos, daugiau kaip 10 milijardų tonų aukso, nikelio, geležies, potašo (kalio karbonato) nuosėdų ar didelių gniužulų (tokių kaip bulvė) pavidalu.

Netgi šiandien yra išnaudota labai nedidelė jūros resursų dalis ir, atrodo, kad žmonių veiklos sritys užaugs "ant žemyno platformos", išsidėsčiusios 50 km nuo pakrantės ir maždaug šimto metrų gylyje. Ši zona, didumo kaip Afrika, slepia neįsivaizduojamus lobius: naftą, geležį, deimantus ir visų rūšių mineralus.

JŪROS TYLA

GARSAI VANDENYJE

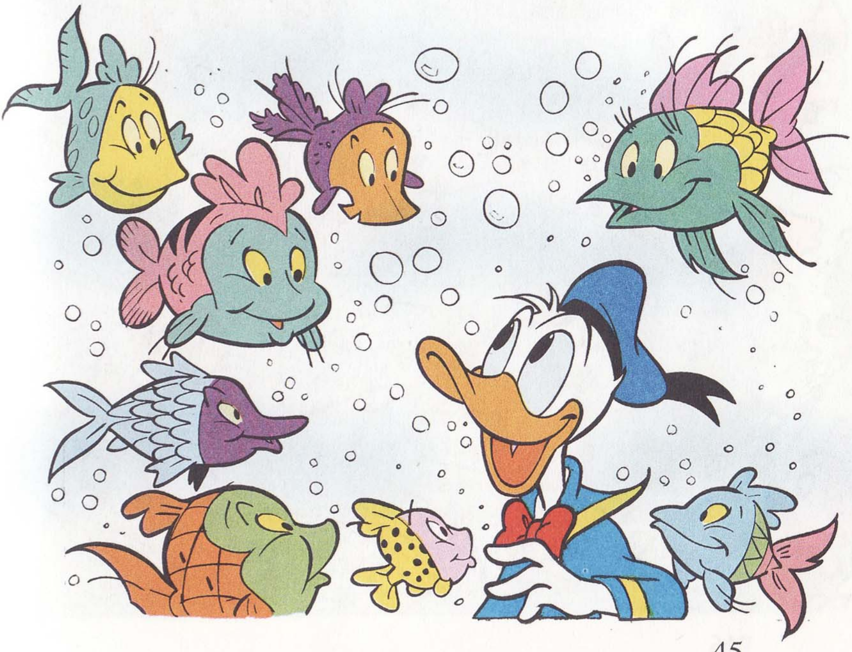
Povandeninis pasaulis yra pilnas garsų: jie atsiranda dėl paviršiaus bangų, beriedančių akmenukų, žemės drebėjimų, povandeninių nuošliaužų ir dėl įvairių organizmų veiklos, įskaitant ir žmogų. Jūroje triukšmai sklinda per šimtus kilometrų, nes garso greitis vandenyje yra gerokai didesnis nei ore: maždaug 1500 metrų per sekundę vandenyje ir 340 m/s ore.

TYLUS KAIP ŽUVIS

Dar niekada nebuvo nepagrįstesnio posakio. Tai atskleidė vieno amerikiečių laivo jūreiviai; šis laivas 1941 m. Kalėdų naktį buvo atviroje jūroje, kad atliktų tam tikrus eksperimentus; kalbama apie pirmąjį laivą, kuriame buvo sumontuoti pasiklausymo prietaisai, skirti pusiau povandeninei ir paviršinei signalizacijai. Vos tik pradėjusi veikti įranga laive sukėlė

prietaringos įgulos paniką. Ši panika kilo ne todėl, kad įrenginiai būtų pagavę besiartinančio priešo laivyno garsus, bet todėl, kad iš jūros gelmių sklido garsai, kurie sukėlė tokį siaubą, kad net plaukai stojasi ant galvos: grandinių klegėjimas, būgnijimai, lyg surūdijusių durų vyrių girgždesiai, duslios aimanos, kriuksėjimai, kraują stingdantis juokas. Laivo kapitonas perdavė juostelę su joje įrašytais garsais savo vyresnybei, kuri ją atidavė tyrinėti okeanografijos mokslininkams, o šie nustatė, kad tie fenomenalūs garsai buvo gauti iš povandeninio gyvenimo formų. Nuo tos dienos niekas net negalvoja sakyti, kad žuvys yra nebylios: jos ne tik "kalba", bet turi ir skirtingus tonus ir dažnius, kaip ir visi kiti žemės gyvūnai. Ir tai ne viskas: "balso tonas" keičiasi priklausomai nuo to, ką žuvis pajunta esant šalia, priešą ar draugą.

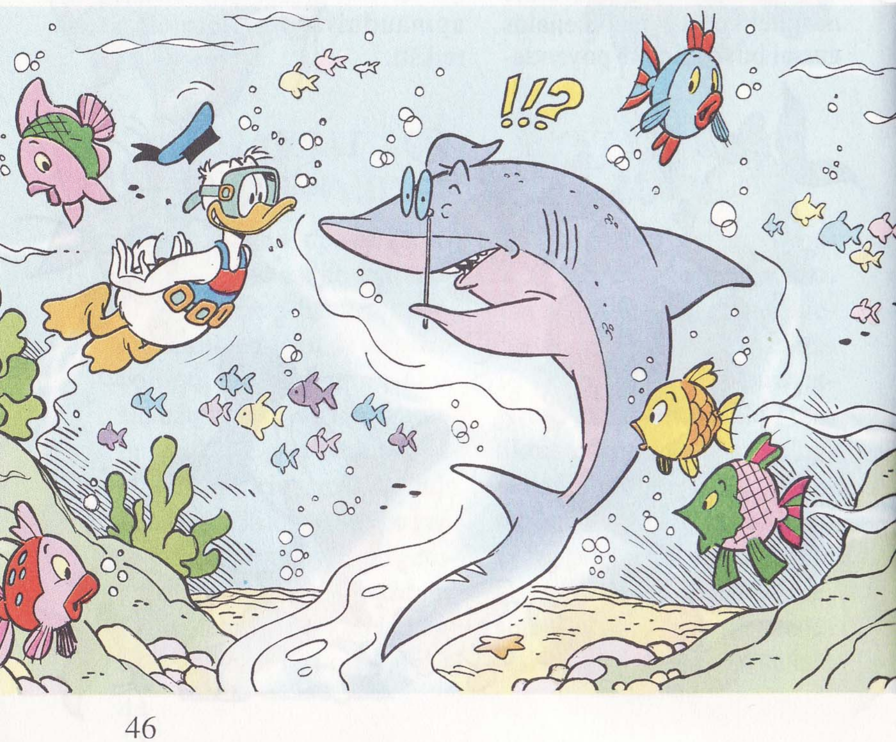
Mokslininkai, atlikę tolimesnius kruopščius povandeninius "interviu" nustatė, kad per 10 minučių patelė, atskirta nuo savo jauniklių, skleidžia įspūdingą garsų gamą, 802 garsus sielvartui, apmaudui ir nevilčiai išreikšti.

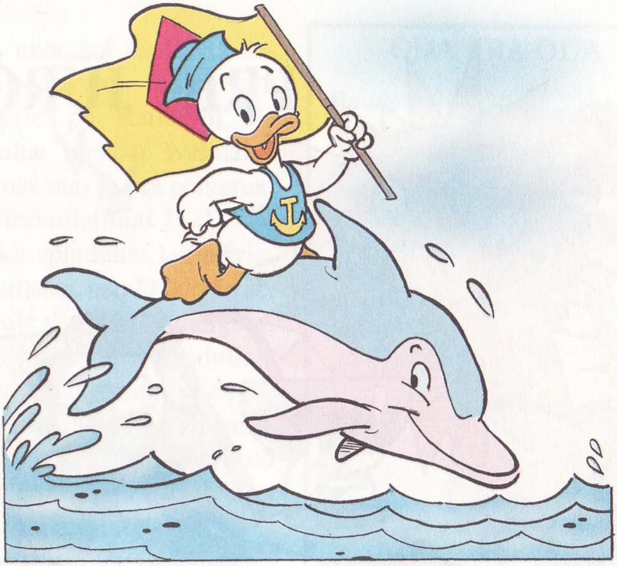

KAIP "KALBA" ŽUVYS?

Jūros gyventojai tarpusavyje bendrauja įvairiais būdais: vieni leidžia garsus kvėpuodami, kiti – sutraukdami specialius raumenis, esančius virš pūslės, kuri išsipučia nuo oro, dar kiti – virpina specialias sausgysles lyg smuiko stygas. Bet garsai, taip išgąsdinę jūreivius – grandinių girgždesys, varpų gaudesys, garsus juokas – iš kur jie sklisdavo? Tokius garsus sukeldavo jūros gyventojai šiepdami ir kalendami dantimis.

Delfinas turi labai išsivysčiusias ir gana įspūdingo dydžio smegenis, kurių struktūra panaši į žmogaus: kalbant apie gyvūnus, delfinas, regis, yra vienas protingiausių pasaulyje padarų.

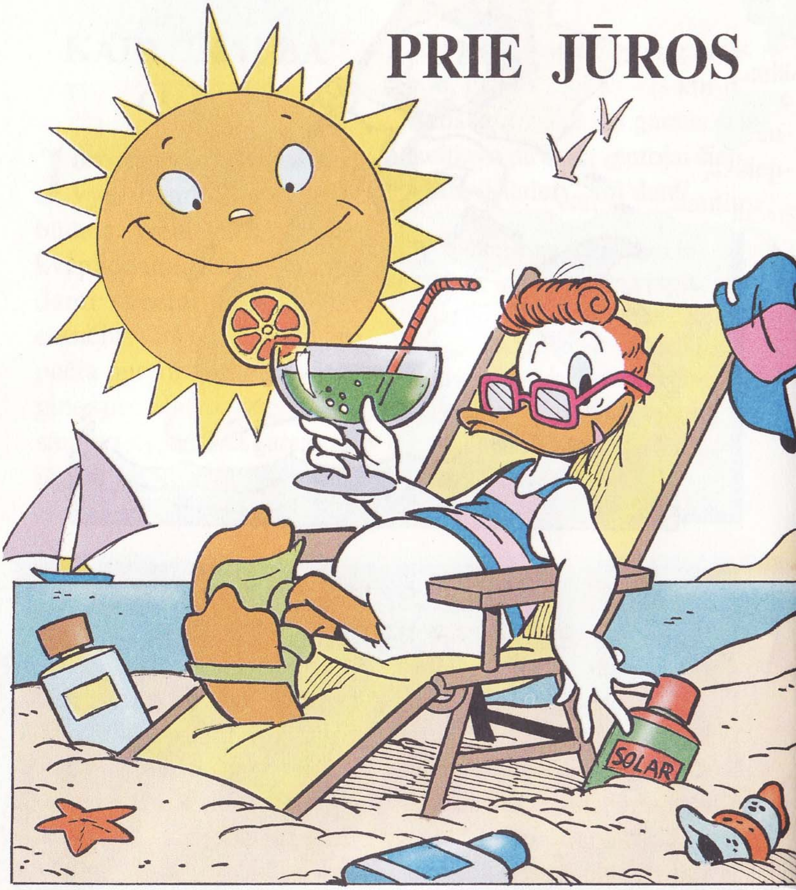

MOKSLININKAS, JO PADĖJĖJAS IR DELFINAS IŠDAIGININKAS

Vieną dieną amerikiečių mokslininkas daktaras Lilis buvo savo eksperimentinėje stotyje Majamio priemiestyje, vaikščiojo netoli delfinų baseino, sužavėtas jų paslaptingos kalbos – ganėtinai aiškaus kaukimo, šnibždėjimo, riksmo ir net garsų, panašių į nepaliaujamą klegesį. Mikrofonai buvo įjungti, ir mokslininkas šūktelėjo savo padėjėjui triženklį skaičių. Atsitiko neįtikėtinas dalykas: delfinas jam pakartojo šiuos skaičius iš eilės. Gydytojas manė, kad tai padarė jo padėjėjas, bet greitai įsitikino, kad "pokštą" iškrėtė kažkuris iš jo gyvūnų. Nuo tada mokslininkų dėmesys nukrypo į delfinų kalbos tyrinėjimus ne tik dėl to, kad ją iššifruotų, bet, kad su šiais gyvūnais surastų bendravimo būdą ir galėtų mokyti nuovokius gyvūnus žmonių kalbos.

PRIE JŪROS

SAULĖ – DRAUGAS IR PRIEŠAS

Įdegimas nėra kas kita, kaip matoma mūsų organizmo apsisaugojimo reakcija, kuri padidina vienos tamsios medžiagos – melanino – kiekį; ši medžiaga išfiltruoja kenksmingą spinduliavimą. Ką tai reiškia? Kai esame išblyškę, tokia spalva būdinga daugeliui miestiečių, reikia būti labai atsargiems. Pradžioje labai svarbu sugebėti atskirti gerus spindulius nuo pavojingų. Ultravioletiniai A spinduliai (UVA) yra įstriži, jie pa-

siekia mus, kai saulė yra žemiau horizonto, anksti rytą arba prieš pat saulėlydį; šie spinduliai "nudažo" švelniai, o įdegimas nuo jų yra patvarus.

Ultravioletiniai B (UVB) yra tokie spinduliai, kurie šviečia statmenai, nuo 11 iki 15 val., kai saulė yra aukštai danguje; besilepinant šiais spinduliais galima labai greitai nudegti. Kad galėtum nuo jų tinkamai apsisaugoti, reikia žinoti savo fototipą, t.y. odos jautrumą saulės spinduliams.

Jeigu priklausai Viduržiemio jūros žmonių tipui, greičiausiai tau neiškyla problemų dėl odos, nors taisyklė vengti saulės vidurdienį galioja visiems, bet jei priklausai airiškajam ar švediškajam tipui, turi saugotis. Kuo šviesesnė yra oda, tuo mažiau reikėtų būti saulėje.

Nemalonus raudonis yra nebylus ženklas, kuris praneša, kad gresia nudegimas, nes viršyta leistina įdegimui dozė.

Saulė padeda gaminti vitaminą D, reikalingą kaulų vystymuisi.

ODA YRA ODA

Raudonplaukio tipas: oda labai šviesi, strazdanėlės, plaukai skaisčiai raudoni.

Blondino tipas: oda šviesi, pabuvus saulėje kartais atsiranda strazdanėlių, plaukai šviesūs.

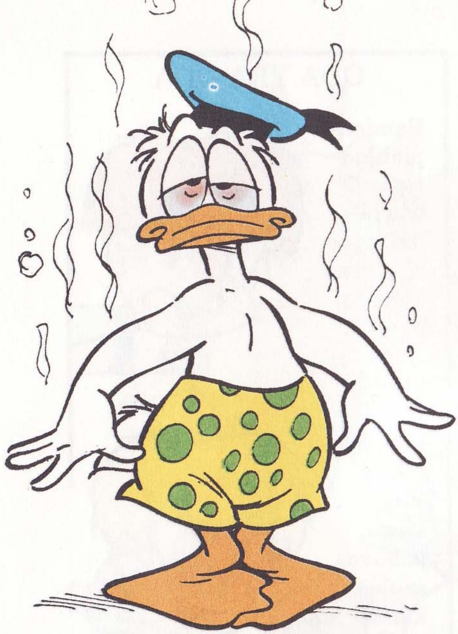

Kaštoninis tipas: oda tamsoka, plaukai kaštoniniai, akys kaštoninės arba šviesios.

Viduržemio jūros tipas: oda tamsaus gymio, plaukai ir akys tamsios.

KAIP APSISAUGOTI NUO SAULĖS?

Ar kada nors esi girdėjęs kalbant apie "apsisaugojimą nuo saulės"? Ant "saulės produktų" (produktai, skirti odai apsaugoti esant saulėje arba norint gražiau įdegti) yra užrašytas skaičius, nurodantis, kiek ta medžiaga gali tave apsaugoti.

Rinkis tau labiausiai tinkamą, atsižvelgdamas į:

1) savo fototipą (žr. lentelę 49 psl.);

2) deginimosi laiką (pirmą kartą ar ne);

3) ankstesnio įdegimo laipsnį (jeigu esi baltas kaip sūris, būtinai pasisaugok!);

4) kūno vietos (pvz.: lūpos, nosis, ausys turi būti saugomos labiau nei kitos vietos).

KARŠTIS IŠ PLIAŽO

Nuo ilgo buvimo saulėje ant lūpų gali atsirasti tai, kas vadinama žodžiu "karštis, karštligė", t.y. bjaurios ir nemalonios dedervinės pūslytės. Kad išvengtum šio nemalonumo, saugok lūpas, tepdamas jas specialiu, nuo saulės apsaugančiu tepalu. Jeigu jau pasidarė blogai, geriausia išeitis – vaistinėje pirkti tepalų, kurie nuolat ir laiku tepami padės tau maždaug per 24 valandas.

VANDENS VEIDRODIS

Kai plaukioji ar žaidi vandenyje, saulė atsispindi iš kiekvieno lašo kaip iš veidrodžio, ir jos stiprumas padvigubėja; taigi reikia būti dvigubai atsargesniems! Išsitepk

vandeniui atspariu kremu prieš nerdamas, ypač saulei lengviausiai pasiekiamas vietas: pečius, rankas, nugarą, veidą. Nepamiršk kaklo, nosies galiuko ir ausų.

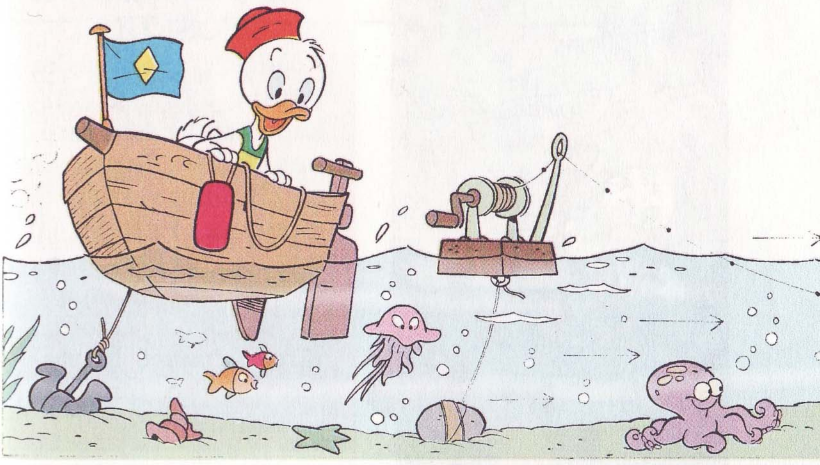
ŠILTA GALVA

Kai žaidžiama labiausiai saulėtomis valandomis, reikia dažnai drėkinti galvą ir saugoti ją nuo spindulių po kepure su snapeliu, nes kitaip galima gauti saulės smūgį. Taip pat neapsieisime be tamsių akinių, pirktų vaistinėje, bet ne pliaže už kelis litus. Akis prie jūros geriausiai saugo rudi akinių stiklai.

GERK, KAD JAUSTUMEIS GERAI

Būdami saulėje daug prakaituojame, nors apie tai net nepagalvojame, nes lengvas vėjelis nudžiovina nuo mūsų kūno lašelius. Geriausiai dažnai gerti vandenį, vaisių sultis, arbatą, negazuotus gėrimus; taip grąžiname druskas, pasišalinusias iš organizmo. Gėrimo, kuris turėtų numalšinti troškulį, temperatūra neturi būti ledinė: dykumų tautos geria šiltus antpilus.

Be jokios abejonės, geriausias troškulį malšinantis gėrimas – vanduo su keliais citrinos sulčių lašais.

Water proof – "atsparus vandeniui". Paprastai tuo norima pasakyti, kad daiktas yra atsparus vandenyje.

Ant daugumos gaminių, skirtų apsisaugoti nuo saulės, rašoma, kad jie yra atsparūs vandeniui, bet dėmesio: visada geriau daugiau pasitepti, negu per daug nudegti!

PIENELIS, ALIEJUS AR KREMAS?

Tie dalykai, kuriuos esame įpratę vadinti "saulės produktais" arba "produktais, skirtais įdegimui" yra viena didelė grupė, turinti skirtingas ypatybes.

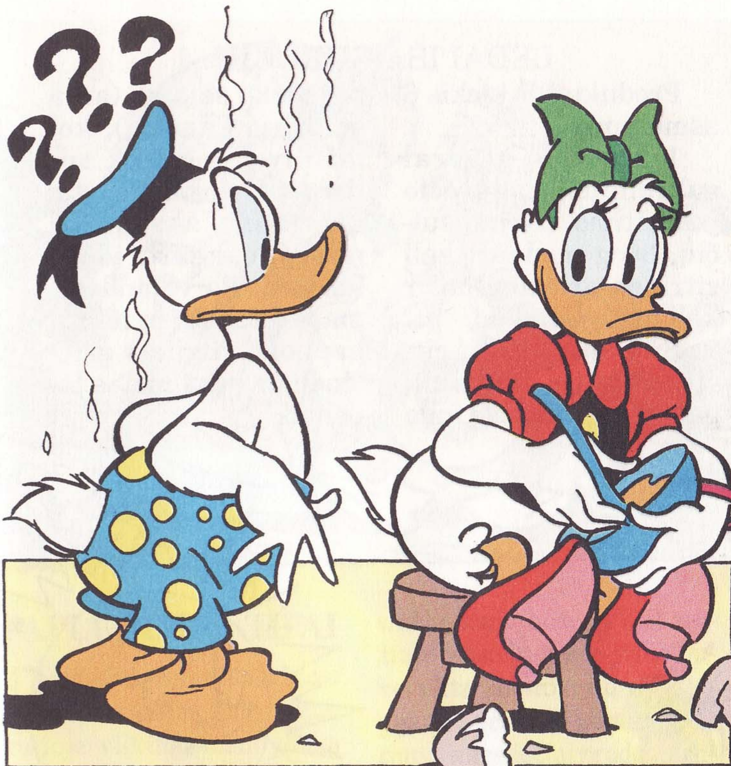
Kremas – gana tirštas, todėl jį sunkoka tepti. Jis skirtas labai jautrioms ir ypač įdegimo bijančioms vietoms.

Pienelis – ne tepalas, jis skystas ir ne toks jau nemalonus tiems, kurie neįpratę... būti išsitepę visokiais riebalais.

Aliejus – tinka tamsesnei odai ir ne tokioms jautrioms saulei vietoms.

RECEPTAS: KAIP NUMALŠINTI TROŠKULĮ

Įdėk į arbatinuką kupiną šaukštą karkadė (džiovintų kinினės rožės lapų) ir užpilk litru verdančio vandens. Palauk 10 minučių kol pritrauks, tada pasaldink medumi ir įdėk 4 didelius jūros druskos kristalus. Jei nori, įpilk dar apelsinų sulčių.

GELTONA – TAI PUIKU

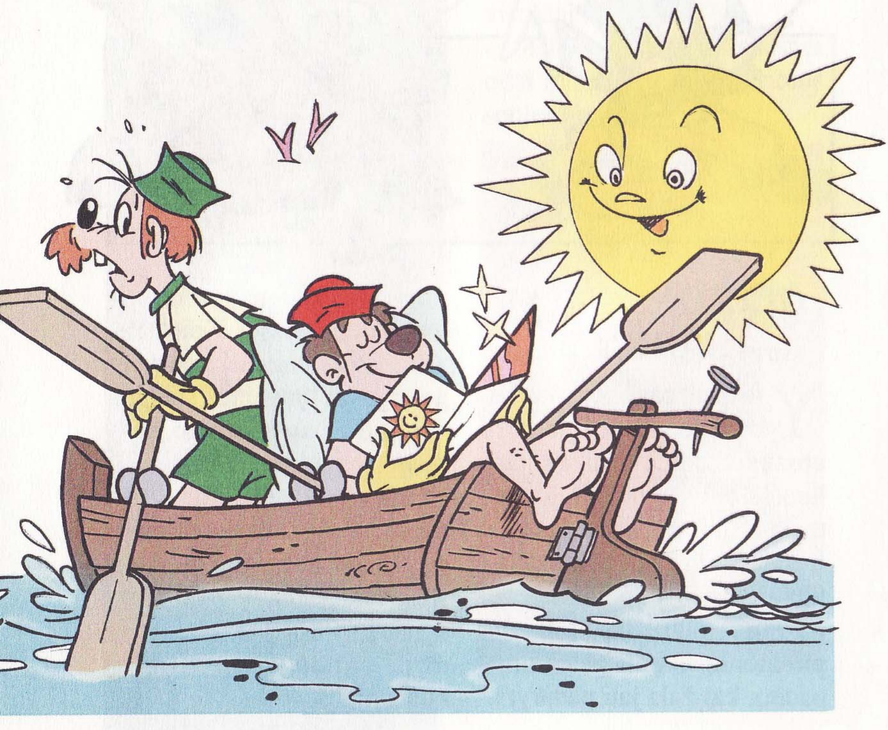
Yra daug paslapčių, kurias būtų gerai žinoti, jei nori apsaugoti odą. Užtenka sutarkuotos bulvės, indelio jogurto, kiaušinio baltymo, šaukšto medaus, jeigu per daug pasilepinome saulės spinduliais, o po ranka neturime tinkamų priemonių. Gamta gali mums padėti, kai žala jau padaryta, prieš prasidedant jos kenksmingam poveikiui. Kaip? Pavyzdžiui, nepagailėkime daug geltonos ir oranžinės spalvos vaisių ir daržovių, tokių, kaip morkos, moliūgai, apelsinai, paprika - juose yra daug vitaminų A ir E, kurie apsaugo organizmą nuo ultravioletinių spindulių. Jau nekalbant apie agurotį – tikrą vitaminų, vandens ir mineralinių druskų koncentratą.

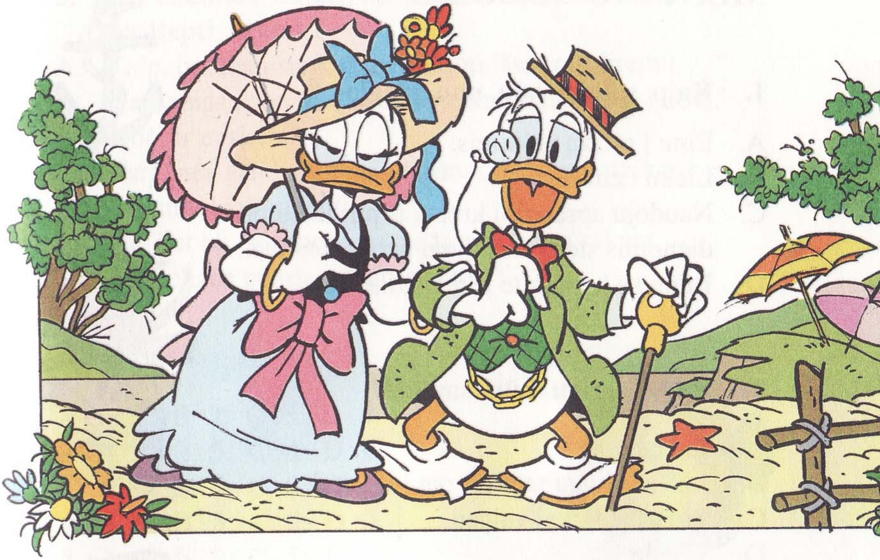
LEDAI IŠ AGUROČIŲ

Produktai ir kiekis 6 asmenims:

1 kg 200 g gerai subrendusio aguročio minkštimo, citrinų sulčių, 80 g medaus, keli citrinos griežinėliai ir keli mėtos lapeliai.

Suplak agurotį, citrinos sultis ir medų; gautą masę sudėk į indą ir padėk į šaldiklį (arba šaldymo kamerą), kol mišinys šiek tiek sutirštės. Išplak dar kartą, kol gausi "aksominę" masę ir dar kartą įdėk į kamerą. Po valandėlės masę išdėliok į indelius, papuošk citrinos griežinėliais arba mėtos lapeliais.

PAPLŪDIMIO TIPAI

Paplūdimys ne visada buvo suprantamas kaip vieta, kurioje vilkime maudymosi kostiumėlius, maudomės, kaitinamės saulėje. Šis naujas įprotis atsirado tais laikais, kai mūsų protėviai, vilkintys savo kostiumus, kurie šiandien atrodo keisti ir juokingi, apsigyveno pakrantės miesteliuose, kuriuose buvo įkurtos pirmosios maudymosi įstaigos. Iki to laiko ponios ilgais sijonais ir su skėčiais nuo saulės ir ponai tamsiais drabužiais vaikščiodavo palei jūrą ar, daugių daugiausiai, leisdavo laiką smėlio karjeruose. XVIII amžiuje atostogos prie jūros buvo tiktai aristokratų privilegija; jau gerokai vėliau pasiturintys miestiečiai pradėjo lankytis maudymosi įstaigose, ypač Italijoje Ligūrijos ir Neapolio pakrantėse, Venecijoje, Trieste. Paplūdimiuose pradėtos įrengti kabinos, skėčiai nuo saulės, o po didesniais buvo rengiami restoranai.

MĖNULIO ĮDEGIMAS

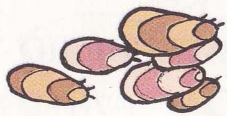
1. Kaip saugai odą nuo įdegimo?

A. Einu į pliažą naktimis.
B. Lieku namuose.
C. Naudoju apsauginį kremą ir pirmosiomis dienomis stengiuosi ilgai nebūti saulėje.
D. Būnu su kepuraite ir marškinėliais.

2. Kada geriau būti saulėje?

A. Kai nelyja.
B. Anksti rytą arba prieš pat saulėlydį.
C. Vidurdienį, kai valgau.
D. Visada.

3. Kokių kenksmingų saulės spindulių reikia vengti?

A. Visų.
B. Ultravioletinių B (UVB), nuo 11 iki 15 valandos.
C. Lazerinių spindulių nuo 23 iki 2 val. nakties.
D. Jokių, nes mano oda kaip iguanos.

4. Kam reikalingas melaninas?

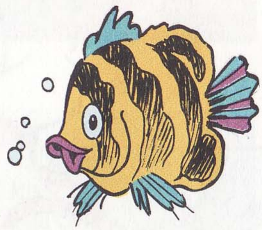
A. Priedas senelės smėlinės tešlos pyragui.
B. Kad išfiltruotų kenksmingą spinduliavimą.
C. Nesu apie tai kada nors girdėjęs, manau, kad ir namiškiai – ne.
D. Jis gali padaryti plaukus tankesnius.

5. **Ar eidamas maudytis prisimeni, kad reikia pasitepti kremu?**

A. Taip, bet man sunkoka plaukioti išsitepus kremu.
B. Nerdamas į vandenį nemanau, kad trenksiuos į uolą, todėl ir nesitepu.
C. Taip, nes vandens atspindėjimas padidina riziką per smarkiai nudegti.
D. Ne, bet tai prisimena mano tarnas (tiesą sakant, jis niekada per daug nenudega).

TAŠKAI

1. A 1; B 2; C 5; D 4.
2. A 2; B 5; C 0; D 1.
3. A 0; B 5; C 0; D 1.
4. A 0; B 5; C 0; D 0.
5. A 1; B 0; C 5; D 1.

ATSAKYMAI

Mažiau nei 10. Dėl saulės neturi jokių problemų. Bent jau tol, kol esi užsispyręs gyventi oloje.

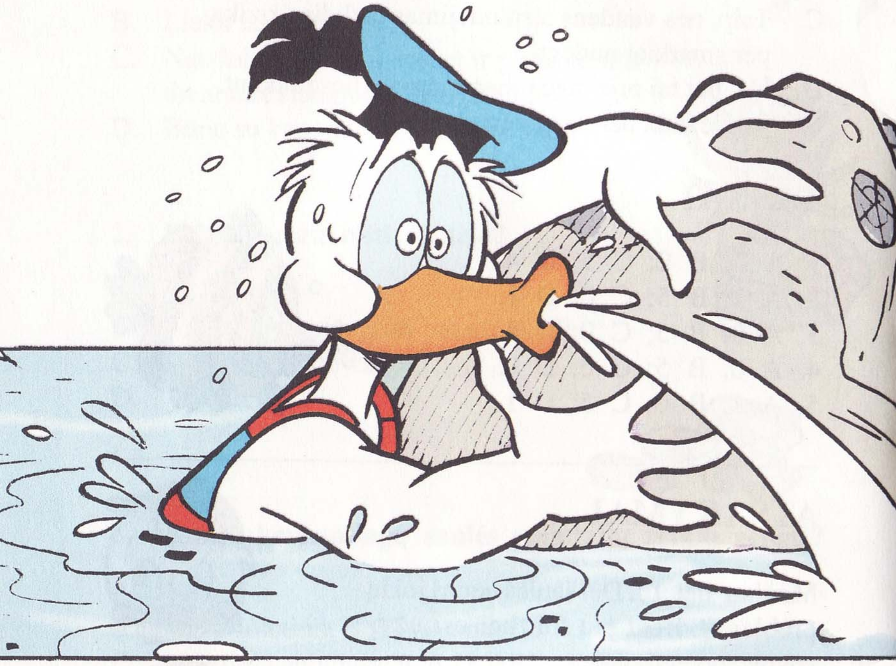

Nuo 11 iki 20. Šiokių tokių problemėlių dėl nudegimo turi, bet praeis. Spalio mėnesį, žinoma.

Nuo 21 iki 25. Savo odą žinai geriau nei kišenes, kurias maudymosi kostiume yra labai patartina turėti. Ir ne tik todėl, kad maudymosi kostiumai kišenių neturi.

PLAUKIMO BŪDAI

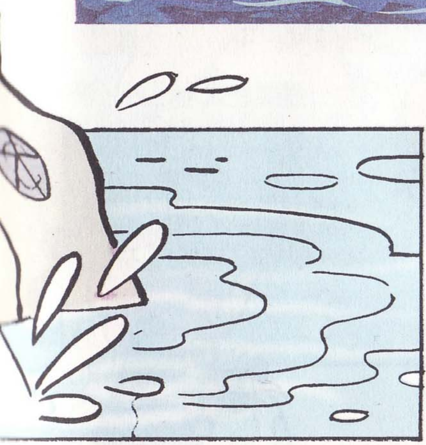
PLAUKIOJIMAS ANT LYGINTUVO

Yra klasikinis plaukiojimo būdas tų, kurie nemokėdami laikytis vandens paviršiuje, grimzta į dugną, gurkštelėdami nemažai vandens. Plaukikas, kuris plaukia ant lygintuvo (kaip plyta) atpažįstamas iš kosėjimo ir juokingų garsų, kuriuos skleidžia tol, kol išplaukia ir beveik apgraibomis grįžta į krantą. Kad nebūtum vienas iš tų žmonių, pakanka... išmokti plaukti. Mūsų kūnas, bent jau kol nepanikuojame, iškyla į paviršių. Kad įsidrąsintume būti vandenyje, visai gerai būtų pradėti mokytis nuo "negy-

KETURI PLIUS VIENAS

Oficialūs olimpinių varžybų plaukimo stiliai yra tik keturi: kraulis, plaukimas krūtine, peteliškė ir plaukimas nugara. Prie šių 1952 m. tarptautinėse varžybose buvo priimtas ir plaukimas delfinu.

Pirmieji modernaus kraulio čempionai buvo Tobako (*Tabakas*) ir Flaingas Gallis (*Skrendanti Žuvėdra*), du raudonodžiai, kurie Londone parodė tokį efektyvų plaukimo būdą, kad "Times" apie juos kalbėjo kaip apie 2 nepaprastus plaukikus.

vo plūduro". Tai visai nėra sunku: atsigulame ant nugaros, veidas turi būti virš vandens ir pamažu atpalaiduojame raumenis; jūra mus supuoja, lėtai ir smagiai nešdama pagal srovę.

Taigi, gal jau esi pasiruošęs išmėginti jėgas plaukiant tam tikrais plaukimo būdais ir be didesnio rūpesčio dėl savo plaukimo stiliaus judėti vandenyje; juk nėra pasakyta, kad puikus plaukikas turi plaukti geru stiliumi, atvirkščiai. Pavyzdžiui, žvejai jūreiviai, kurie dažnai plaukia tokiu būdu, kokio nė vienas plaukimo treneris nelaikytų tinkamu, tačiau taip plaukdami jie pasiekia puikų greitį ir šauniai laikosi vandenyje.

PETELIŠKĖ

Pavadinimas atsirado iš rankų judesių panašumo į peteliškės sparnų mostą; rankos ištemptos į priekį virš vandens ir toliau panardinamos į vandenį (abiem rankom viską reikia atlikti tiksliai tuo pat metu). Judesys yra panašus į varlės, nes plaukikas juda į priekį šokčiodamas virš vandens; kojos judinamos lygiai taip pat kaip plaukiant krūtine (brasas krūtine).

KRAULIS

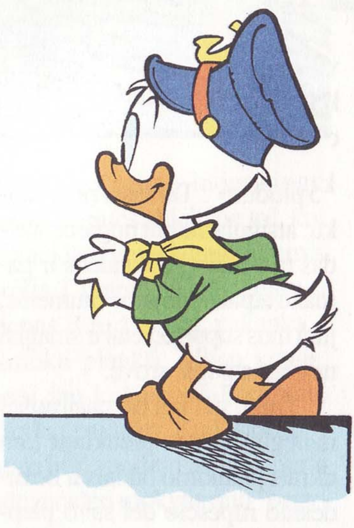
Pavadinimas kilo iš angliško žodžio "to crawl", kuris reiškia "slinkti, šliaužti". Plaukikas, plaukiantis krauliu, judina rankas lyg jos pačios slinktų, bet kojos mušamos į vandenį tol, kol plaukikas ritmiškai iškiša veidą iš vandens, kad galėtų įkvėpti oro.

PLAUKIMAS KRŪTINE

Plaukiant šiuo būdu, kūnas yra toje pat padėtyje – galima horizontaliai ant pilvo; rankos ir kojos ištiesiamos pirmyn, po to atgal; judesiai atliekami tuo pat metu ir simetriškai, taip ritmiškai judama į priekį, lyg rankos ir kojos būtų dvi poros irklų.

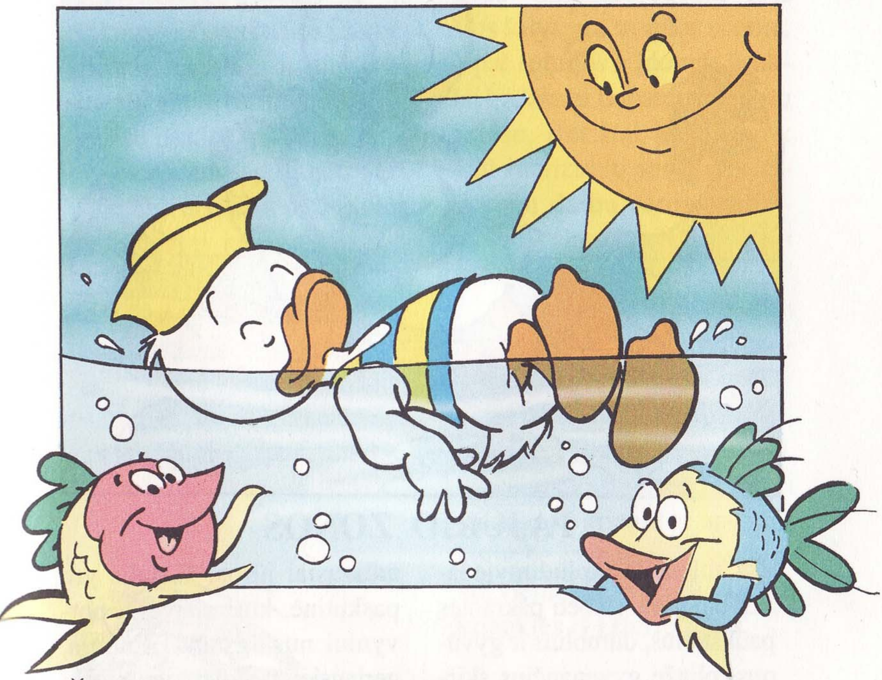
DELFINAS

Tai atvirkščias kraulis, t.y. kraulis nugara. Plaukikas guli aukštielnikas, ir rankos laikomos už galvos ir nardinamos į vandenį kaip malūno sparnai.

PLAUKIMAS NUGARA

Tai "atvirkščias" kraulis, tai yra kraulis ant nugaros. Plaukikas guli aukštielninkas ir mala rankomis kaip malūno sparnais.

ŠALTAS KRAUJAS!

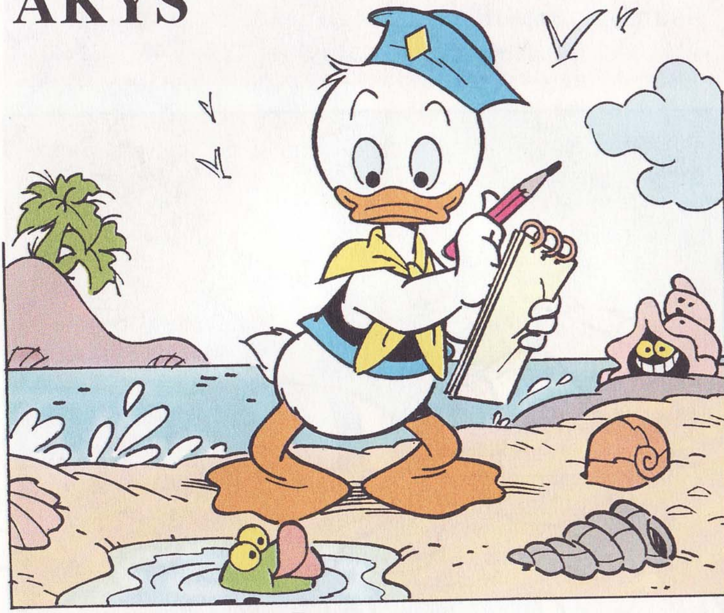
Kiekvienam, netgi labai patyrusiam plaukikui staiga gali pasidaryti bloga; svarbiausia yra suprasti, kad iš pavojaus reikia gelbėtis nepraradus šaltakaujiškumo, nes susijaudinimas, blaškymasis ir netikslūs judesiai tikrai nepadės išsilaikyti vandens paviršiuje. Atsigulk ant nugaros ir gulėk, kol pasidarys geriau ir prisimink tris nepaprastas taisykles:

– burna turi būti virš vandens, o galva palenkta aukštielnikai;

– giliai įkvėpk, kuo daugiau išpūsdamas plaučius, bet iškvėpk kiek galima mažiau;

– laikyk rankas po vandeniu.

ATMERKTOS AKYS

PAJŪRIO ZONOS

Saulėtame paplūdimyje labai gerai stebėti pakrantės paukštelius, dumblius ir gyvūnus, pliaže gyvenančius skirtinguose sektoriuose, kurie vadinami "zonomis". "Purslų zona" driekiasi už potvynio ribų; "aukštutinė zona" yra ta, į kurią potvynis išmeta dumblius ir kriaukles, "vidurinė zona" yra pliažo viduryje, kur vanduo išmuša duobutes, kuriose slūgso vanduo; "žemutinė zona" yra arčiausiai jūros, ši dalis yra paskutinė, kuri atsiveria potvyniui nuslūgstant. Žinoma, geriausiai žvalgytis yra anksti rytą, kol poilsiautojai dar nesutrypė smėlio, tuo labiau, kad tu turbūt vaikštinėti jūros pakrante gali tik vasarą. Tiems, kurie gyvena pakrantės vietovėse, labiau pasisekė – jie gali matyti daug įvairių gyvūnų, nes paplūdimio fauna keičiasi sulig metų laikais.

VASARA

Kopose ar akmenuotuose pliažuose yra nedaug augalų, tačiau tie, kurie auga, yra prisitaikę gyventi čia – jų šaknys įsiskverbusios į žemės gilumą, siekia vandenį, o be to, jos sutvirtina žemę, kurią galėtų išsklaidyti vėjas.

Norėdami apsaugoti savo vandens atsargas nuo saulės, šie augalai griebiasi įvairių gudrybių: jų lapai būna labai tankūs, apaugę pūkeliais, dygliuoti arba siauri ir susivynioję, susiraitę – taip jie stengiasi sumažinti paviršių, iš kurio saulė gali išgarinti vandenį.

KRIAUKLĖS POPIERIUJE

Yra apie 60 šalių, leidžiančių pašto ženklus, kurių tema – kriauklės; beveik visos šios šalys yra tropikų zonoje. Ypač subtilūs ir įdomūs ženklai leidžiami Bahamų ir Antilų salose. Bet štai kas įdomu: kad realizuotų savo įvairiaspalvių darbų serijas mažosios šalys kreipiasi į Britanijos ir Šveicarijos specialistus.

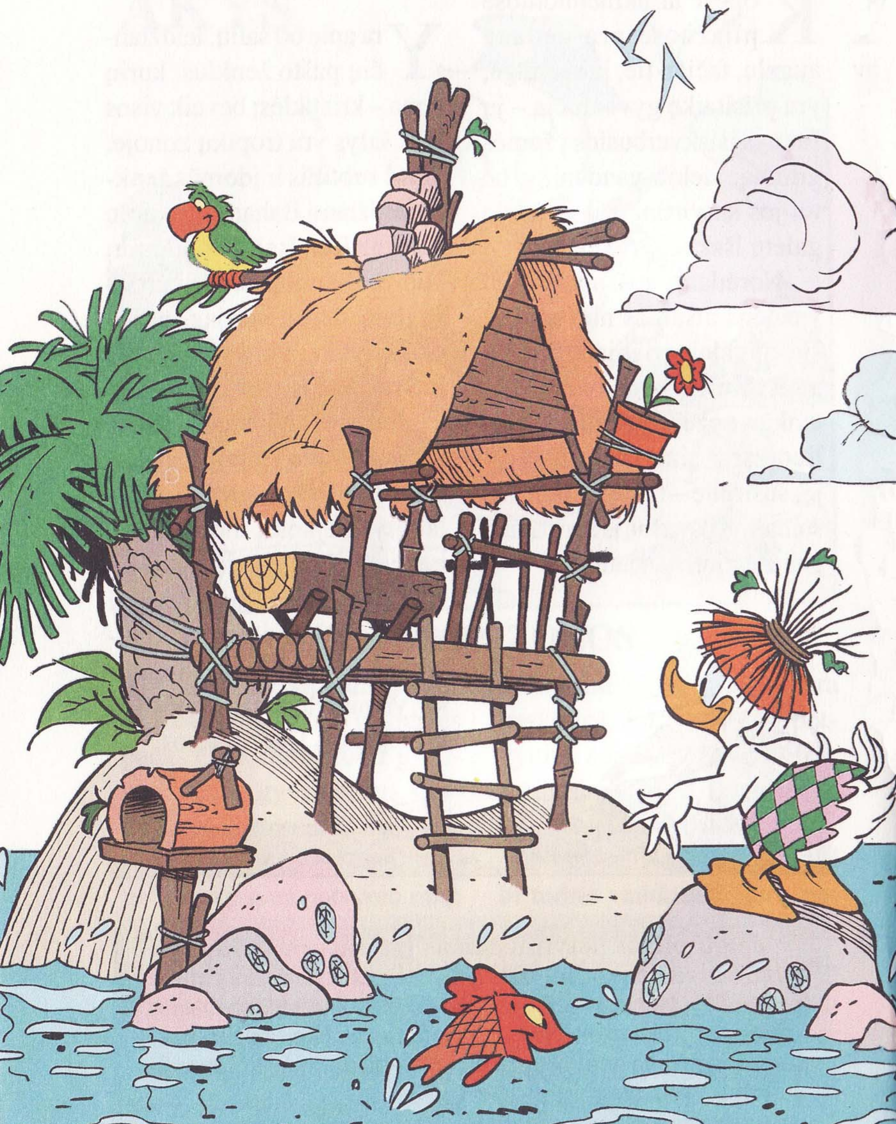
Jungtinės Valstijos leidžia ženklus, kurių tema – malakologija (malakologija – mokslas, tyrinėjantis moliuskus), bet šie ženklai yra vienspalviai.

Kaip įprasta, pašto ženklai vaizduoja kriaukles ar kiaukutus be savo tikrojo savininko, vienintelė graži išimtis yra kriauklės iš Džerio jūros.

Jeigu pliaže betyrinėdamas įvairius reiškinius ar gyvūnus rasi metalinį žiedą, skirtą paukščiams žymėti, nusiųsk jį tuo adresu, kurį rasi išgraviruotą ant žiedo, tik neužmiršk nurodyti, kur tu jį radai. Žiedas reiškia, kad jį nešiojęs sparnuotis buvo stebimas paukščių migraciją tyrinėjančių ekspertų.

ROBINZONO STILIUS

KAIP LAUKINIAI

Bendras didesnės pirmykštės visuomenės dalies bruožas buvo įdėmiai stebėti aplinkinio pasaulio daiktus; kiekvienas neįprastas daiktas sukeldavo nuostabą, buvo pasiimamas namo, nes pirmykščiai žmonės tikėjo, kad toks daiktas yra magiškos galybės šaltinis. Aišku, ne tik dėl nematytų daiktų "galybės", bet ir dėl noro pasipuošti, mūsų protėviai naudodavo daug dalykų, iš pirmo žvilgsnio, nereikalingų, kuriuos jūra išmesdavo ant kranto: koralų gabalėlius, kriaukles, sepijų (dešimtakojų būrio galvakojai moliuskai), kaulus, vėžiagyvių kiautus, neįprastų formų ir spalvų kaušus ir visą kitą, kas skatino fantaziją ir grožio jausmą. Pabandyk padaryti taip pat – tai, ką randi pakrantėje, laikyk dėžutėje: bus tavo jūros stebuklų skrynelė.

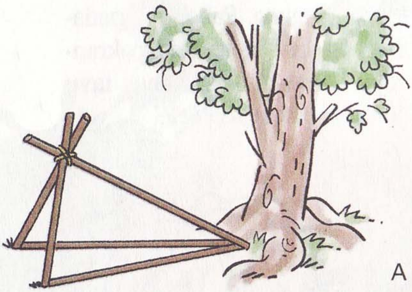
PAKABUKAS IŠ SEPIJOS KAULŲ

Peiliuku, dilde (tiks ir ta, kuria dildome nagus) ar pjūkleliu galėsi pasidaryti skulptūrėles ar pakabukus, kuriuos pakabinsi ant grandinėlės ar odinės juostelės. Sepijos kaulai yra sudaryti iš kalkių, todėl jie lengvai prisiklijuoja.

KAIP ROBINZONAS KRUZAS

Pabandyk bent akimirką atsidurti Robinzono kailyje: laivas sudužo, o tu negyvenamoje saloje, ir vienintelė galimybė išgyventi yra tavo paties sumanumas. Nuo ko pradėtum? Pirmiausiai reikėtų vietos, kuri apsaugotų nuo saulės ir blogo oro – palapinės.

Tikra pramoga bus pasidaryti ją savo rankomis iš netoliese rastų medžiagų: šakų, nendrių, lapų, pasistatysi patogią, vėsią ir prašmatnią palapinę. Jeigu ši mintis tave vilioja, pirmiausiai turi pasirūpinti tvirtų nendrių. Dvi turi būti poros metrų ilgio, o trečia – bent jau trejeto. Ilgesnės nendrės galą atremk į medžio kamieną, tai suteiks patvarumo visam statiniui, o iš kitų dviejų nendrių daryk trikampį, lenkdamas jas stačiu kampu pirmosios (centrinės) nendrės atžvilgiu, kurios atsikišusi dalis turi būti per vidurį virš dviejų šoninių nendrių (A). Bus kur kas tvirčiau, jei centrinę nendrę su kitom dviem ar trim poromis suriši "kryžiumi". Taip dviejuose statinio šonuose kvadratiniu mazgu pritvirtink kitas dvi išilgines nendres (B). Palapinę gali užkloti neperšlam-

A

B

C

pamos medžiagos gabalu ar šakelėmis.

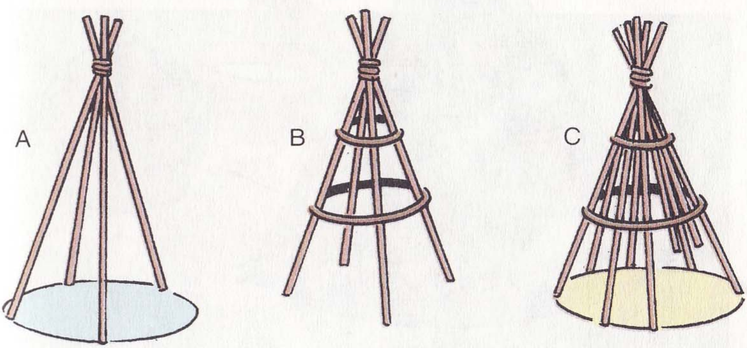
Sutvirtink kiekvieną ramstį per konstrukcijos sudūrimus; žiūrėk, kad lapota pusė būtų nusukta žemyn; dengti pradėk nuo apačios vieną šakelę klodamas ant kitos.

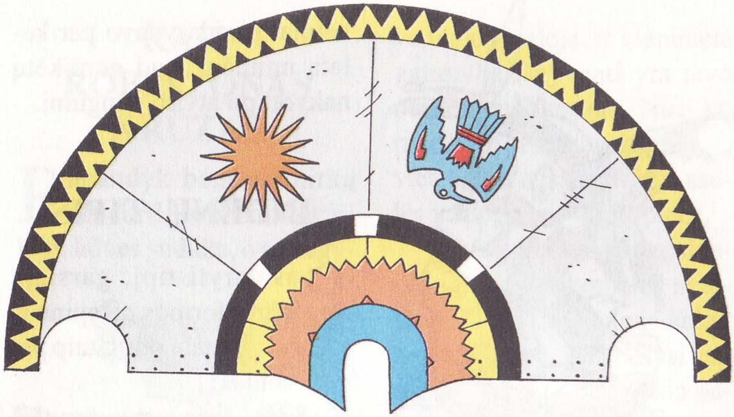
Ir štai turi kanadietišką palapinę, pastogę, kurią medžiotojai ar šiaip miško stebėtojai pasidarydavo per keletą minučių, kad nereikėtų nakvoti po atviru dangumi.

INDĖNŲ TIPIS

Pasidaryti tipį, garsiąją kūgio formos palapinę iš margųjų bizonų odos, taip pat nėra sunku.

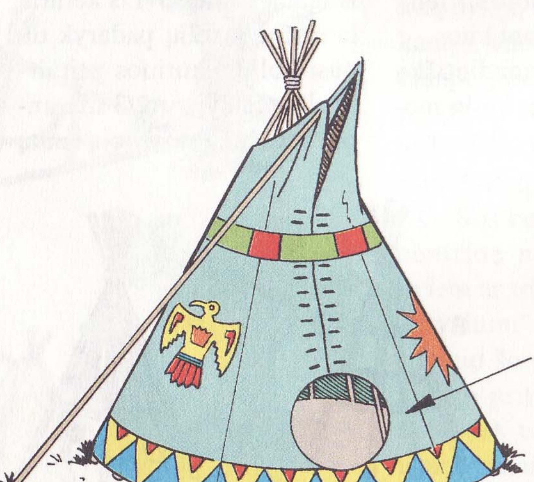
Tipis pradedamas daryti iš 3 stiprių ir aukštų nendrių, kurių galai apačioje turi išsidėstyti taip, kad susidarytų apskritimas, kurio skersmuo lygus 2/3 statinio aukščio. Padedamas suaugusio, supjaustyk vieną lazdą į keturias dalis išilgai. Paėmęs dvi iš keturių lanksčių šakelių padaryk du pusrutulius, kuriuos pritvirtinsi trečdalyje ir 2/3 trikampio aukščio. Prie dviejų lankų

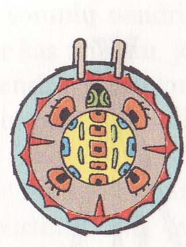

pritvirtink kitas nendres, kad išeitų kūgio formos karkasas. Viena dalis turi likti tuščia, čia bus įėjimas.

Dabar, panaudojant kartį, reikia sutvarkyti medžiagos gabalą palapinei apdengti. Jei nori padaryti tikrą indėnišką palapinę, pasirūpink medžiagos atraižą, kurią supjaustysi pusrutuliais, šių pusrutulių spindulys turi būti lygus stul-

pelių aukščiui, medžiagos gabalas gali būti išmargintas taip, kaip paveikslėlyje; galėsi jį išgražinti ir medžiaginiais dažais.

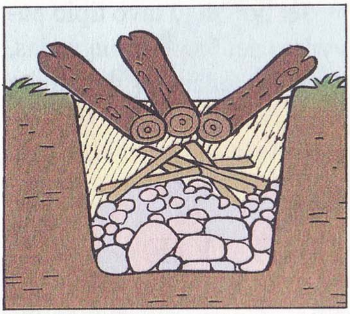
Jei nori, kad tavo tipio pavydėtų net pats indėnų vadas, išpjauk medžiagos gabaliuką ir pritvirtink jį įėjimo viršuje, gali puošti jį, kaip tik patinka.

LAUŽAS PAPLŪDIMYJE

Dujos, aišku, yra puikus ir praktiškas dalykas, bet valgiai, pagaminti ant žarijų, turi ypatingą skonį, jau nekalbant apie tai, kad paties pagamintą valgį skaniau ir valgyti.

Pirmiausiai reikia susirasti tinkamą vietą toliau nuo pušynų ir sausų krūmų, kad nesukeltume gaisro, ir tikrai neapsieisime be suaugusiojo leidimo. Paprasčiausias būdas – žvaigždutės. Pirmiausia reikia nuvalyti žemę ir iš akmenukų sudėlioti vieno metro skersmens apskritimą. Centre sukraunamos malkos, pradedant nuo mažiausių skiedrelių, kurios uždengiamos didesnėmis šakomis ar malkomis. Už apskritimo žemėje įtvirtinama dvišaka medžio šaka ir į ją įremiama kita, ilga ir tvirta, ant kurios galo užritinami sunkūs akmenys arba, dar geriau, kad ji būtų pritvirtinta smaigu.

Kitas nesudėtingas, bet puikus būdas maistui gaminti yra polinezietiška krosnelė. Kalbama apie žemėje iškastą duobę, kuri tiks maistui gaminti ir ant ugnies, ir žarijose. Duobė, kurioje rąstgaliai ir šakos sukraunami kūgio forma, turi būti trisdešimties centimetrų gylio ir lygi didžiausiam skersmeniui. Dugne sudedami akmenys, kurie turės būti užpilti žvyro sluoksniu. Taip padarytoje duobėje ant sausų lapų ir šakelių uždegamas laužas, o malkos dedamos iš viršaus.

PRIE LAUŽO

Prie laužo geriau nejuokauti, pirmiausiai jokiu būdu negalima mėtyti degtukų, kol neįsitikinsime, kad jie tikrai užgesinti, nes pavojinga ne tik "gyva liepsna", bet ir karštis arba silpna ugnelė.

Jeigu stovyklauji, prisimink, kad laužą reikia kurti ne arčiau negu du metrai nuo palapinės ir žiūrėti, kad jo neplaikstytų vėjas. Aplink, poros metrų spinduliu, žemė turi būti nuvalyta, kad joje nebūtų sausų lapų ir žolės, o teritoriją aplink laužavietę reikia pabarstyti smėlio sluoksniu.

SENŲJŲ VAKARŲ VIRTUVĖ

Aukso ieškotojai ir kailinių žvėrelių medžiotojai (traperiai) įsikurdavo miškuose ir sugebėdavo apsieiti su atsargomis, kurias turėdavo pasiėmę su savimi; tačiau jie mokėdavo pasigaminti kai kurių labai nesudėtingų, bet skanių patiekalų. Lengviausias receptas – bifšteksas ant šakutės. Reikia užmaui bifšteksą ant šakelės ir sukti virš laužo, kol bifšteksas gerai apkeps. Dešrelės kepamos ant pasmailintos šakelės, nuo kurios nulupta žievė; kepame virš silpnos ugnies, kol dešrelės gerai apskrus ir nebespragės.

VISUR DŪMAI

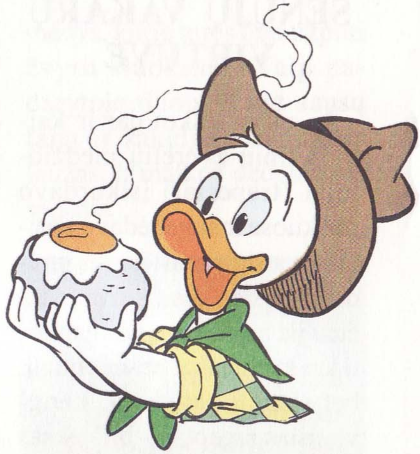
Traperių virtuvės prieskonius sunku nuspėti: dūmai ir medžių syvai pagardina mėsą, ypač, jei naudojamos augalų, kurie brandina laukines uogas, šakelės, pvz.: dygioji slyva, mirta, avietė. Šiek tiek paeksperimentavus, visai neblogai galima išmokti naudoti šakeles tų augalų, kurie suteikia puikų aromatą.

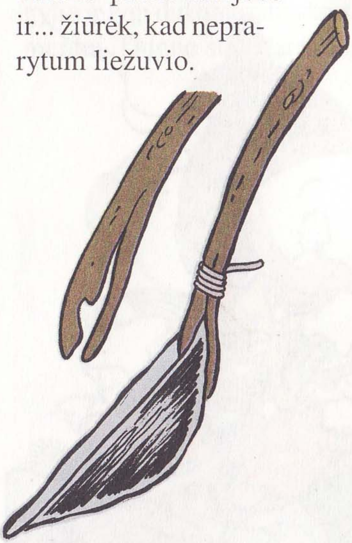

BULVĖS ŽARIJOSE

Rytą uždek laužą ir palik, kad jis sudegtų, sudėk bulves ant žemės netoli laužo ir uždenk jas, pirma, pelenų sluoksniu, o po to žarijomis. Palik jas taip iki vakaro: kai ateis laikas vakarieniauti, galėsi paragauti tikro skanumyno.

Jeigu nori pabandyti pasigaminti dar "subtilesnį" patiekalą, nupjauk didelės bulvės galą, išskobk žalią vidų ir įmušk vidun kiaušinį (tik neatskirk trynio), tada uždėk "kepurėlę" (nupjautos bulvės galiuką) ir pritvirtink ją 2 dantų krapštukais. Taip paruoštas bulves palik žarijose ir... žiūrėk, kad neprarytum liežuvio.

KRIAUKLĖ AR ŠAUKŠTAS?

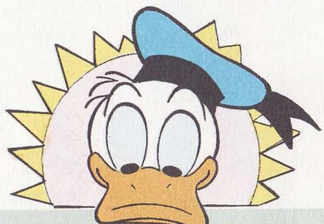
O štai būdas, kaip pasidaryti ypatingą šaukštą.

Išvalyk kriauklės minkštimą ir pritvirtink ją prie pagaliuko. Pagaliuko galas turi būti įpjautas į 2 dalis išilgai, ir vienos pusės viduje padaroma nedidelė įduba, kuri neleis kriauklei išslysti. Rūpestingai išgramdyk kevalo išorėje juodą sluoksnį ir siūlu tvirtai apvyniok aplinkui ten, kur įdėta kriauklė: na va, šaukštas jau padarytas, gali juo valgyti.

DUONA ŠOKA TVISTĄ

Traperiai ant laužo kepdavo ir duoną; ji vadinosi tvistas (anglų k. žodis *to twist* reiškia "suktis, vyniotis, raitytis"), nes ilgi šiaudeliai būdavo spirale vyniojami ant iešmelių. Iš tikrųjų tie šiaudeliai iš miltų, bet rezultatas – stulbinantis. Jei nori pabandyti pats, sumaišyk porą saujų miltų, žiupsnelį druskos ir truputį mielių; iš šių produktų padaryk ugnikalnio formą, o į ugnikalnio kraterį pamažu supilsi šiltą vandenį; reikia nenustojant maišyti, kol išeis tiršta tešla. Tada iškočiok šiaudelius ir vyniok juos ant iešmelių, tik žiūrėk, kad liepsna nebūtų per didelė ir dažnai sukinėk lazdelę. Jei turi kantrybės, dar geriau jas kepti virš žarijų.

KAIP UŽKIRSTI KELIĄ GAISRAMS

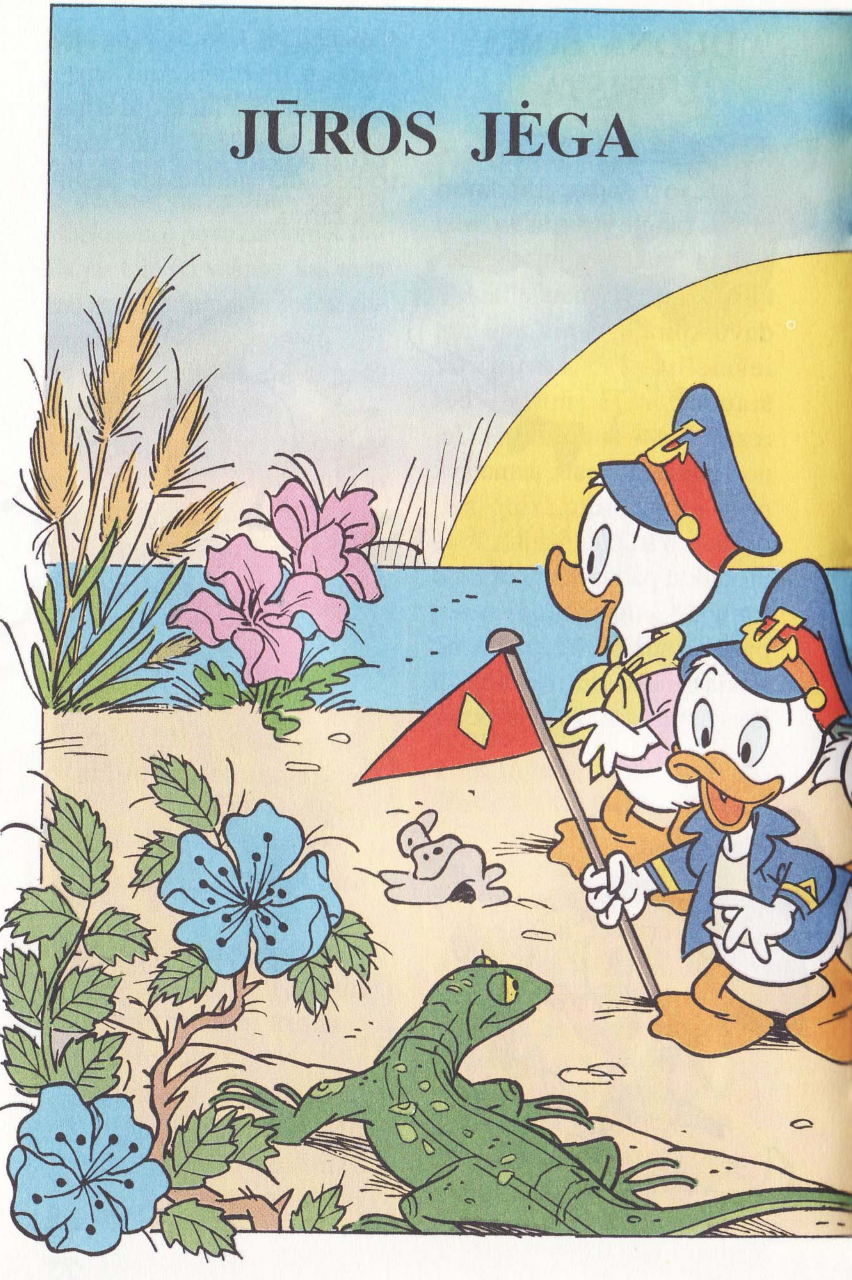
• Nedek laužo, jeigu šalia nėra suaugusiojo, taip pat, jeigu labai sausa ar pučia stiprus vėjas.

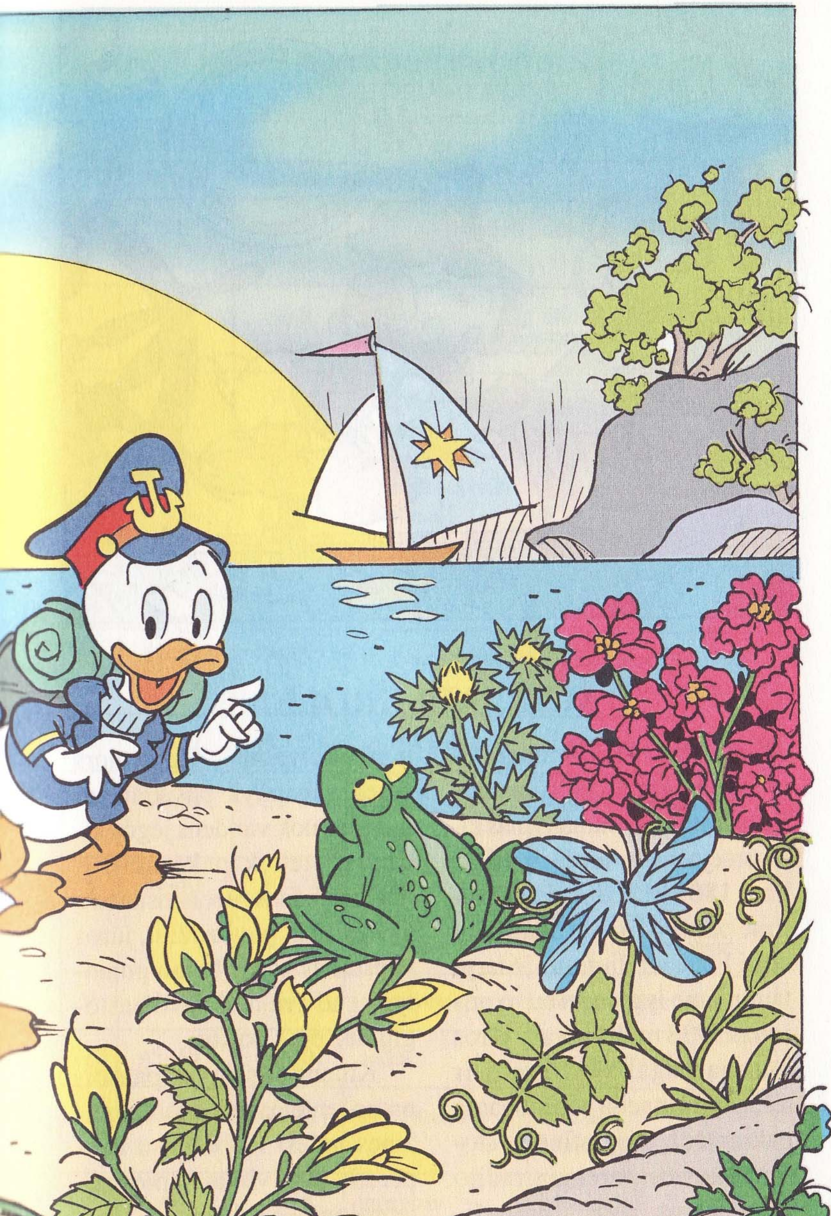
• Laužą kurk toli nuo medžių, krūmų ir aukštos žolės.

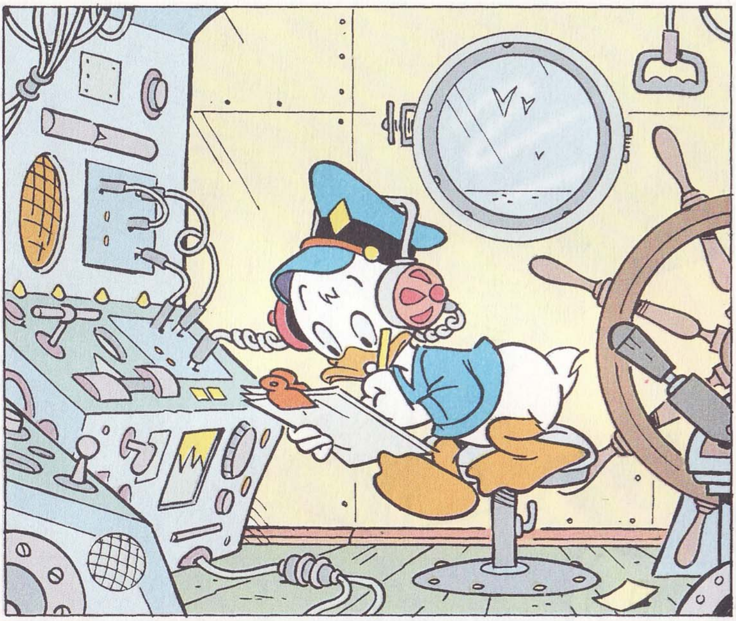
• Būtinai užgesink laužą, jei ruošiesi išeiti (nors ir trumpam!)

• Nepalik miške šiukšlių: popieriaus, plastmasės ar kitų atliekų, atmink, kad jos labai degios.

JŪROS JĖGA

AČIŪ, ADMIROLE!

Jūros jėga (stiprumas), žinoma, yra tiktai sutartinis matavimas. Šis sumanymas kilo praėjusiame amžiuje (tiksliau, 1806 m.), už tai ačiū turime pasakyti anglų admirolui serui Fransiui Biufortui, o tarptautiniame lygyje jis buvo priimtas 1938 m. Jis aprašo jūros būseną pagal vėjo greitį ir tokia informacija perduodama pakrantės hidrografinėms stotims, kurios parengia radijo pranešimus, pvz.: "pranešimas jūreiviams". Kurią nors dieną pabandyk pasiklausyti ir registruok vandens jėgos kitimus, stebėk pakrančių ir uosto vandens rezonansus ten, kur esi. Jei, pavyzdžiui, jūros stiprumas bus 7 balai, pamatysi, kad žvejai iš savo pastogių neįšeis į uostus.

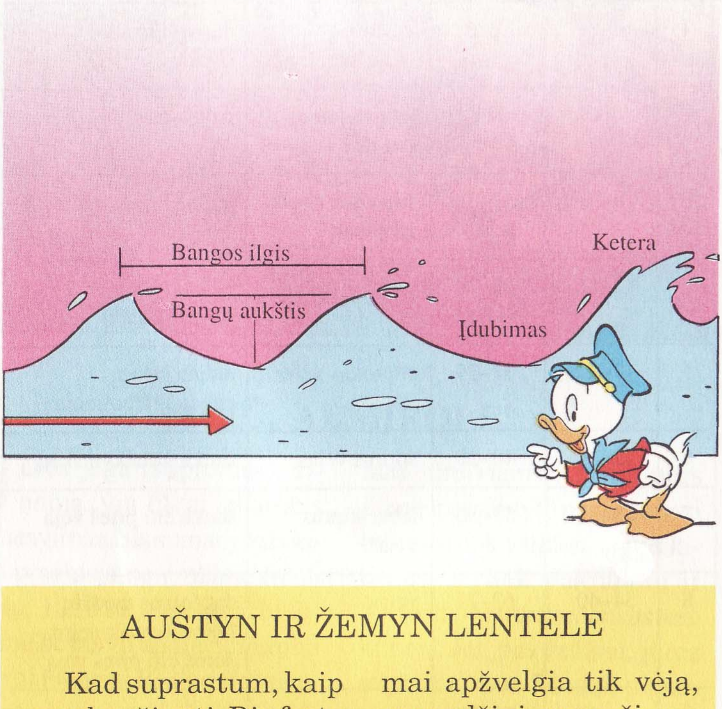
Kitame puslapyje spausdinama lentelė, su kuria susipažinęs galėsi kalbėtis su ekspertais jūrų vilkais apie meteorologines sąlygas.

ADMIROLO BIUFORTO VĖJO STIPRUMO SKALĖ

Jėga	Vėjo greitis		Vėjo pavadinimas	Pasekmės
	Mazgai	Km/h		
0	<1	<2	štilis (ramus vėjas beveik nepučia)	dūmai kyla vertikaliai
1	1–3	2–6	vėjelio dvelktelėjimas	dūmai linksta
2	4–6	7–12	lengvas vėjelis (brizas)	juda lapai
3	7–10	13–19	stiprokas dvelk-telėjimas	judina lapus, vėliavas
4	11–16	20–30	vidutinis vėjas	judina vėliavas, sukelia dulkes
5	17–21	31–39	stiprokas vėjas	judina šakas, vanduo raibuliuoja
6	22–27	40–50	stiprus vėjas	sunku nulaikyti skėtį
7	28–33	51–56	labai stiprus vėjas	sunku eiti prieš vėją
8	34–40	62–74	vėtra	daužomos medžių šakos, beveik neįma-noma eiti prieš vėją
9	41–47	75–87	stipri vėtra	plėšiamos čerpės
10	45–55	88–102	audra	raunami medžiai
11	56–63	103–117	stipri audra	sunkūs nuniokojimai
12	>64	>118	uraganas	labai dideli nuniokojimai

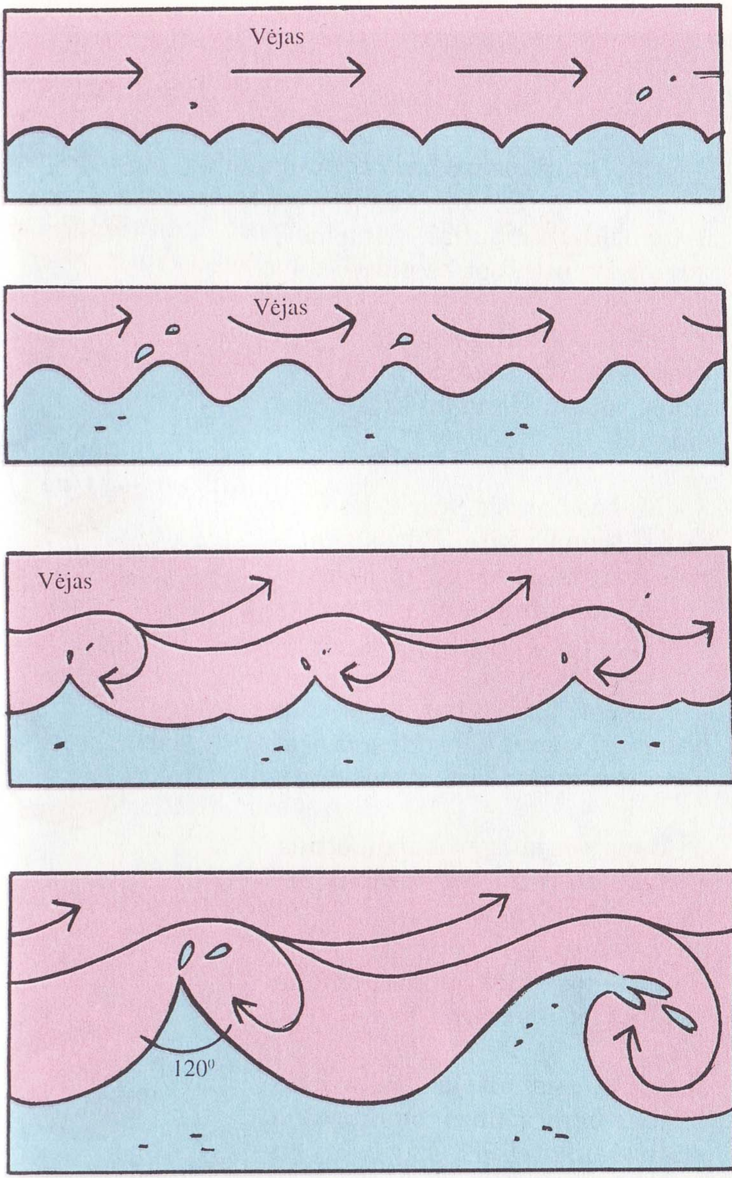
BANGA PO BANGOS

Bangų aukštis ir ilgis priklauso nuo vėjo stiprumo, trukmės ir vienodumo. Schemelės, kurias rasi kitame puslapyje, parodo, koks gali būti bangų aukštis ir ilgis, ir kokios bangų formos atsiranda didėjant vėjui.

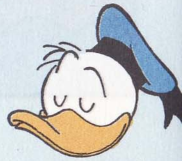
AUŠTYN IR ŽEMYN LENTELE

Kad suprastum, kaip svarbu žinoti Biuforto lentelę tiems, kurie yra jūroje, užtenka tik pagalvoti, kad įvairių nacionalinių tarnybų metereologiniai pranešimai apžvelgia tik vėją, pavyzdžiui, pranešimas apie vėtrą: "vėjo stiprumas 7" ir jūreiviai patys turi nuspręsti apie galimas pasekmes laivybai dėl neramios jūros.

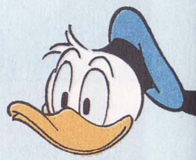
Kai keteros kampas mažesnis kaip 120^0, bangos lūžta.

ATVIROS JŪROS

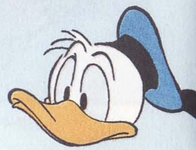
0 - Jūra kaip veidrodis.

1 - Susidaro ribuliai, panašūs į žuvies žvynus, bet be putų.

2 - Mažos bangelės, bet jau ryškesnės. Jų keteros tarsi stiklinės, tačiau viena su kita nesusidaužia.

3 - Mažos bangos, kurių keteros dūžta viena į kitą. Putos skaidrios kaip stiklas. Kartais keterėlės susidauždamos pavirsta putomis.

4 - Mažos, tačiau jau ilgėjančios bangos. Dažnos keterėlės, kurios susidauždamos virsta putomis.

5 - Bangelės jau gerokai didesnės. Daug keterėlių, virstančių putomis.

6 - Kyla didesnės bangos. Nuolat boluoja putų keteros, yra purslų.

7 - Jūra įsisiautėja. Balta dūžtančių bangų puta nusidriekia siaurais ploteliais, kurių kryptį nustato vėjas.

BANGAVIMAS

8 - Bangos vidutinio aukščio ir kur kas ilgesnės. Nuo keterų viršūnių atšoka purslų verpetai. Putas sudrasko vėjas. Sunku ką nors toli įžiūrėti.

9 - Didelės bangos. Dažnai putos nusidriekia didesniais ploteliais. Bangų keteros pradeda siūbuoti ir susidauždamos sudaro kilpas. Per purslus toli neįžiūrėsi.

10 - Didžiulės bangos su aukštomis keteromis, primenančiomis didelius plunksnų papuošalus, dėvimus ant skrybėlių. Putos susikaupia platesniais plotais, nusidriekusiais pavėjui. Vandens paviršius atrodo visiškai baltas. Keteros, kurios dūždamos sudaro kilpas, yra labai audringos. Matomumas ribotas.

11 - Bangos nepaprastai aukštos (mažo ir vidutinio svorio laivus kartais galima pamesti iš akių). Jūra nuklota putomis, nusidriekusiomis pavėjui. Bangos viršūnę sudrasko vėjas. Matomumas smarkiai apribotas.

12 - Oras kupinas putų ir purslų. Jūra visa balta. Sunku ką nors įžvelgti.

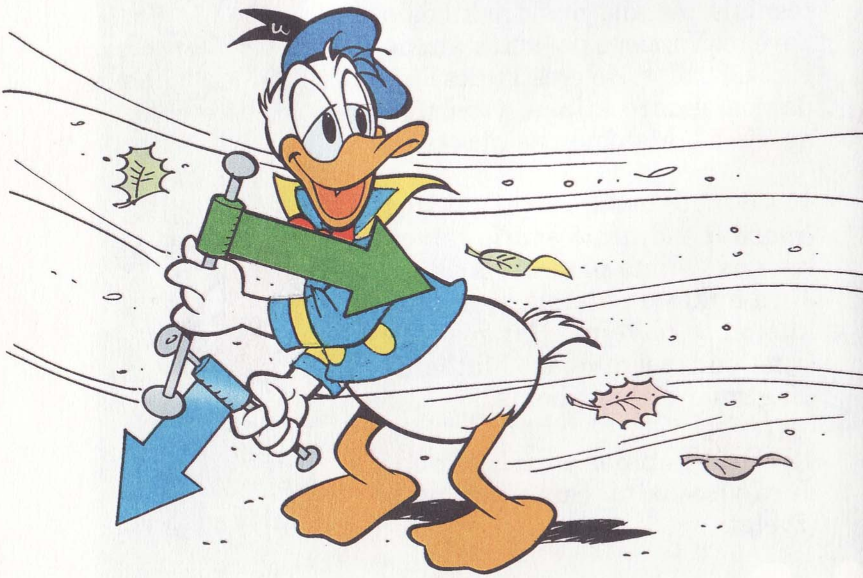
VĖJARODIS

Jei nori sužinoti, kokios krypties pučia vėjas, iškirpk iš standaus kartono rodyklę ir pritvirtink prie lazdelės taip, kad galėtų laisvai suktis. Kryptis, kuria ji pasisuks papūtus vėjui, suderinus su kompasu, ir nurodys vėjo kryptį bei kilmę. Šie duomenys nuo senų senovės padėjo mokslininkams sukurti daugeliui vėjų vardus.

NEPASTOVŪS VĖJAI

Jūreiviai paprastai skiria pastovius vėjus (pasatus), periodiškus vėjus (musonus ir būrus) ir kintančius vėjus, kurie ir nulemia kryptį.

Atrodo, kad pirmasis žmogus, supratęs didžiulę pasatų svarbą jūreivystei, buvo Kristupas Kolumbas, kurio nuovoka atskleidė naują jūreivystės istorijos puslapį.

VĖJŲ KLASIFIKACIJA PAGAL JŲ KILMĘ

Iš kur	Vėjas
Iš Šiaurės	Šiaurys
Iš Šiaurės rytų	Šiaurrytis

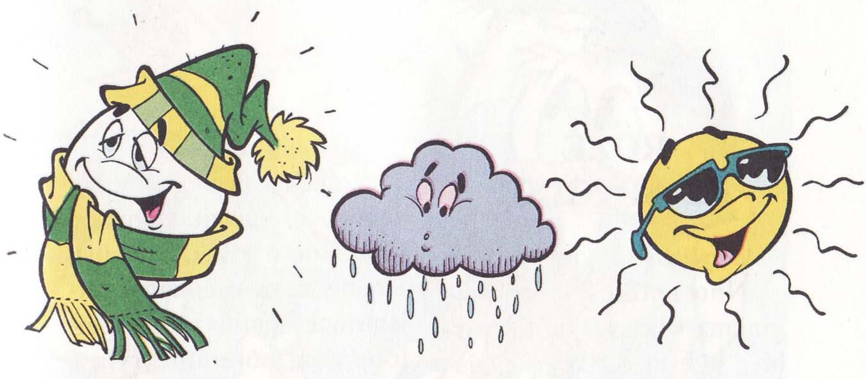
Oras gražus, bet šaltas

Iš kur	Vėjas
Iš Rytų	Rytys
Iš Pietryčių	Pietrytys (arba sirokas)
Iš Pietvakarių	Pietvakaris

Drėgnas oras, lietus ir galimos audros

Iš kur	Vėjas
Iš Vakarų	Vakaris
Iš Šiaurės vakarų	Šiaurvakaris

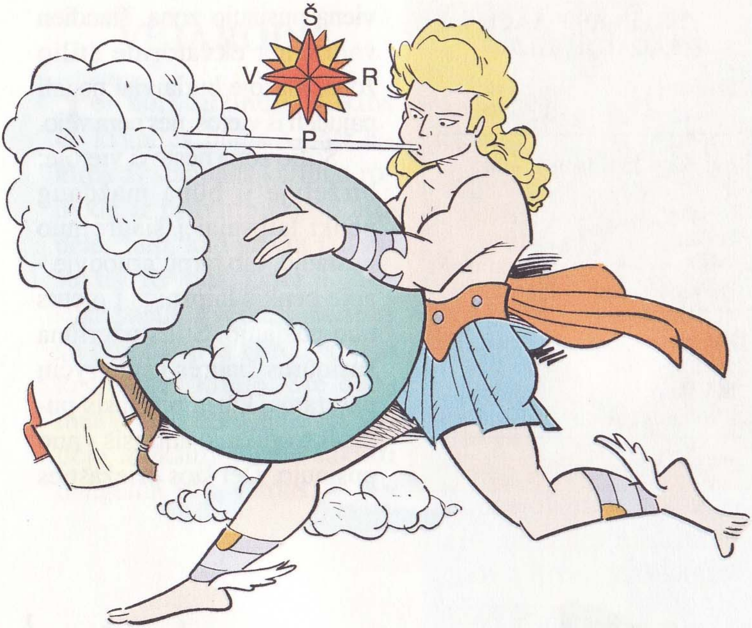
Gražus oras

MALONU SUSIPAŽINTI, ŠTILI!

Štilis - tai vardas, kuriuo jūreiviai nuo seno vadino vieną pusiaujo zoną, šiandien vadinamą ekvatorine štilio zona, kurioje burlaiviai negali pajudėti iš vietos, nes nėra vėjo.

Štilio zona nestovi vietoje: birželyje ji būna maždaug penki laipsniai į šiaurę nuo pusiaujo, tuo tarpu gruodyje - apie penkis laipsnius į pietus nuo pusiaujo. Štilis užgriūna susidūrus šiaurės ir pietryčių pasatams, kurių pirmasis pučia iš tropikų, o antrasis - nuo pusiaujo. Dėl šios priežasties krinta slėgis; ir net jei vėjas atrodo silpnas, šioje zonoje dažnai įsisiautėja audros, sukeliančios daug pavojų jūrininkystei, todėl Štilio zona nėra mėgiama jūreivių.

ROŽĖ BE SPYGLIŲ

Dvylikos vėjų rožė

Nuo antikos laikų mėginama suklasifikuoti svarbius jūreivystei vėjus. Aristotelis sugalvojo pirmąją dvylikos vėjų rožę, kur borėjas - vėjas iš šiaurės, notas - iš pietų, euras - iš rytų, zefyras - švelnus vakarų brizas. Graikai manė, kad šie keturi vėjai - galingos dievybės.

Aštuonių vėjų rožė

Romėnai turėjo aštuonių vėjų rožę, kurioje dauguma vėjų atitiko graikiškuosius. Šiaurės vėjas vadinamas settentrione, šiaurės rytų - aguilone arba borėjumi, rytų - subsolano, pietryčių - volturno arba euras, pietų - austro arba notas, pietvakarių - affrico, vakarų - favonio arba zefyras, šiaurės vakarų - coro arba maestro.

Šešiolikos vėjų rožė atsirado viduramžių pradžioje.

DABARTINĖ VĖJŲ ROŽĖ

Tai žvaigždėmis nusėta diagrama, kurioje metams bėgant vieni taškai pasistūmėja į kitą vietą, kiti vėlei sugrįžta ten, kur jau buvo.

Rožės žiedlapiai atitinka didžiuosius vėjus: borėją (šiaurys), šiaurrytį, rytį, siroką (pietrytys), pietį, pietvakarį, vakarį ir šiaurvakarį (išvardyti iš eilės).

Rožėje yra keturi pagrindiniai arba svarbiausi žiedlapiai išsidėstę rombu, toliau - keturi mažiau svarbūs žiedlapiai, taip pat sudarantys rombą (kartu su pirmaisiais jie atitinka aštuonis didžiuosius vėjus) ir galiausiai aštuoni tarpiniai bei 32 dar smulkesni.

ĮVAIRIALYPĖ JŪRA

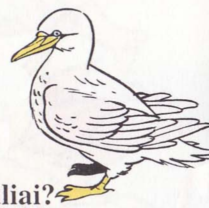
1. Kam reikalingas kvarcinis smėlis?

A. Daryti labai tiksliom smėlio figūrom.
B. Gaminti stiklui.
C. Daryti tiksliems kvarcinio smėlio laikrodžiams.
D. Ar galiu kol kas atidėti šį klausimą?

2. Koks yra oras, kai pučia šiaurys?

A. Gražus, bet šaltas.
B. Bjaurus, bet patrauklus.
C. Kaukia vėjas.
D. Nežinau, tokiu oru niekur neišeinu.

3. Į kokį gylį prasiskverbia saulės spinduliai?

A. Dvidešimt metrų.
B. Apie du šimtus metrų.

C. Tai priklauso nuo oro ir nuo paros meto. Pavyzdžiui, naktį nė kiek neprasiskverbia.
D. Ne per giliausiai: ar kada nors matėte nuauksintą atspalvį?

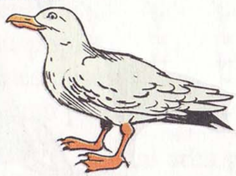
4. Kas tai yra Štilis?

A. Ramių pusiaujo vėjų zona.
B. Lotyniškas žodis, reiškiantis "apsiniaukęs".
C. Stiprūs skausmą malšinantys vaistai, priverčiantys beregint užmigti.
D. Ššš... (norėjau atsakyti, bet C atsakymas mane užmigdė).

5. **Ar išplauksi į atvirą jūrą, kurios bangavimo stiprumas yra lygus aštuoniems?**

A. Priklauso nuo laivo.
B. Priklauso nuo to, kiek man užmokės.
C. Ne, net jei jūra būtų nupiešta.
D. Tik tada, jei ant kranto būtų kažkas, kas mane verstų atsakinėti į tokius kvailus klausimus.

TAŠKAI

1. A 0; B 5; C 0; D 1.
2. A 5; B 1; C 2; D 0.
3. A 0; B 5; C 4; D 1.
4. A 5; B 0; C 0; D 1.
5. A 4; B 2; C 5; D 3.

ATSAKYMAI

Iki 5. Remiantis tavo taškų skaičiumi, susidaro įspūdis, kad tu esi mulkis; vienintelis didelis skirtumas tarp mulkio ir tavęs yra tas, kad mulkis akylesnis už tave.

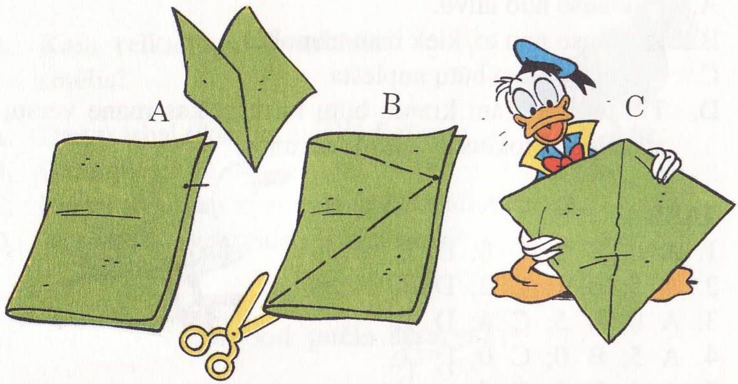

Nuo 6 iki 20. Klausimai buvo sudėtingi, bet tu sugebėjai išlaviruoti kaip tikra žuvytė. Vis dėlto nesiilsėk ant laurų: testas pavadintas "Įvairialype jūra" ir todėl galėtum tiksliau atsakyti, jei norėtum ilsėtis ant rozmarinų.

Nuo 21 iki 25. Esi nepakartojamas! Kadangi atsakei taip gerai, tikriausiai esi pats Neptūnas. Arba ne: toks kaip tu nėra nė pats Neptūnas!

PIRMYN SU VĖJU!

SU VIRVELE AR BE JOS?

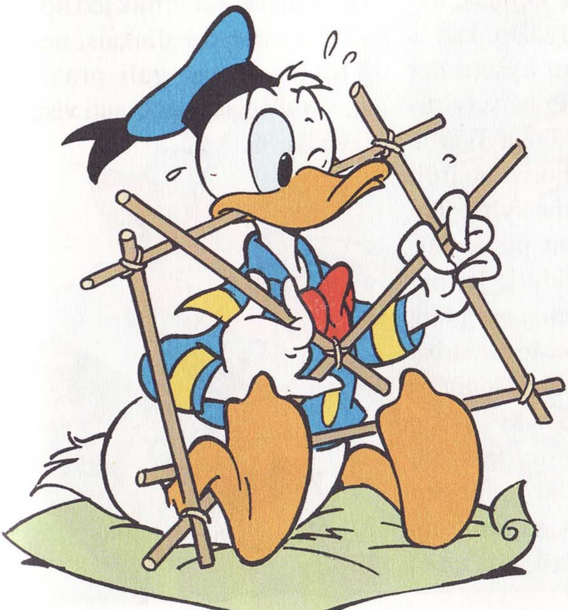
Aitvaro skraidinimas yra vienas linksmiausių žaidimų nuo senų senovės.

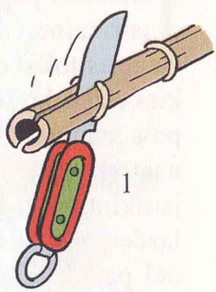
Kad pasidarytum aitvarą, tau prireiks lengvo, tačiau pakankamai tvirto popieriaus lapo (tiks lapas iš kokio nors žurnalo, bet jei tu nori vėliau aitvarą išpiešti, geriau įsigyk vienspalvio popieriaus). Lapas turėtų būti dviejų žurnalo puslapių dydžio. Sulenk jį per pusę ir pažymėk toje pusėje, kur nėra sulenkimo, tašką, atsveriantį vieną ketvirtąją visos kraštinės ilgio (A), po to nupiešk linijas, jungiančias tą tašką su priešingais kampais, esančiais sulenkimo pusėje (B), ir iškirpk palei tas linijas taip, kad gautum rombą (C). Žinoma, aitvaras bus daug gražesnis, jei išpieši jį fantastiškais spalvotais paveikslais. Galėtum jį nuspalvinti taip, kaip nori, tačiau nepamiršk, kad akvarelė gali suraityti popierių, o nuo aliejinių dažų jis apsunks.

RĖMAS

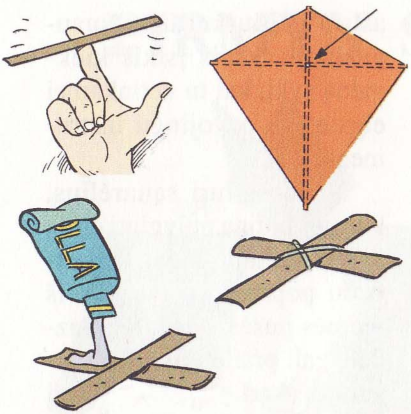
Dabar reikia pasidaryti rėmelį, kuris prilaikytų popierinę aitvaro dalį. Idealiausiai tiktų lazdelės iš tuopos ar kokio kito lengvo, bet tvirto medžio, galėtų tikti ir sausa nendrė, kurią supjaustytum išilgai reikiamo storio dalimis, nepamiršdamas, kad kuo mažesnis aitvaras, tuo laibesnės turi būti lazdelės. Geriausiai yra supjaustyti nendrę į aštuonias dalis (1). Patariame tau visus darbus dirbti aštriu peiliu kartu su suaugusiuoju, kuris įsikiš kiekvieną sykį, kai tu netinkamai elgsies su pavojingu instrumentu.

Nendrės turi sąnarėlius, kuriuos būtina nulyginti dilde ar lenktiniu peiliuku, ar švitriniu popieriumi, bet tik iš vidinės pusės, nes kitaip lazdelė gali pradėti lūžinėti. Atsimink, kad nendrės kraštai yra labai aštrūs, taigi laikyk ją rankose atsargiai arba geriau užsimauk odines ar gumines pirštines.

1

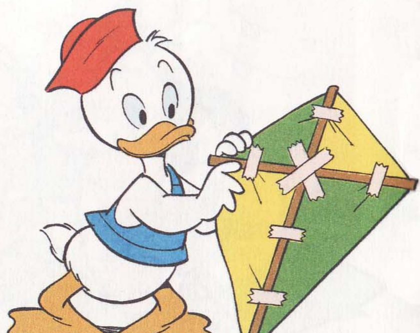

MONTAVIMAS

Išmatuok popierinės dalies įstrižaines ir išpjauk dvi lazdeles tokio dydžio, kad iš kiekvieno krašto kyšotų dar po centimetrą. Prieš sutvirtinant rėmą, yra labai svarbu įsitikinti, kad horizantalioji lazdelė yra pusiausvira. Todėl padėk ją ant piršto laikydamas per vidurį: jei nenulinks nei į vieną, nei į kitą pusę, gali ramiai tęsti darbą, o jei nusvirs – dilink šoninius kraštus tol, kol ji laikysis kaip reikia. Dabar sutvirtink dvi lazdeles taip, kad pirmosios centrinis taškas atitiktų tam tikrą antrosios tašką (tą tašką pažymėk pagal atitinkamas popierinės dalies proporcijas). Tau reikės gerų klijų, kurie neapsunkintų aitvaro ir tik po to, kai gerai palaikysi suspaudęs, lengvu siūlu susikryžiavimą surišk taip, kad išeitų X raidė.

Sutepk popierinę aitvaro dalį plonu sluoksniu klijų ir prišliek prie jos kryžių, stengdamasis, kad kampai sutaptų su lazdelių galais.

Dabar primygdamas pirštu, pervesk visą konstrukciją, kad popierius gerai priliptų. Jei kokioj vietoj būtų negerai prisiklijavę, sutvirtink ten lipnios juostos gabaliukais, nes į tokias vietas gali prasiskverbti vėjas ir sugriauti visą tavo darbą.

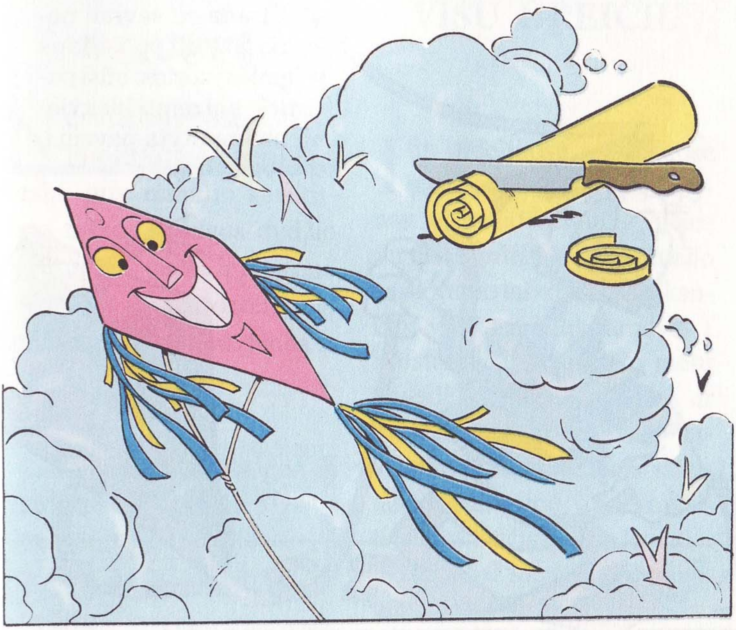
UODEGA

Taip kaip ir paukščiams, uodega nėra tik papuošalas, bet padeda išlaikyti pusiausvyrą ir stabilumą skrendant. Ji turėtų būti pritvirtinta prie centrinio ir šoninių kampų. Ją galima padaryti iš poros centimetrų pločio popierinės juostos; šoninių uodegėlių ilgis turėtų būti toks pat kaip ir popierinės aitvaro dalies, o centrinė uodega – dvigubai ilgesnė.

Jei labai nori, gali uodegą padaryti iš grandinėlių. Ji atrodys labai gražiai ir efektingai.

UODEGA IŠ JUOSTELIŲ

Suvyniok popieriaus lapą į ritinį ir gerai išgaląstu peiliuku supjaustyk poros centimetrų pločio griežinėliais (nepamiršk pasitelkti į pagalbą suaugusiojo). Tada juosteles išvyniok ir lipnia juostele pritvirtink prie trijų aitvaro kampų.

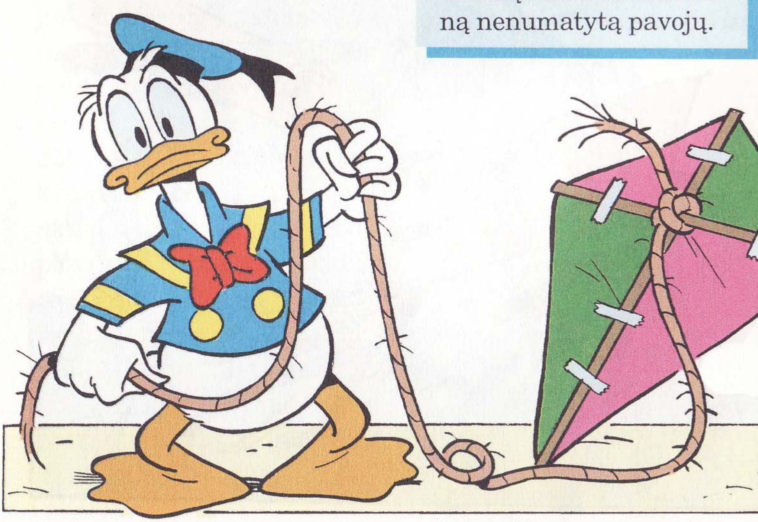
UODEGA IŠ GRANDINĖLIŲ

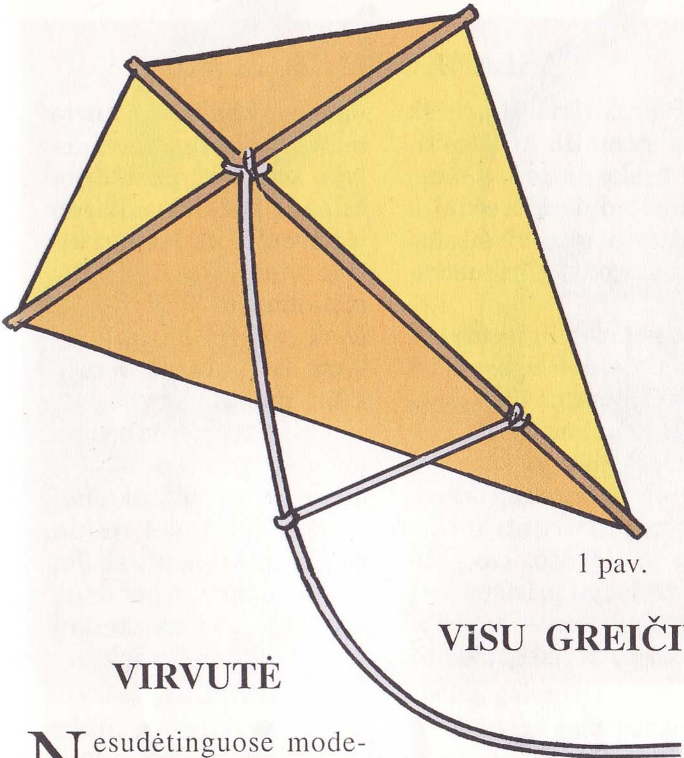
Padaryk daug juostelių kaip parodyta 91 psl. ir supjaustyk kiekvieną juostą į daug vienodų dalių, kurių ilgis būtų aštuonis kartus didesnis už jų plotį. Susuk į žiedą pirmą juostelę ir lašeliu klijų ją sutvirtink, į šį žiedą įverk kitą juostelę ir taip pat susuk į žiedą. Prijunk tiek žiedų, kiek reikia, kad išeitų reikiamo ilgio uodega.

PAIMK AITVARĄ UŽ PAVADĖLIO

Jei skraidinamas aitvaras nepakyla ar sklando nevaldomas, užtenka pakeisti uodegą. Jei nekyla, nuimk vieną juostą ar vieną grandinę, kad palengvėtų. Jei yra sunkiai suvaldomas, t.y. sklando pats savaime, pailgink uodegą.

Visada su savimi nešiokis truputį popieriaus ir lipnios juostos: būsi pasiruošęs atremti kiekvieną nenumatytą pavojų.

1 pav.

VIRVUTĖ

Nesudėtinguose modeliuose virvutė pririšama tiesiai prie rėmelio susikirtimo taško. Kuklaus dydžio aitvarui bus geras ir siuvimo siūlas; bet jei pasidarei labai didelį aitvarą, paimk ploną ir tvirtą virvutę.

Jei nepavyksta gerai manevruoti, aitvaras negali sklandyti ir krinta žemyn.

VISU GREIČIU

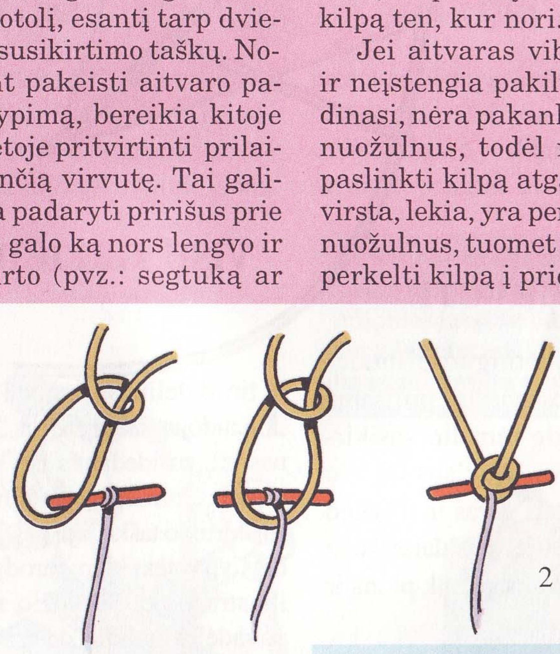
Itin dideliuose modeliuose naudojamas pavadėlis "apynasris", susidedantis iš vienos virvutės, pririštos prie rėmelio susikirtimo taško ir ją palaikančios virvutės, kaip parodyta 1 iliustracijoje. Skrydžio metu pavadėliu galima daugiau ar mažiau reguliuoti aitvaro pakrypimą. Tai vadinama skrydžio reguliavimu, o tai yra būtina, nes keičiasi vėjo kryptis. Todėl labai svarbu, kad pavadėlis būtų tinkamas.

PASLANKUS MAZGELIS

Paimk virvutę, pririšk prie rėmelio susikirtimo taško ir prie taško, esančio dviejų trečdalių atstumu nuo viršūnės, kaip parodyta 1 iliustracijoje.

Virvutės ilgis turėtų būti dvigubai ilgesnis už nuotolį, esantį tarp dviejų susikirtimo taškų. Norint pakeisti aitvaro pakrypimą, bereikia kitoje vietoje pritvirtinti prilaikančią virvutę. Tai galima padaryti pririšus prie jos galo ką nors lengvo ir tvirto (pvz.: segtuką ar medžio gabaliuką), kurie bus lyg inkaras. Pavadėlyje, kur nori, pasidaryk kilpą, į ją įkišk inkarėlį ir užveržk (2). Jei nori kitoje vietoje pritvirtinti prilaikančią virvutę, atleisk mazgą, ištrauk inkarą ir padaryk naują kilpą ten, kur nori.

Jei aitvaras vibruoja ir neįstengia pakilti, vadinasi, nėra pakankamai nuožulnus, todėl reikia paslinkti kilpą atgal. Jei virsta, lekia, yra per daug nuožulnus, tuomet reikia perkelti kilpą į priekį.

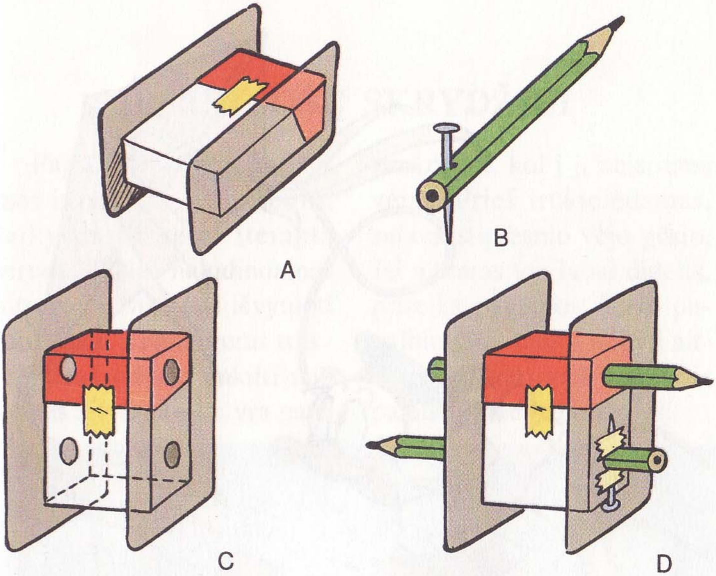

2 pav.

VIRVUTĖS PAKAKS

Bet kokiam modeliui reikalingas prietaisas, vienodu greičiu išvyniojantis

Suradus vietą, kurioje padarius kilpą, aitvaro nuožulnumas yra tinkamiausias, nėra reikalo jos keisti, išskyrus tą atvejį, kai vėjas pradės pūsti iš kitos pusės.

ir vėl susukantis virvutę tvarkingai tada, kai atrodo, kad aitvaras jau turėtų prarasti aukštį.

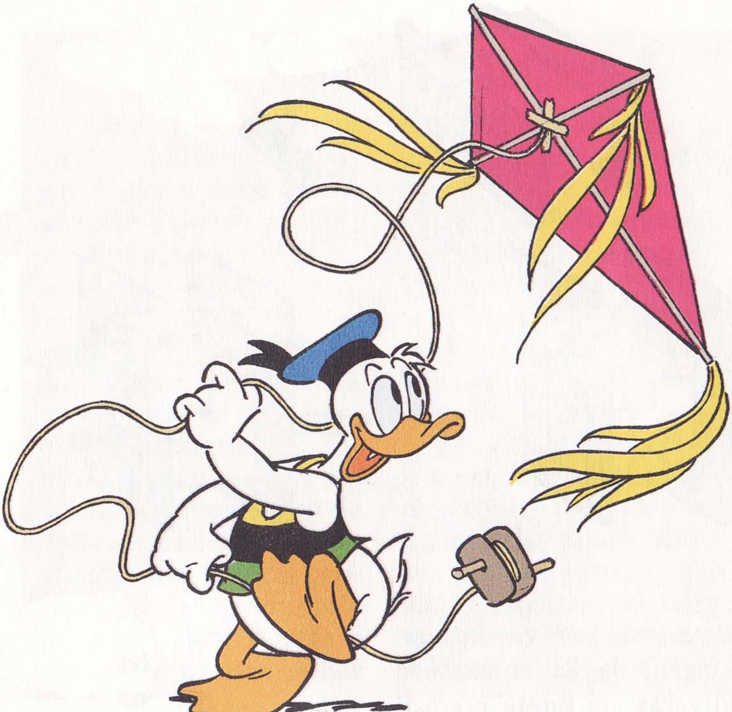
Taigi tau reikalinga ritė. Jei nemoki jos pasidaryti pats ir turi atliekamų pinigų, nueik į žvejybos reikmenų parduotuvę ir paprašyk paprastos valo ritės. Arba gali pats pasidaryti paprasčiausią ritę.

Paimk tuščią cigarečių pakelį ir užklijuok jį lipnia juosta. Priklijuok prie jo šonų du gabaliukus standaus kartono, tokio dydžio, kad iš visų kraštų kyšotų po porą centimetrų (A).

Dabar įkalk po vinutę į dviejų pieštukų, būsimų vėlenėlių, galus (B).

Žirklių galu padaryk dvi pakankamai nutolusias viena nuo kitos skyles pakelio šone ir dvi atitinkamas kitame (C). Tada vieną priešais kitą įkišk du pieštukus.

Dabar su mažais lipnios juostos gabaliukais pritvirtink vinutę prie kartono taip, kad pieštukai būtų savo vietose (D). Pririšk virvutės galą prie dėžutės ir susuk ją, sukdamas ritę pats ir vyniodamas virvutę tarp dviejų kartono gabaliukų.

TEISYBĖS VALANDA

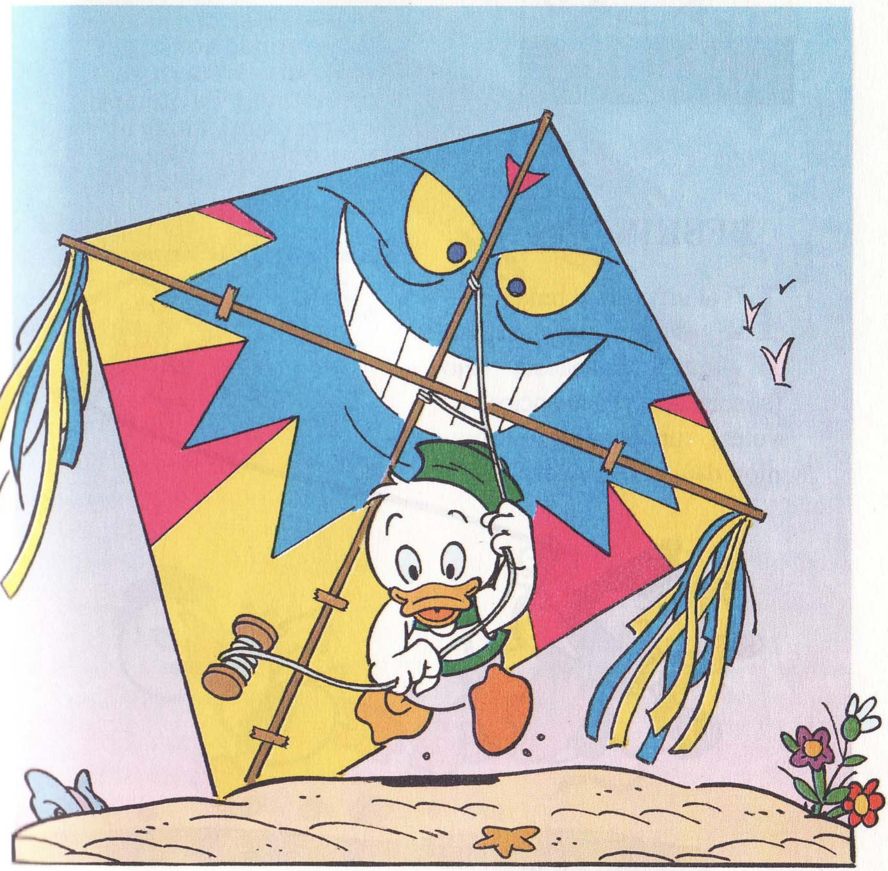
Atėjo paleidimo akimirka; pasiruošk patirti nusivylimą, bet neprarask kantrybės ir pasitikėjimo savo sugebėjimais. Kiekviena nesėkmė – tai patirtis, reikalinga sėkmingiems ateities skrydžiams. Ramiai pasvarstyk, kaip galėtum patobulinti savo aitvarą. Sėkmė gali priklausyti nuo uodegos arba nuo pavadėlio, taip pat nuo to, kaip tu aitvarą paleidi.

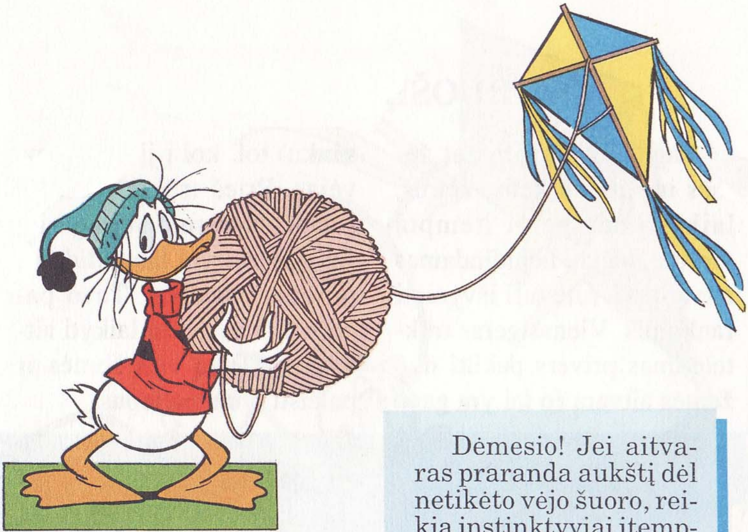
Štai kelios gudrybės, kurių negalima pamiršti.

Visų pirma įvertink vėjo stiprumą. Jei pučia labai smarkus – teks atsisakyti paleisti mažytį aitvarą; tai geras metas tik dideliems aitvarams. Jei vėjas yra per silpnas ar apskritai nepučia, nesispyriok: turėtum primontuoti savo aitvarui variklį! Jei vėjas yra pakankamai stiprus, kad iškeltų aitvarą (tai suprasi iš popierinės dalies virpesio), nustatyk jo kryptį ir mesk aitvarą prieš vėją.

PASIRUOŠĘ SKRYDŽIUI

Paguldyk aitvarą ant žemės ir atitrauk kelis metrus, laikydamas gerai įtemptą virvutę, tačiau nejudindamas aitvaro; virvutę turi išvynioti rankomis. Vienas geras trūktelėjimas privers pakilti nuo žemės aitvarą (o tai yra gana sunku) tol, kol į jį neįsirems vėjas. Prieš trūktelėdamas, sulauk stipresnio vėjo gūsio. Jei aitvaras yra labai didelis, prireiks pagalbos. Tavo pagalbininkas turėtų laikyti aitvarą, pakeltą virš žemės ir paleisti jį tau paliepus.

Dėmesio! Jei aitvaras praranda aukštį dėl netikėto vėjo šuoro, reikia instinktyviai įtempti virvutę; priešingu atveju būtina ją atleisti, galbūt net prailginti ją kita virvute.

BESKRENDANT

Kai aitvaras skrenda, manevruok juo atsargiai. Jei siunti jį "prispaustą" vėjo (suprasi tai iš prilaikančios virvutės), turi palaipsniui atvynioti daugiau virvutės.

NĖ VIENO AITVARO DANGUJE:

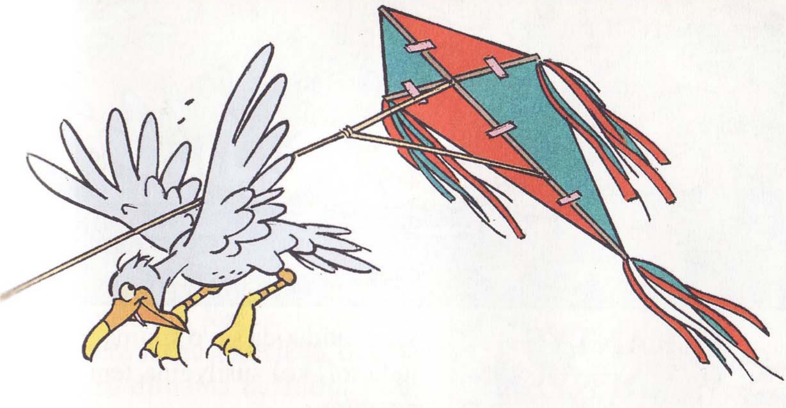
– arti aukštos įtampos laidų, jei aitvaras ar prilaikanti virvutė juos palies, tave gali nutrenkti srovė;

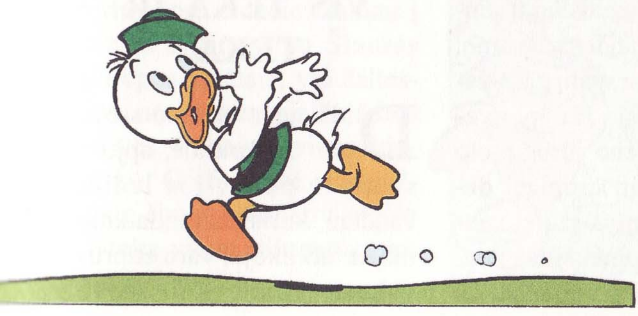
– prie gatvės: netikėtas aitvaro kritimas gali sukelti autoavariją;

– jei matyti audringi debesys, aitvaras gali pritraukti žaibą;

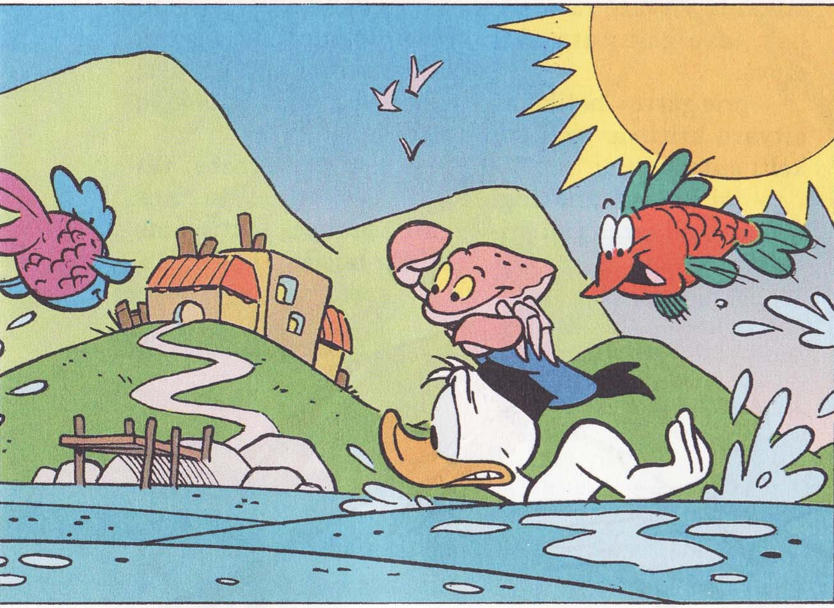
– virš perpildyto paplūdimio, kur gali pridaryti daug nemalonumų besimaudantiems, arba, būdamas per daug arti kranto, išmaudyti savo aitvarą;

– arti aerouosto: tai griežtai uždrausta, nes gali trukdyti lėktuvams kilti ir nusileisti.

JUDANTI JŪRA

TEKANTYS VANDENYS

Pajūryje okeano vanduo nuolat juda, priklausomai nuo potvynių ir atoslūgių stiprumo, vėjo, vandens sūrumo, temperatūros ir, galų gale, žemės sukimosi. Jei, pavyzdžiui, virš vieno jūros ploto pučia vėjas ir kaupiasi debesys, temdantys saulę, vanduo vėsta; tuomet šiltas vanduo stengiasi susimaišyti su šaltu, atiduoda savo šilumą ir juda tol, kol susilygina temperatūra.

VIS TEKA IR TEKA

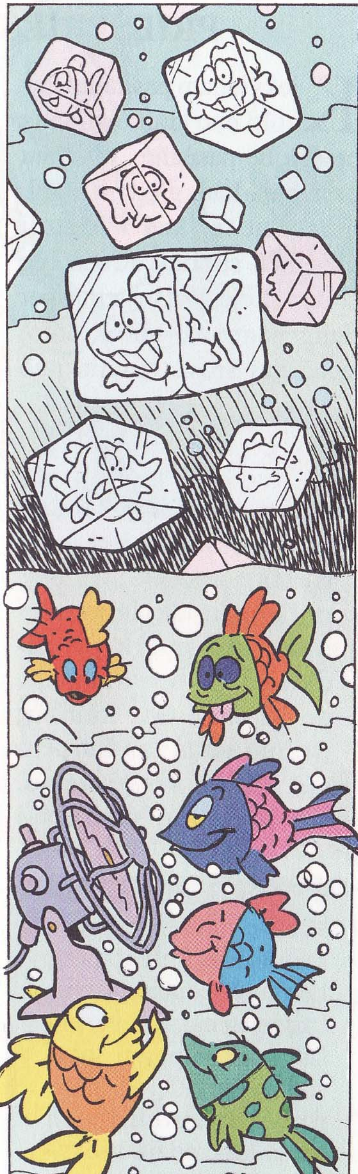
Didžiausia okeano srovė yra Antarktinė, apjuosiantį tą polių; jos lediną vandenį, kuris atsiranda kaip tik Antarktikoje, varo stiprūs vakarų vėjai, kai srovė

apjuosia ratu Antarktidos kontinentą.

Jos plotis svyruoja nuo dviejų šimtų iki trijų šimtų kilometrų, o vandens srovė yra triskart stipresnė nei Golfo. Ten, kur viešpatauja Antarktinė srovė, įsisiautėja pačios žiauriausios audros, ir jūrininkystei gresia dideli pavojai.

Golfo srovė, priešingai, yra šilto vandens masė, nutekanti ilgą atstumą: nuo Meksikos įsiveržia į Atlantą, perkirsdama Floridos sąsiaurį; teka palei Jungtinių Amerikos Valstijų pakraštį, skalaujamą Atlanto, toliau – į šiaurės rytus link Europos. Jos teigiamas poveikis svarbus visų pirma Šiaurės Europos kraštams, kur uostai iš tiesų nėra sukaustomi ledų, o žemė yra dirbama nežiūrint į tai, kad tai jau toli Šiaurėje esanti geografinė platuma.

Tuo tarpu rytinės Kanados teritorijos, esančios labiau į pietus lyginant su Šiaurės Europos kraštais, yra šaltesnės, nes jų nepasiekia šiltos srovės. Pabaigai viena įdomybė: Golfo srovė yra maždaug šimto kilometrų pločio ir teka vieno kilometro per valandą greičiu.

PRIEŠPRIEŠINĖ SROVĖ

Kiekvienam pasitaiko nutolti nuo kranto, įriantis beveik be pastangų, o vėliau pastebėti, kad, grįžtant atgal, nežiūrint to, kad užsimoji ganėtinai stipriai, atrodo lyg stovi vietoje. Dėl to geriau per daug nenutolti nuo kranto, ypač kai srovė stumia nuo kranto į atvirą jūrą. Jeigu ji stumia į dešinę ar į kairę lygiagrečiai krantui, gali linksmintis iškviesdamas į kovą priešpriešinę srovę, o kai pavargsi, gali sau ramiai plaukti atgal link savo kopų, padedant dabar jau tau palankiai srovei.

TIKRA SKYLĖ VANDENYJE

Negalima padaryti skylės vandenyje? Ką gi, tikras sūkurys yra kaip tik tai – skylė, didelė, milžiniška skylė vandenyje. Pabandyk pripildyti kriauklę vandens, o po to ištraukti kamštį; įtraukiamas vanduo pradės suktis vis greičiau, kol pagaliau pamatysi tikrą skylę vandenyje, pakankamai didelę, kad galėtum įkišti pirštą jo nesušlapindamas. Pabandyk įsivaizduoti tūkstantį kartų didesnį verpetą ir suvoksi, kas maždaug atsitinka, kai vandenynuose susitinka dvi iš skirtingų pusių tekančios srovės.

Iš to, į kurią pusę sukasi vandens sukurys kriauklėje, gali atspėti, kokiame žemės pusrutulyje tu esi. Jei verpetas sukasi pagal laikrodžio rodyklę, esi šiauriniame pusrutulyje, jei prieš laikrodžio rodyklę – pietiniame.

JŪRA EINA IŠKYLAUTI

Kaip išmatuoti potvynį ir atoslūgį? Įsmeik dvi lazdeles ties bangų liečiama paplūdimio riba, atskirdamas jas įpjova ar kokiu kitu ženklu (toliau tas lazdeles vadinsime pirmąja ir antrąja): perkelk antrąją į aukščiausią tašką, kurį jūra pasieks per potvynį, o pirmąją į žemiausią, ligi kurio atsitrauks per atoslūgį. Išmatavęs nuotolį tarp dviejų lazdelių, galėsi sužinoti, kokį atstumą nukeliauja jūra tarp potvynio ir atoslūgio.

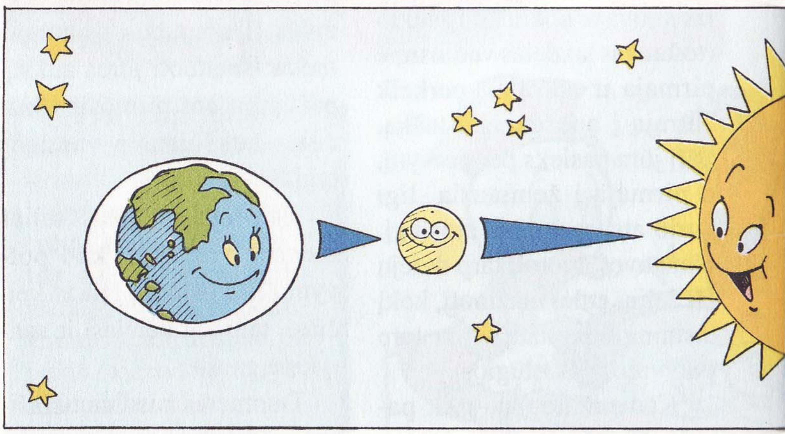
Kad sužinotum, kiek pakyla jūros lygis potvynio metu, turi sutvirtinti pirmąją lazdelę akmenimis taip, kad ji nepajudėtų, kai pradės kilti jūra. Po to sulauk, kai jūra pasieks aukščiausią tašką, t.y. kai apsems visą ruožą tarp pirmosios ir antrosios lazdelės. Dabar bus tinkamas metas išmatuoti jūros aukštį, pažymint ant pirmosios lazdelės aukščiausią vandens lygį.

Taip matuodamas kelias dienas, pamatysi, kad potvynių ir atoslūgių laikas keičiasi, taip pat keičiasi ir santykinė gausa.

Duomenis kasdien užrašinėk į tokią lentelę:

Data	Potvynio laikas	Atoslūgio laikas	Maksimalus nuotolis	Maksimalus aukštis	Mėnulis

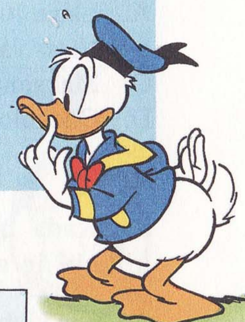
Kiekvieną parą stebėdamas jūros pakilimą, t.y. matuodamas nuotolį tarp pirmos ir antros lazdelės, ir maksimalų aukštį, t.y. aukščiausią tašką ant pirmosios lazdelės, o taip pat sekdamas Mėnulio fazes, pamatysi, kad yra ryšys tarp potvynio, atoslūgio ir Mėnulio ir kad potvynis kartojasi dukart per parą - kas 12 val. 25 min. Taigi gali lažintis su draugais, kad atspėsi tikslų būsimo potvynio ir atoslūgio laiką.

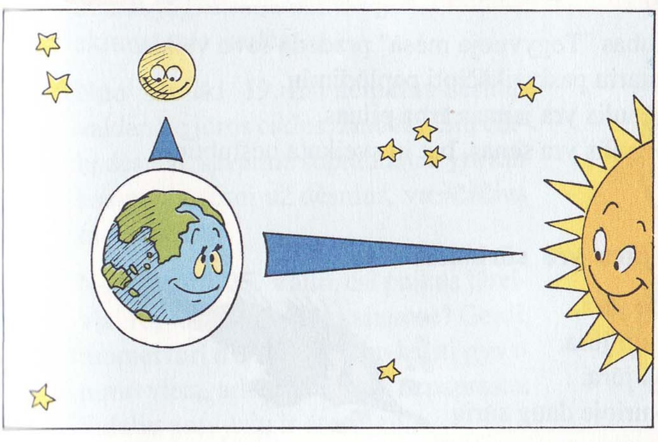

MĖNULIO MAGIJA

Senovės žmonės manė, kad potvyniai ir atoslūgiai vyksta dėl magiškos žvaigždžių įtakos: fizikiniu požiūriu šį reiškinį paaiškino Niutonas, kuris 1686 m. atrado visuotinės traukos dėsnį ir įrodė, kad Saulė ir Mėnulis veikia Žemę traukos jėga.

Mėnulis todėl, kad yra palyginti arti, ir Saulė todėl, kad yra labai didelė. Abu jie traukia Žemės vandenį, kaip magnetas traukia geležį. Mėnulio trauka yra daugiau kaip du kartus didesnė už saulės trauką: taigi Mėnulis – svarbiausias potvynių ir atoslūgių kaltininkas. Maksimalus nuotolis tarp potvynių ir atoslūgių būna iš karto po jaunaties ir po pilnaties, o minimalus nuotolis – iškart po pirmos ir paskutinės delčios. Per mėnesį būna dvi maksimalaus nuotolio fazės, vadinamieji "didieji potvyniai ir atoslūgiai" arba "gyvas vanduo" ir dvi minimalaus nuotolio fazės, vadinamos "mažaisiais potvyniais ir atoslūgiais" arba "negyvu vandeniu".

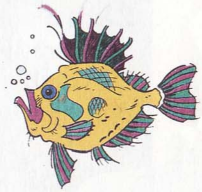

STEBĖK JŪRĄ IR MĖNULĮ

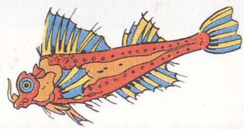
1. Kieno poveikis jūrai stipresnis: saulės ar mėnulio?

A. Saulės – ji didesnė.
B. Mėnulio, kuris, nors ir mažesnis, yra kur kas arčiau.
C. Mane veikia abu.
D. Saulės. Ar kada nors matėte pilną paplūdimį žmonių, kurie degintųsi prieš mėnulį?

2. Kas yra "gyvasis vanduo"?

A. Labai žuvingas pajūrio plotas.
B. Visas vanduo, nesantis Mirusiojoje jūroje.
C. Maksimalaus potvynių ir atoslūgių nuotolio fazė.
D. Odekolonas, kuriuo kvėpinasi zombiai.

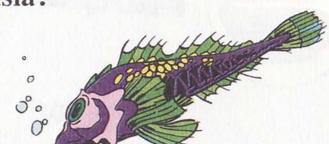

3. Kada būna maksimalus potvynių ir atoslūgių nuotolis?

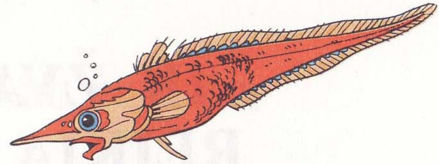
A. Kai klubas "Tegyvuoja mėsa" pradeda savo veiklą.
B. Kai nutariu pasivaikščioti paplūdimiu.
C. Kai mėnulis yra jaunas arba pilnas.
D. Kai mėnulis yra senas, bet jo sveikata nešlubuoja.

4. Kuri jūra yra sūriausia?

A. Sargaso jūra.
B. Mirusioji jūra.
C. Juodoji jūra.
D. Jūra, kurioje daug sūrių.

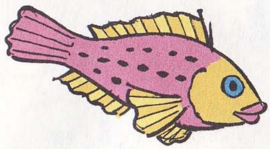

5. **Kas yra planktonas?**

A. Žuvų valgis.
B. Roko dainininkas.
C. Tai gyvuliniai ir augaliniai organizmai, gyvenantys vandenyje.
D. Būčiau atsakęs, jei betariant klausimą nebūtų susipynęs liežuvis.

TAŠKAI

1. A 0; B 5; C 0; D 1.
2. A 0; B 1; C 5; D 0.
3. A 1; B 0; C 5; D 0.
4. A 0; B 5; C 0; D 1.
5. A 2; B 0; C 5; D 1.

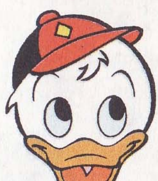
ATSAKYMAI

Nuo 0 iki 9. Pagal tave tarp mėnulio, saulės ir jūros yra mažas skirtumas. Tas skirtumas toks menkas, kad visai įtikėtina, jog tu, eidamas miegoti, užsidedi akinius nuo saulės.

Nuo 10 iki 19. Esi nemažas dėsnių, valdančių jūros ciklus, žinovas. Šių ciklų dėsniai, savaime suprantama, yra kur kas paprastesni už dėsnius, valdančius motociklus.

Nuo 20 iki 25. Valio, esi puikus jūreivis! Ką sakai? Gyveni kalnuose? Gerai, tuomet turi dvi išeitis: arba keisti gyvenimo vietą, arba turi tikėtis nepaprastai didelių potvynių ir atoslūgių.

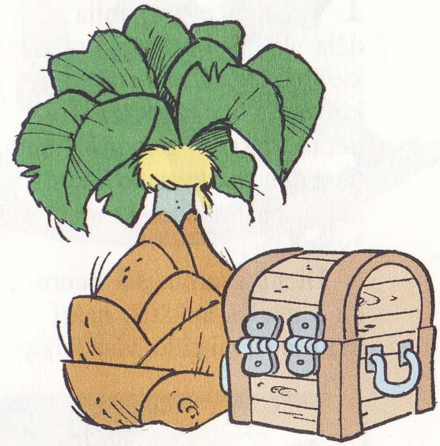
IR ŽVAIGŽDES REIKIA STEBĖTI

O, KAIP NUOSTABU PLAUKTI

Bet tik su sąlyga, kad tu žinai valdingąsias gamtos jėgas, gali nuspėti sroves, potvynius, atoslūgius ir audras, moki sekti kursą dieną ir naktį. Jūra turi savo įstatymus ir užgaidas, kuriuos galima pažinti.

Jūreivių žemėlapiai, knygos su geografiniais žemėlapiais, išsamiai aprašančios atskiras zonas, laivo prietaisai yra būtini visiems, kurie plaukia į atvirą jūrą.

PAMETĘS KOMPASĄ, NEPAMESK GALVOS

Finikiečiai, išgarsėję kaip labiausiai patyrę jūreiviai, pirmieji išmoko naudotis žvaigždėmis kaip nuorodomis kelionės metu. Iparakas, didis graikų astronomas, pirmą kartą, t.y. II–ame amžiuje prieš Kristų, suformulavo kelis svarbiausius žvaigždžių judėjimo dangumi dėsnius.

Kompasas buvo išrastas tik Viduramžiais; tuo metu buvo perpiešiamos į žemėlapius vėjų rožės, susidedančios iš trisdešimt dviejų rombų. Taigi, jūreivis turėjo padalinti vaizduotėje savąjį horizontą į trisdešimt dvi dalis.

Astroliabija, kurią Ptolomėjas išrado II amžiuje po Kristaus, norėdamas išmatuoti žvaigždžių aukštį horizonte, buvo patobulinta ir taip atsirado kvadrantas.

XV amžiaus pabaigoje Kopernikas parodė kaip žemė juda aplink saulę, kas pitagoriečių buvo nuspėta jau prieš dvidešimt amžių. Tai patvirtino ir eksperimentai, praėjus vienam amžiui po Galilėjaus su jo teleskopu.

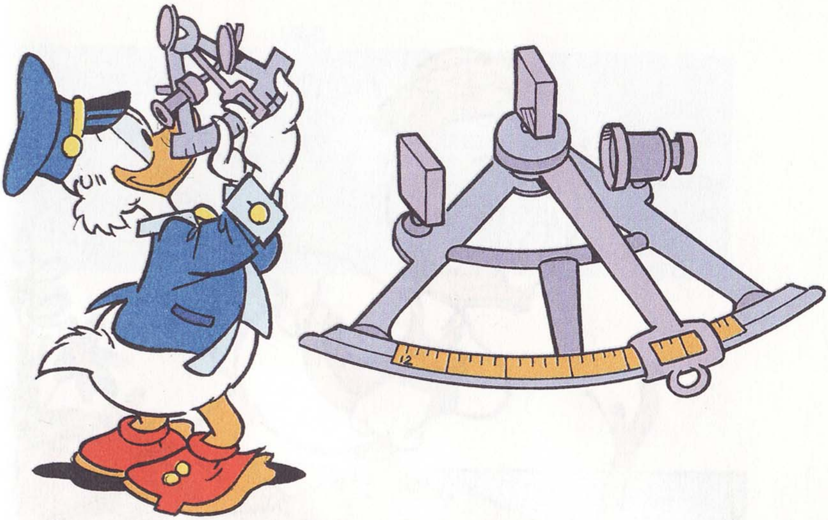
NAVIGACINĖ ASTRONOMIJA

Navigacinė arba jūreivystės astronomija leidžia jūreiviui tolimojo plaukiojimo metu, kai nematyti jokio kranto, tačiau yra žvaigždėtas dangus, pakankamai tiksliai nustatyti savo koordinates, pasitelkiant į pagalbą žvaigždes.

Dieną svarbiausia nuoroda – saulės aukštis, naktį – Šiaurinė žvaigždė, visą laiką rodanti šiaurę, arba kuri nors kita žvaigždė.

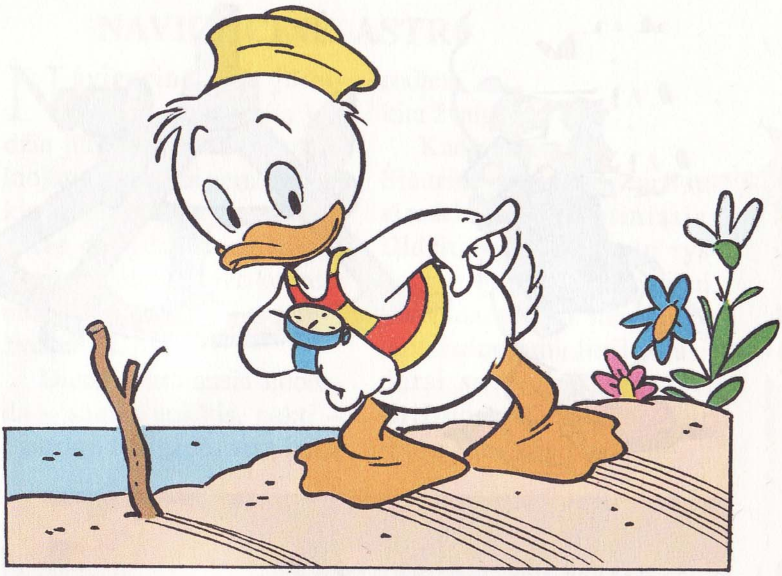
Kad nustatytum, kuri yra Šiaurinė žvaigždė, turi susirasti dvi paskutiniąsias Didžiųjų Grįžulo ratų ryškesnes žvaigždes, paskui, pratęsdamas jas jungiančią įsivaizduojamą liniją, susidursi su pirmąja Mažųjų Grįžulo ratų žvaigžde, kuri ir yra Šiaurinė žvaigždė.

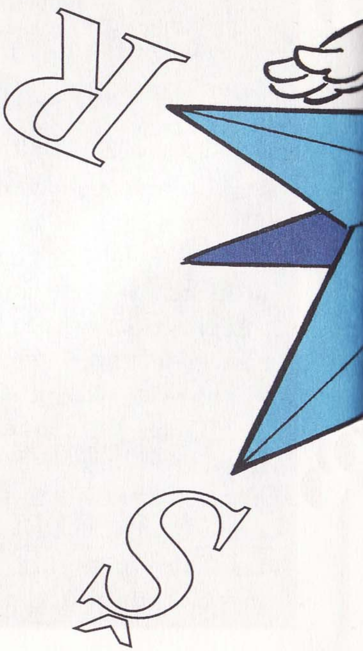
SUDERINUS SEKSTANTĄ

Sekstantas yra prietaisas, kurį jūreiviai naudoja norėdami nustatyti, kur jie yra. Jie stebi saulės arba žvaigždžių padėtį danguje, sutelkdami dėmesį ties jų aukščiu virš horizonto. Jūrininkas žiūri pro tam tikros rūšies teleskopą ir į kelis prie sekstanto pritvirtintus veidrodėlius taip, kad į jo regos lauką patektų saulė ar kuri nors žvaigždė. Remiantis šiais duomenimis ir laiku, kada yra atliekami stebėjimai, galima nustatyti laivo koordinates. 1700 m. buvo išrasti tikslūs laikrodžiai, kurie buvo pritvirtinami prie sekstanto; tad buvo galima išmatuoti be galo tiksliai. Sekstantas, kuris yra paprasčiausias kampamatis, matuojantis kampus, matomus pro teleskopą, – Niutono išradimas ir gali būti taip pat panaudotas atliekant kai kurias topografines operacijas žemyne.

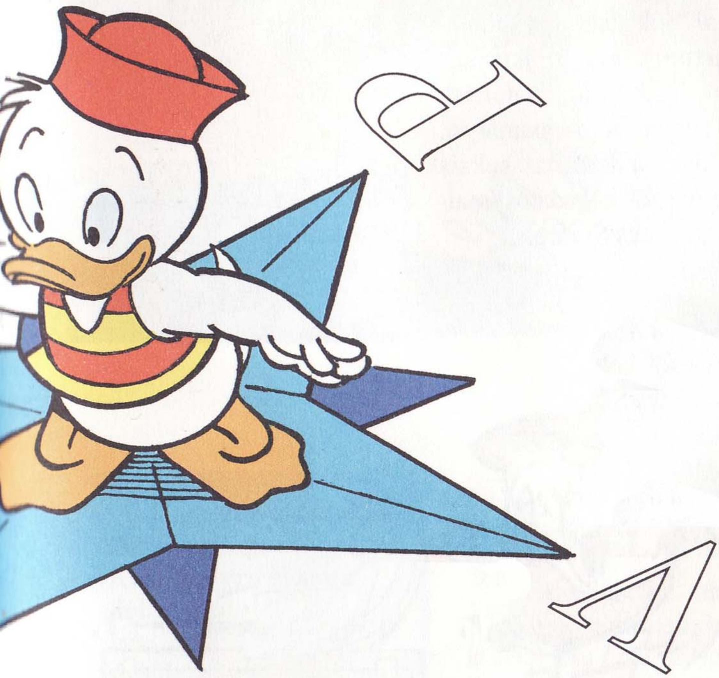
KURIOJE PUSĖJE ŠIAURĖ?

Jei dabar naktis, Šiaurę galima nustatyti suradus Šiaurinę žvaigždę, bet jei dabar diena? Pakanka saulėtą dieną įsmeigti į žemę lazdelę ir lygiai vidurdienį stebėti jos šešėlį. Jei gyveni į šiaurę nuo pusiaujo, šis šešėlis rodys visada Šiaurę. Žinoma, jei turi kompasą, nebūtina laukti saulėtos dienos ar žvaigždėtos nakties: Šiaurės ašigalis yra kaip magnetas ir pritraukia kompaso strėlės smaigalį.

BEIEŠKANT PASAULIO ŠALIŲ

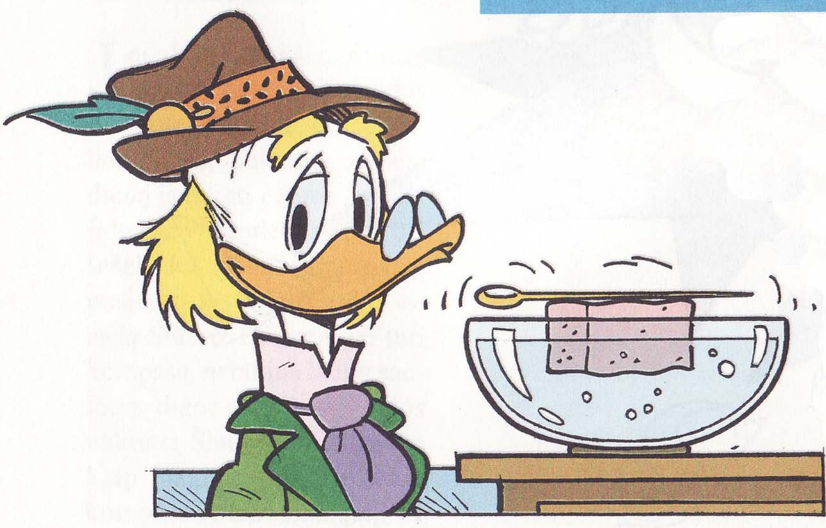
Kaip, suradus Šiaurę, galima sužinoti, kur yra Rytai, Pietūs ar Vakarai? Paprastai, tereikia atsistoti veidu į Šiaurę. Pietūs bus už mūsų pečių, rytai – iš dešinės ir vakarai – iš kairės.

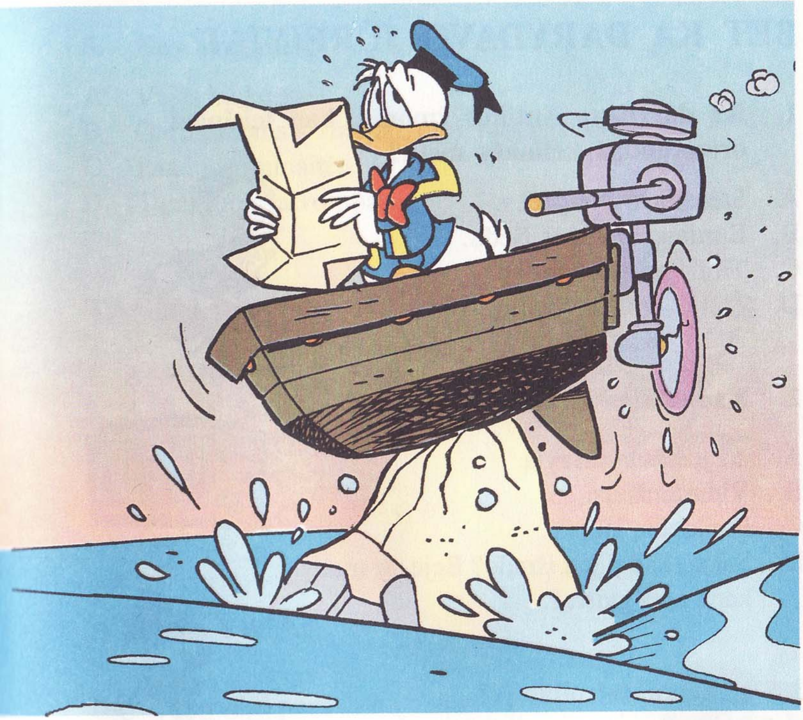

KOMPASĄ PASIDARYK PATS

Tau reikės tik kamščio, magneto ir siuvimo adatos. Įmesk kamštį į indą su vandeniu ir leisk jam plūduriuoti, po to penkis ar šešis kartus trink adatą į magnetą viena kryptimi, o ne pirmyn ir atgal (būk atsargus, kad neįsidurtum), kad ji įsimagnetintų. Tada atsargiai nuleisk adatą ant kamščio ir pamatysi, kad adata ir kamštis suksis vandenyje tol, kol adatos smaigalys parodys Šiaurę.

Magnetinė rodyklė išrasta gilioje senovėje: Kinijoje yra išsaugoti dokumentai, liudijantys, kad magnetinė rodyklė buvo naudojama ieškant Dangiškojo arba Pasaulio ašigalio dar 2 tūkstančiai metų prieš Kristaus gimimą.

NAVIGACINIAI ŽEMĖLAPIAI

Geras jūreivis turi gerai mokėti naudotis kompasu ir sekstantu arba navigaciniais žemėlapiais, nurodančiais, koks vandens gylis, kur prasideda sekluma, iškyla uolos, kur nugrimzdusios laivo duženos, koks yra krantas ir kokioje vietoje galima priplukdyti laivą.

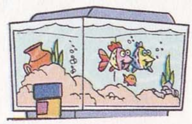
BET KĄ DARYDAVO JŪREIVIAI?

1. Ką darydavo Antikos žmonės, kad teisingai orientuotųsi kelionės metu?

A. Stebėdavo žvaigždes.
B. Burdavo ramunės žiedu.
C. Tirdavo vėjus.
D. Žiūrėdavo televizorių.

2. Kada buvo išrastas kompasas?

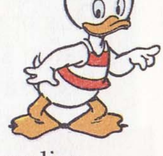

A. Aš jį išradau šį rytą.
B. Viduramžiais.
C. Finikiečių laikais.
D. Sakai, kad jį jau išrado? Beje, ar matėt kada nors gaisrą?

3. Kas yra astroliabija?

A. Mažai kuro sunaudojantis automobilis.
B. Astronomijos observatorija.
C. Nežinau, bet pamatęs šį pavadinimą, nebenoriu plaukti į atvirą jūrą.
D. Senovinis prietaisas, žvaigždžių aukščiui matuoti.

4. Kodėl kurį laiką jūreiviai sirgdavo skorbutu?

A. Nes nebuvo aspirino.
B. Dėl vitamino C stokos.
C. Kadangi, kaip ten bebūtų, tai yra geriau nei jūros liga.
D. Nes skaitydavo tokius tekstus kaip šis.

5. Kas yra randa?

A. Vėjas laukuose.
B. Garbės žodis – žinojau, tuoj, tuoj pasakysiu...
C. Pandos giminaitė.
D. Tam tikras laivo tipas.

TAŠKAI

1. A 5; B 0; C 2; D 0.
2. A 0; B 5; C 0; D 0.
3. A 0; B 1; C 0; D 5.
4. A 0; B 5; C 2; D 1.
5. A 0; B 0; C 1; D 5.

ATSAKYMAI

Iki 7. Surinkti porą taškų šiame teste nėra sunku. Kur kas sunkiau, kai žiūri į tai rimčiau. Šiaip ar taip, esate be galo rimti ir tvirtai nuleidote inkarą žemyne.

Nuo 8 iki 17. Jau nuvalkiotos tiesos apibūdina Italiją kaip poetų, dainininkų ir jūreivių kraštą. Norite patarimo? Imkitės arba dainų, arba poezijos.

Nuo 18 iki 25. Esate tikri Kolumbo palikuonys. Lažinuosi, kad kaip ir jis, išvykęs į Indiją, nukeliavo į Ameriką, taip ir jūs, išėję į mokyklą, atsiduriate pajūryje.

JUODA VĖLIAVA

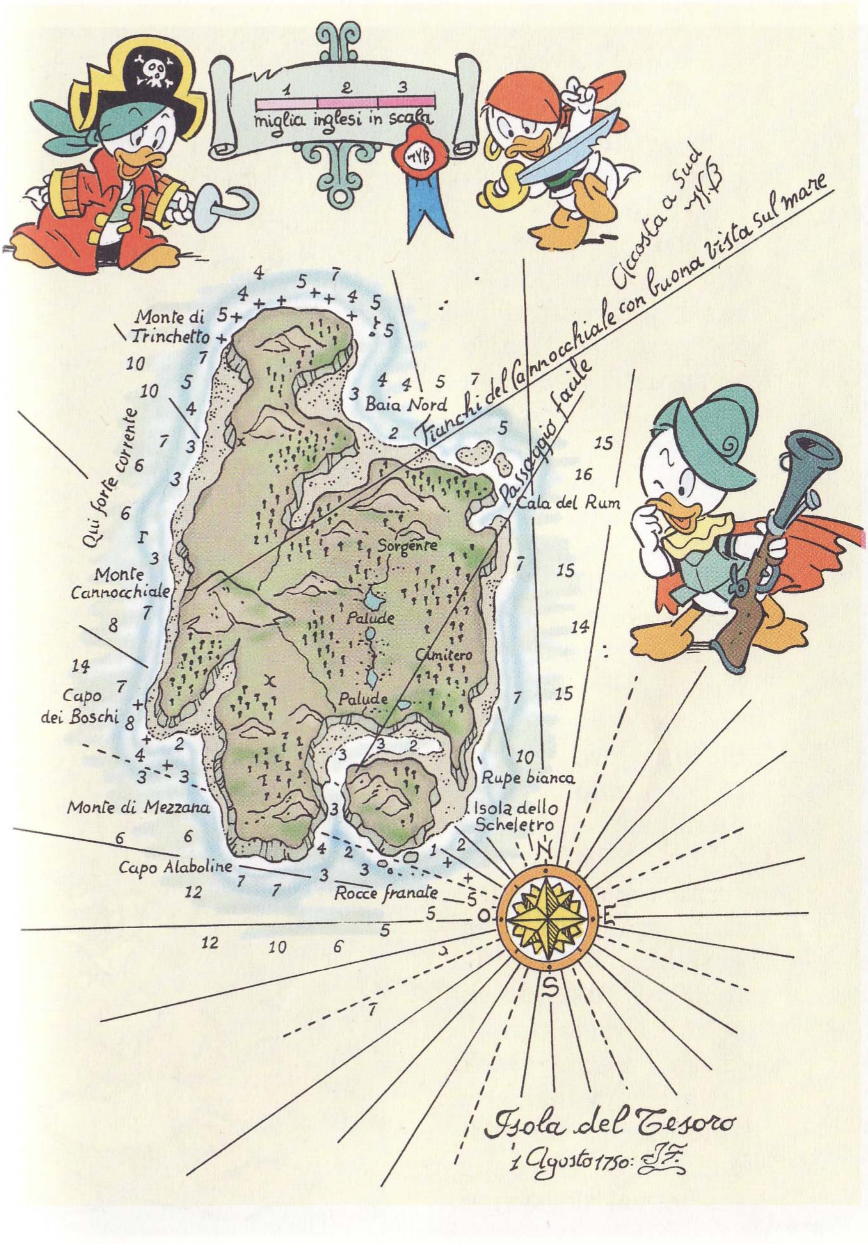

LOBIŲ SALOS ŽEMĖLAPIS

Tai, ką matote kitame puslapyje, yra žemėlapis, kuris Stivensono romane kapitonui Biliui Bonesui kainavo gyvybę, ir kurio be paliovos ieškojo piratas Džonas Silveris. O jei jis patektų į tavo rankas, ar sugebėtum rasti lobį?

Rūpestingai jį studijuodamas, ištyręs platumą bei ilgumą, giliausias vietas, kalvų pavadinimus, įlankas ir iškyšulius, mažasis Džimas ir Trelsnis – nutarę paruošti burlaivį plaukiojimui ir pagrobti iš piratų lobį – pamatė, kad visos nuorodos, būtinos tam, kad priplukdytų laivą į kokią nors uostavietę salos pakrantėje ir surastų tą vietą, kurioje paslėptas lobis, yra užšifruotos.

Ne veltui lapo pakraštyje yra baisiojo jūrų siaubūno – Flinto – parašas.

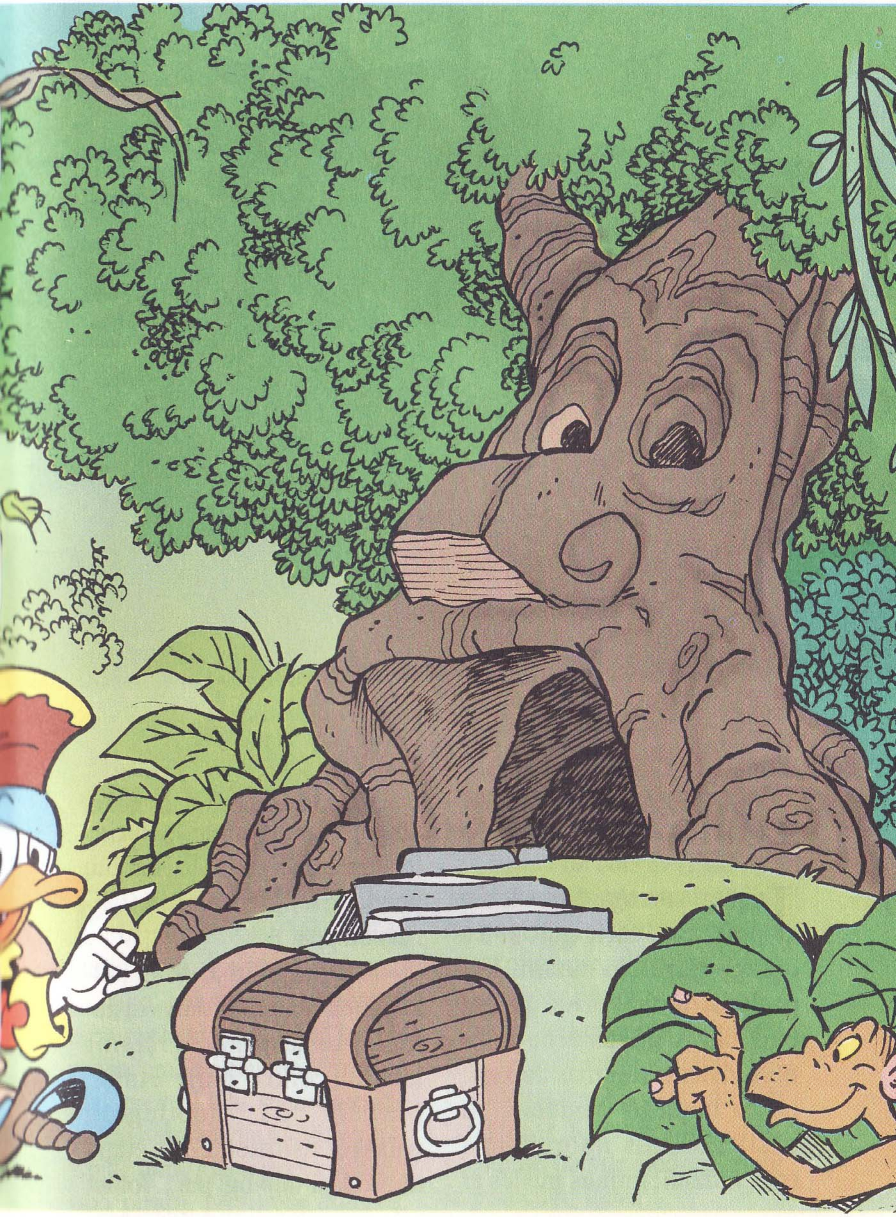

1 2 3
miglia inglesi in scala
Accosta a Sud
Fianchi del Cannocchiale con buona vista sul mare
Passaggio facile
Monte di Trinchetto
Baia Nord
Qui forte corrente
Cala del Rum
Sorgente
Monte Cannocchiale
Palude
Cimitero
Palude
Capo dei Boschi
Rupe bianca
Isola dello Scheletro
Monte di Mezzana
Capo Alaboline
Rocce franate
N
O
E
S
Isola del Tesoro
1 Agosto 1750: J.F.

ĮSIVAIZDUOK, KAD ESI FLINTAS

Įsivaizduok, kad esi Flintas ir turi paslėpti lobį taip, kad vėliau galėtum jį pasiimti. Visų pirma reikia surasti patikimą vietą, kurios niekas negalėtų surasti. Visa nelaimė, kad po kurio laiko (piratai sugrįždavo į jau pramintas vietas praėjus ne vieneriems metams) galima nebeprisiminti reikiamos vietos ir ieškoti be galo ilgai, galbūt ir veltui. Kad išvengtum tokio gėdingo pralaimėjimo, būtina įvairiems daiktų požymiams suteikti paslaptingą prasmę: kad paprasčiausios formos (įsižiūrėjus į uolos grublėtumą, savotiškai išsišakojusį medį ar susisukusią šaknį) išryškėtų kaip kažką nurodantys ženklai, arba gyvūnai, arba veidai... Tų nuorodų gali būti be galo daug; na, bet pakaks svajoti.

LOBIO PAIEŠKOS

Jei nori surengti tikras lobio paieškas, turi, galbūt su draugo pagalba, nutarti, kur paslėpsi lobį (kuriuo galėtų būti tikras prizas arba koks nors visiems rūpimas daiktas, po to nupiešti žemėlapį su užšifruotomis nuorodomis (pavyzdžiui, įminus mįsles ar atspėjus anagramas), kurias teisingai interpretavus, nebūtų per daug lengva nugalėti įvairius etapus.

Taip pat galima, užuot įteikus kiekvienam iš dalyvių žemėlapio kopijas, visiems kartu įveikti 1-ąjį etapą, paskui, po nuodugnių paieškų, iššifruoti 2-ojo etapo nuorodą ir taip ligi pat... lobio.

SEPTYNIŲ JŪRŲ SIAUBAS

Piratai, visada pasiruošę užpulti laivus ir pagrobti jų vertingus krovinius, gyvuoja nuo to laiko, kai atsirado jūreivystė arba maždaug nuo tada, kai jūreiviai pradėjo gabenti jūra brangias prekes. Dar senovės egiptiečiai ir finikiečiai turėdavo būti išpūtę akis, kad suspėtų pabėgti nuo piratų, priviliotų audinių, marmuro ir brangiųjų metalų kroviniu, antplūdžio.

Tačiau tik antroje XVII amžiaus pusėje piratavimas suklestėjo taip, kaip dabar vaizduojama pasakojimuose, filmuose ir animaciniuose filmukuose.

Tais laikais piratai, korsarai, flibustjerai ir kiti pakrančių sūnūs išnaršydavo skersai ir išilgai Karibų jūrą, apiplėšdami begalę ispanų, anglų ir prancūzų laivų.

SELKIRKAS IR "ROBINZONAS KRUZAS"

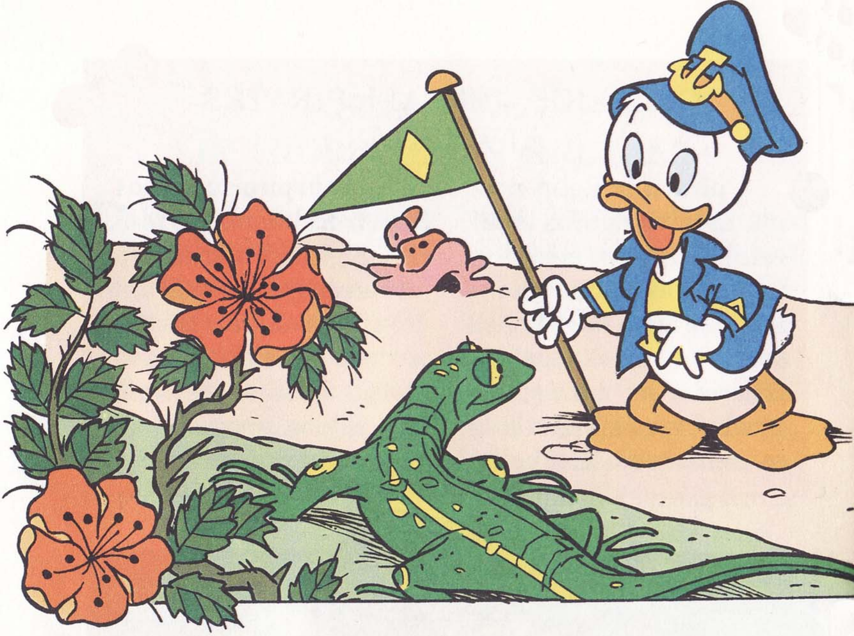
Buvo vienas piratas, kurio istorija įkvėpė žymiausiojo romano "Robinzonas Kruzas" autorių. Aleksandras Selkirkas, patekęs į piratų laivą, po žiauraus vaido denyje buvo paliktas negyvenamojoje saloje – tremtinys savo noru. Po penkerių metų jį paėmė kitas laivas. Atrodo, kad vargšelio, veblenančio nesuprantamus žodžius, negalima buvo pažinti. Jo nelaimės ir sugrįžimo istoriją, kaip ir daugelis kitų pasakojimų apie jūrą bei piratavimą ir įkvėpė anglų rašytoją Danielių Defo parašyti romaną apie Robinzoną Kruzą.

GELBĖKIS, JEI GALI, PIRATĖS ATVYKSTA!

Į piratų ir netgi normalių laivų denius labai retai užlipdavo moterys, nebent tai būdavo kalinės. Vis dėlto buvo kelios senjoros, kurios sugebėjo išgarsėti ne mažiau už piratus vyrus. Ypač daug to meto metraščiai kalba apie dviejų piračių – Anos Boni ir Raudonosios Meri – žygius. Portretuose jos vaizduojamos su mundurais ir auliniais batais, vertais žymiojo pirato Morgano, su skarelėmis ant kaklų ir, žinoma, apsiginklavusios ligi dantų.

PAŽINTINĖS KELIONĖS

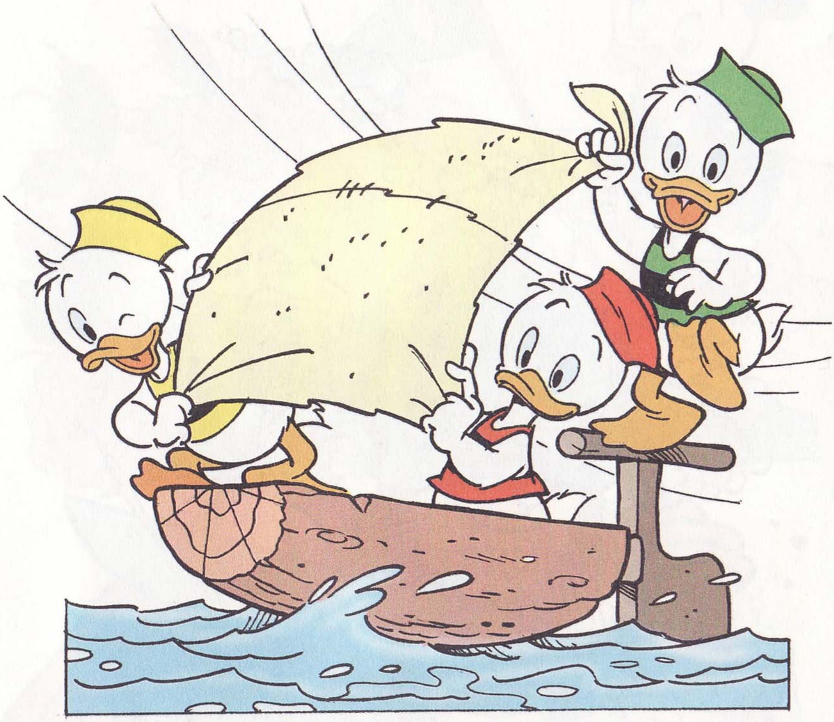
XV ir XVI amžiuje keliones jūromis paskatino tai, kad senieji geografiniai įsitikinimai – tikrų faktų ir fantazijos mišinys – žmogaus jau nepatenkino. Kiekvienais metais Europa išgirsdavo apie tokius stebuklus, kurie neturėjo jokio pamato ir sukeldavo tik juoką.

Vis dėlto, pamažu besiplečiant akiračiui, atsiskleisdavo tikrovė, kuri priblokšdavo ne mažiau už fantazijas. Jūreivystė suteikė žmogui galimybę padaryti nepaprastus geografinius ir mokslinius atradimus, taip pat sukūrė visiškai naują supratimą apie žmogų ir jį supantį pasaulį: tai buvo revoliucija, prilygstanti nebent tik pirmajam žmogaus išsilaipinimui Mėnulyje.

Ruošdamiesi pulti, piratai iškeldavo "Linksmąjį Rodžerį", tradicinę juodą vėliavą su kaukole ir sukryžiuotais kaulais, kurią pamačius kiekvienam jūros keliautojui pasišiaušdavo plaukai.

IŠSKLEISTOMIS BURĖMIS

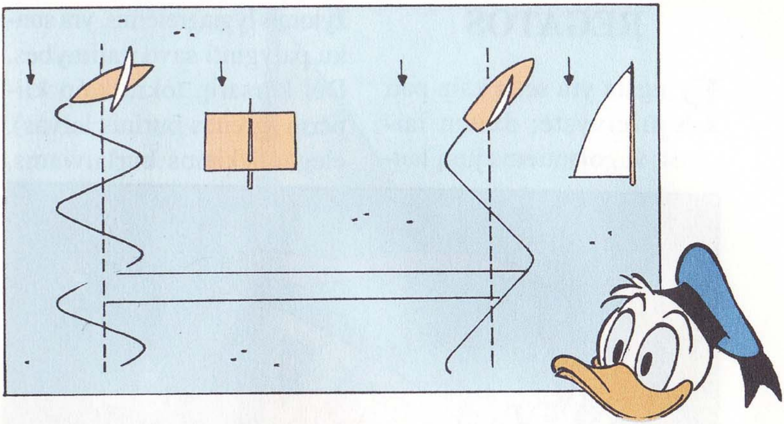

PIRMOJI BURĖ

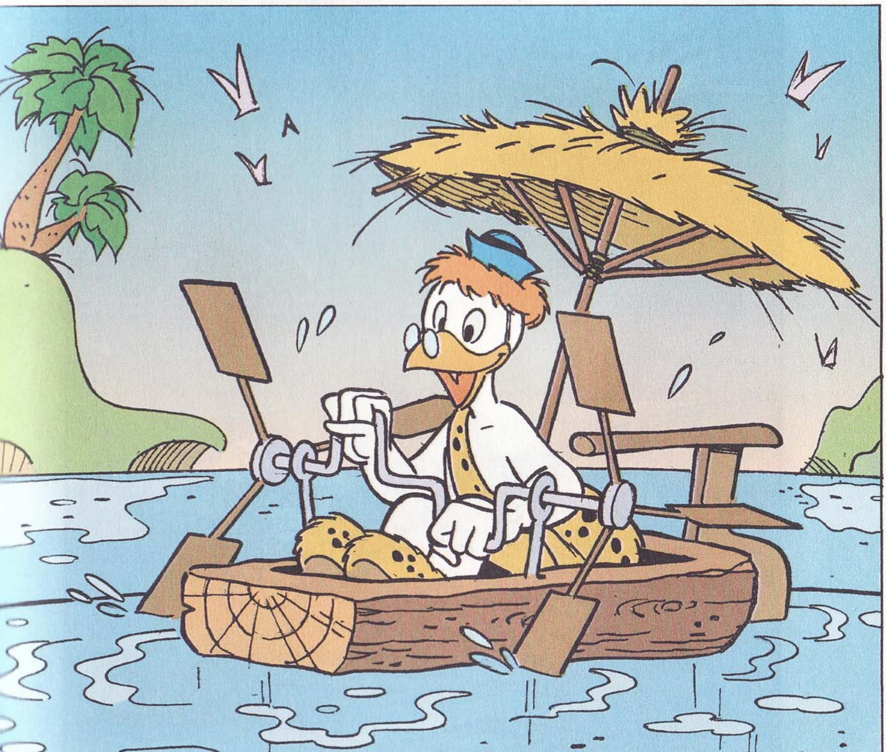
Pirmoji burė buvo ne kas kita kaip paprasčiausias kliuvinys, kurį jūreivis išskleidė prieš vėją: pirma, galbūt, tai buvo avies oda, po to kažkas didesnio ir lengvesnio... taip atsirado burė, kurią ir šiandien naudoja visi, norintys plaukioti be variklių.

Pirmoji burė buvo kvadratinė; tik prabėgus nemažai laiko, maždaug po dviejų tūkstančių metų, Vidurio Rytuose pasirodė trikampė burė, dar vadinama lotynų bure.

Ji veikdavo kaip lėktuvo sparnai, t.y. sukeldavo priešingą pučiančiam vėjui postūmį.

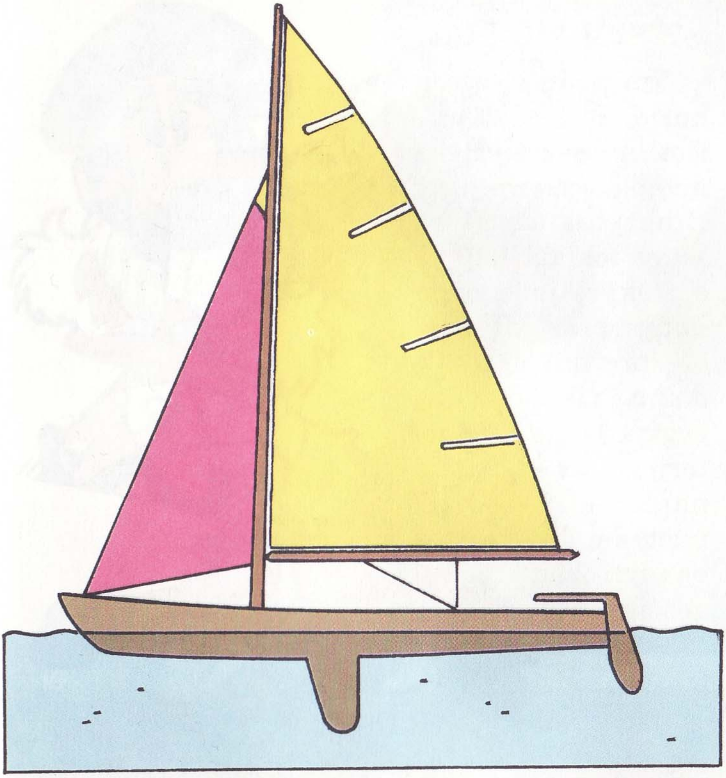
Galimybė plaukti pavėjui su kvadratine ir lotynų bure.

REGATOS

Regata yra sena kaip pati jūreivystė; dviem laivams, vagojantiems jūrą laužytomis lygiagretėmis, yra sunku palyginti savo galimybes. Dėl korsarų, tokių kaip kliperių (greitas burinis laivas), elegantiškiems burlaiviams,

gabenantiems arbatą iš Indijos, greitis buvo vienintelė galimybė išlikti gyviems.

Šiandien tas apsvaigimas, atsirandantis manevruojant bure vėjyje ir besirungiant su kitomis valtimis, yra patikėtas sportinėms varžyboms su griežtomis taisyklėmis. Seniausios rungtynės yra Amerikos Taurė, kuri rengiama nuo 1851 m., kai Amerikos škuna visiškai prarado pasitikėjimą nepatikliose karalienės Viktorijos akyse, o anglai buvo laikomi nepranokstamais burlaivių konstruotojais ir jūreiviais.

ATSISKYRĖLIAI

Yra tokių jūreivių, kurie vieni savo valtimi nuplaukia ilgus nuotolius atvira jūra, rungtyniaudami su kitais tokiais kaip jie atsiskyrėliais, arba nutarę pranokti senovės jūreivius, ar trokšdami atlikti didelius žygius jūreivystės istorijoje, ar galų gale norėdami pažadinti nuotykių dvasią ir išbandyti žmogaus sugebėjimą išgyventi.

IR DAR...

• Seniausia valtis, išlikusi iki mūsų dienų, yra Nilo valtis, dar vadinama Karališkąja arba Faraono Cheopso valtimi yra keturiasdešimt trijų metrų ir keturių centimetrų ilgio. Manoma, kad ji padaryta 2515 metais prieš Kristų.

• Seniausias burlaivis su kvadratine bure šiuo metu dar galintis plaukti yra "Ciudad de Inca", pastatyta 1858 metais Ispanijoje, netoli Barselonos.

• Didžiausias visų laikų laivas yra "Karalienė Elžbieta", trijų šimtų keturiasdešimties metrų ilgio ir trisdešimt šešių metrų pločio.

• Didžiausias pasaulio laivas, tebeplaukiojantis po šiai dienai, yra "Norvegija"; trijų šimtų penkiolikos metrų ilgio, pastatytas Norvegijoje; juo gali plaukti du tūkstančiai keturi šimtai keleivių.

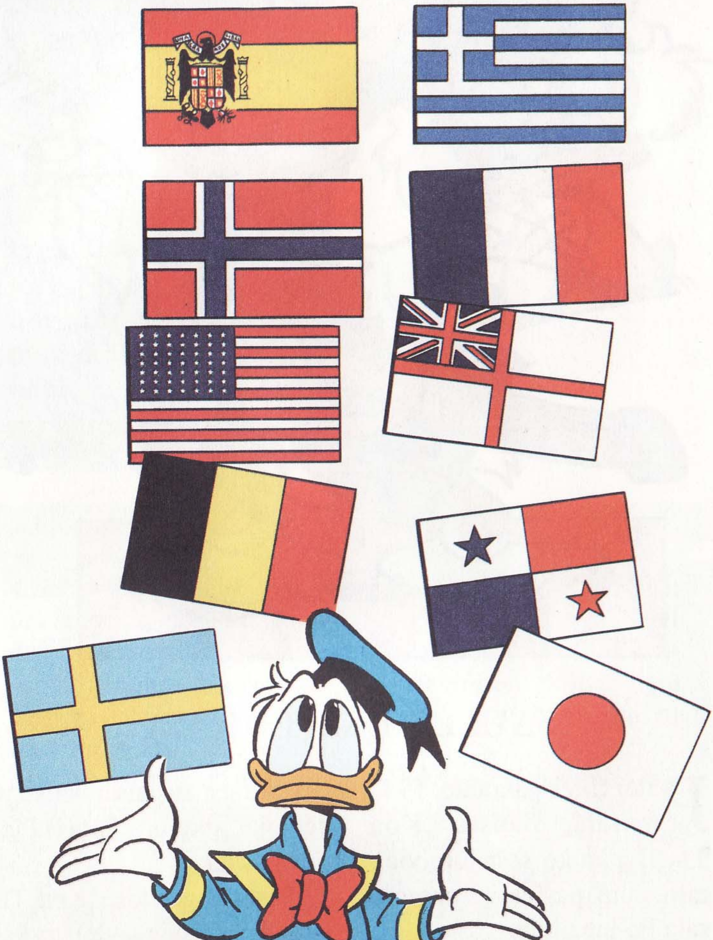
SAULĖS EKSPEDICIJA

Palei Čilės pakrantę, 1947 metais, plaustu "Kon Tikis" plaukė šeši jūreiviai, norėdami pasiekti Tuamotu salą Polinezijoje.

Ekspedicija turėjo įrodyti, kad Polineziją savo kolonija pavertė seniausiais laikais gyventojai, atkeliavę jūra iš Pietų Amerikos.

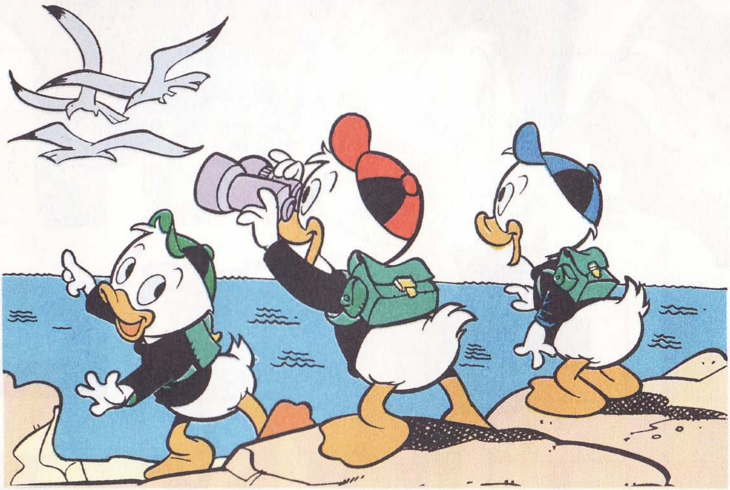
Pasak legendos, "Kon Tikis" (*Kon* reiškia saulę) yra karo vado vardas, kuris sumanė pirmąją tolimą jūrų ekspediciją.

LAIVAI – PLEPIAI

KĄ ŠNEKA LAIVAI

Jei kada išeisi pasivaikščioti po uostą, patyrinėk kokį prekybinį laivą; vėliava, kuri bus iškelta ant stiebo, reikš vietovę, į kurią laivas plaukia, jei tuo metu jis bus kraunamas; arba nurodys vietą, iš kurios atplaukė, jei laivas bus iškraunamas.

KAIP KALBASI LAIVAI

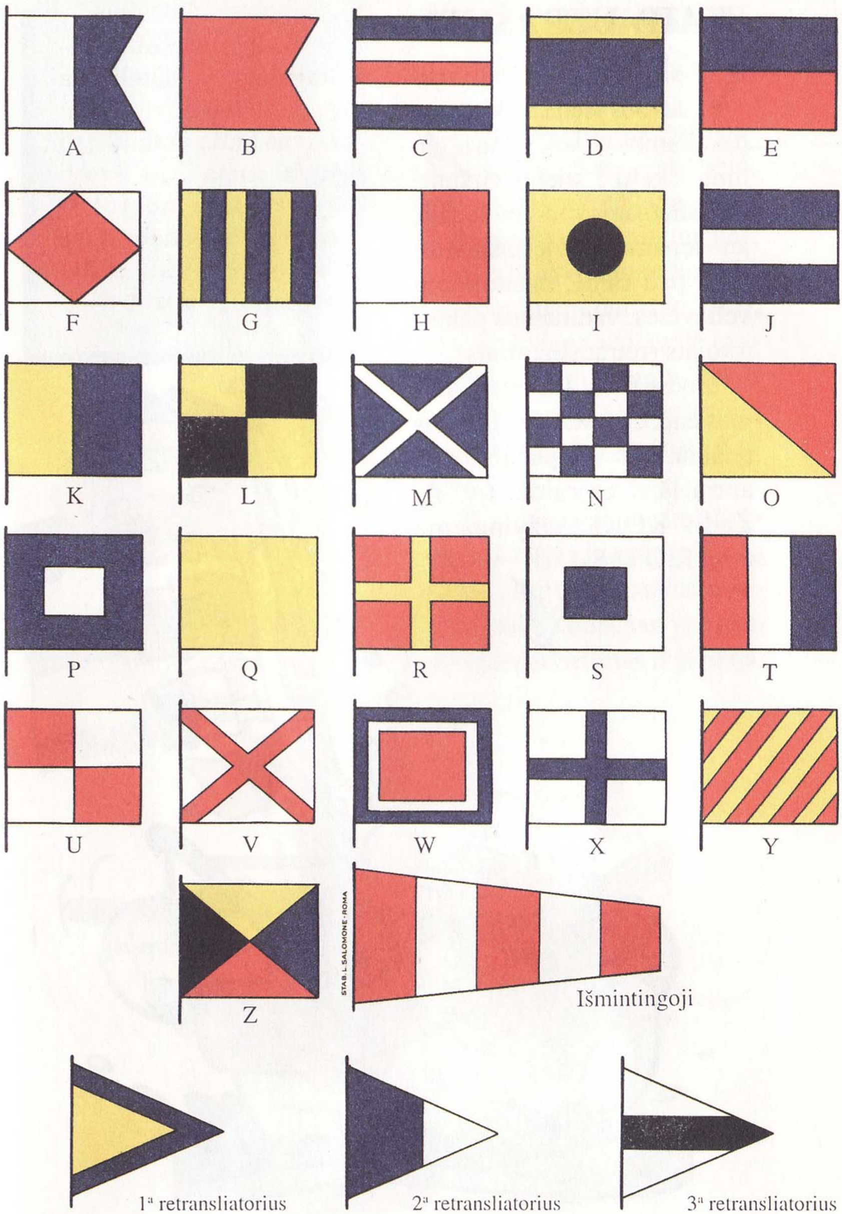
Laivuose yra priimta ženklų sistema, pagal kurią ekipažai gali bendrauti su kitais laivais. Jei nori išmokti laivų kalbą, stebėk vėliavas, kurias iškelia kiekvienas laivas. Pradedama nuo šalies: 134 puslapyje rasi vėliavas užsienio laivų, dažnai vagojančių mūsų jūras.

VĖLIAVĖLĖS – ŽENKLAI

Kai dar nebuvo išrastas telegrafas ir radijas, vėliavėlės buvo vienintelis susižinojimo apie laivų išsidėstymą būdas; šiandien jos naudojamos tik kraštutiniais atvejais arba ypatingų ceremonijų proga. Vis dėlto išmokti vėliavėlių abėcėlę gali būti naudinga, su sąlyga, kad prisidės tavo draugas: galėsite turėti savo slaptą šifrą.

A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z
STAB. L SALOMONE - ROMA
Išmintingoji
1ª retransliatorius
2ª retransliatorius
3ª retransliatorius

KAIP UŽRAŠYTI

Vėliavėlės yra pritvirtinamos viena po kitos ant pakeliamos virvelės, kurią galima iškelti į stiebo viršūnę. Transliuojama žodis po žodžio, jei viename žodyje pasikartoja ta pati raidė, naudojamos vėliavėlės, vadinamos pakartotojais (retransliatoriais).

Žodis CARTA bus žymimas taip: C.A.R.T.2^0; dvejetas reiškia, kad yra pakartojama antra iš eilės raidė, t.y. A. Žodis KOKS pažymėsime taip: K.O.1^0.S.

Šalį nurodanti vėliavėlė būna iškeliama į stiebą laivagalyje, kai laivas būna išplaukęs į jūrą arba kai stovi gimtajame uoste; ir priešingai, į stiebą laivo "nosyje", kai stovi svetimame uoste.

IŠMINTINGOSIOS VĖLIAVĖLĖS

Kartais ženklus gali pakeisti viena vėliavėlė, kuri vadinama vėliava–kodu (italai vadina ją išmintingąja); tuomet iš pavienių vėliavėlių nėra sudarinėjami žodžiai, nes kiekviena vėliavėlė įgyja atskirą, labai apibrėžtą ir nustatytą reikšmę, patvirtintą Tarptautiniu Navigacijos Kodeksu.

Kiekviena raidė turi tarimą, nustatytą Jungtinių Tautų Organizacijos tarptautinei aviacijai; toks kodeksas yra sėkmingai patvirtintas ir jūrų navigacijai.

RAIDĖ	REIKŠMĖ
A	Mūsų naras yra vandenyje; laikykitės atokiau nuo manęs ir atsargiai plaukite toliau.
B	Laivas yra pakraunamas, iškraunamas arba plukdo pavojingą krovinį.
C	Taip.
D	Laikykitės atokiau nuo manęs: atlieku sudėtingus manevrus.
E	Artinuosi iš dešinės.
F	Yra gedimų: susisiekite su manimi.
G	Dar kartą kviečiu locmaną. Arba traukiu tinklus į denį.
H	Locmanas denyje.
I	Artinuosi iš kairės.
J	Gaisras denyje, gabenu pavojingą krovinį; laikykitės atokiau nuo manęs.
K	Norėčiau susisiekti su jumis.
L	Tučtuojau iškelkite savo vėliavą.
M	Mano vėliava iškelta.
N	Ne.
O	Žmogus jūroje.
P	Visi į denį: laivas pasiruošęs išvykti. Į mano tinklus įsipainiojo kliuvinys.
Q	Prašau leidimo įplaukti į uostą.
R	(–).
S	Visu greičiu pirmyn.
T	Laikykitės atokiai nuo manęs.
U	Judate pavojinga linkme.
V	Man reikalinga pagalba.
W	Man reikalinga gydytojo pagalba.
X	Atkreipkite dėmesį į mano signalus.
Y	Mano inkaras nuleistas.
Z	Prašau vilkiko. Arba, nuleidžiu tinklus.
AN	Nelaimė denyje: reikalingas gydytojas.
NC	Esu pavojuje ir prašau pagalbos.
PYU	Gero kelio.

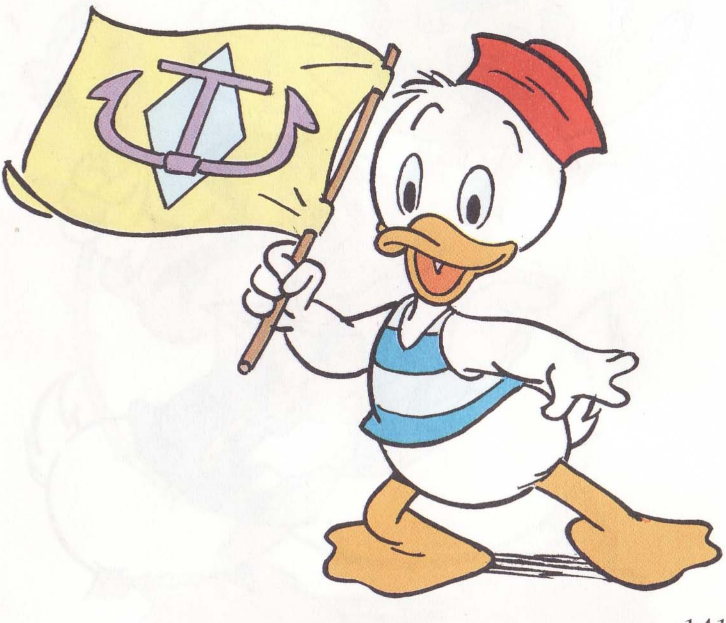

TAVO NUOSAVAS SLAPTAS ŠIFRAS

Tu taip pat gali susišnekėti su draugu, esančiu toli nuo tavęs; pakanka tik sukurti šifrą su reikalingiausiomis jums reikšmėmis, kurias priskirtumėte skirtingoms vėliavėlėms, ir pasidaryti, paėmus spalvoto popieriaus, dažų bei klijų, vėliavėles, kurias būtų galima iškelti ant stiebo.

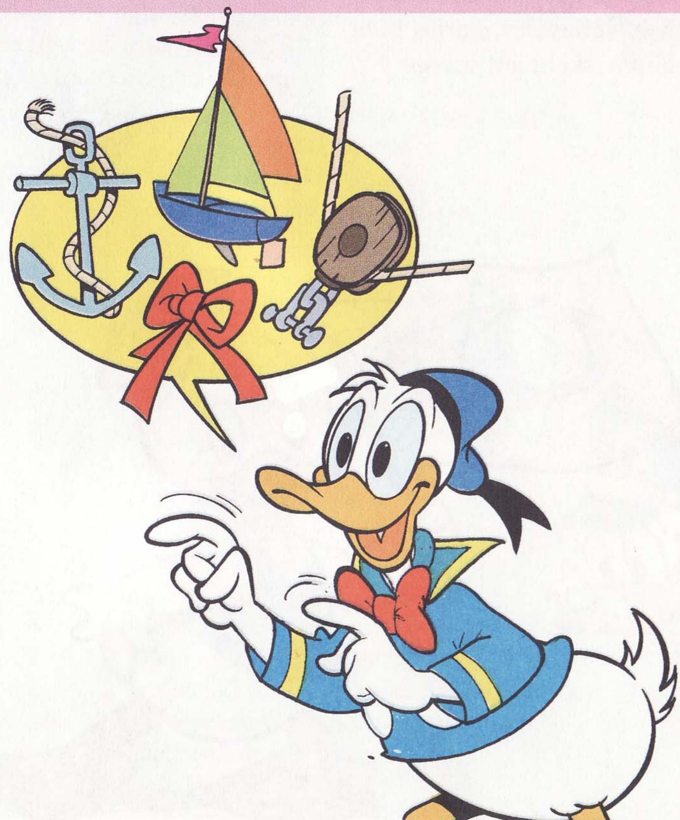
"Esi nemažų gabaritų" sakoma apie apkūnų žmogų. Šis posakis susijęs su laivo talpa. Tiesa, laivo gabaritai, kalbant apie jo talpą, gali būti vadinami tonažu.

Būdvardis "skorbutinis" gali reikšti – dirglus, keistas, kalbant apie žmones, sergančius skorbutu. Tai tokia liga, kuri vienu metu buvo tikra Dievo rykštė jūreiviams, kai jų maiste stigo vaisių ir daržovių.

LAIVAI IR FORTŪNA

"Sutvarstyta fortūna" – taip italai kartais apibūdina šiaip taip atliktą darbą; tačiau fortūna, sėkmės ar pasisekimo reikšme čia niekuo dėta: terminu "fortūna" būdavo apibūdinami prietaisai ir įrengimai, naudojami esant blogam orui (fortūna italų kalba gali reikšti štormą arba audrą), arba tam, kad būtų kompensuoti audros padaryti nuostoliai. Vėliau šis terminas buvo naudojamas apibūdinant bet kokią laikiną įrangą avarijos atveju. Štai kodėl yra sakoma "fortūnos burė", "fortūnos vairas" ir taip toliau.

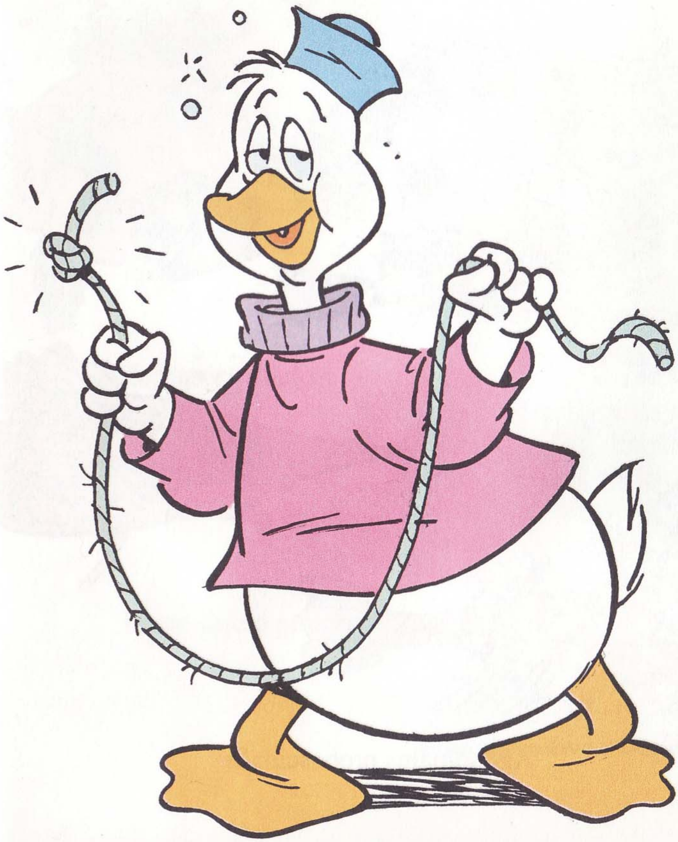

Italai sako "įkaušau" arba "prigėriau", turėdami omenyje "įsimylėjau". Šis išsireiškimas kilęs iš žodžių frazės, apibūdinančios apsivertusią valtį.

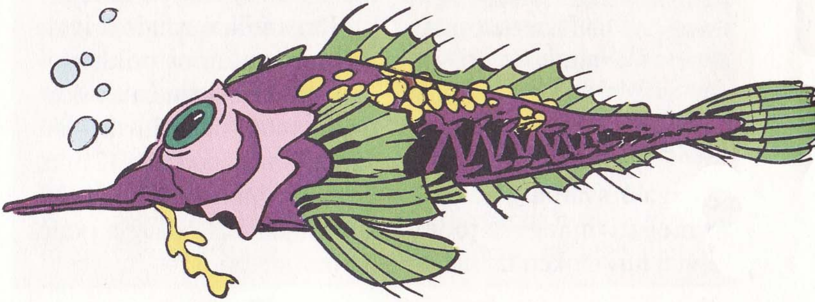
MAZGAI IR BŪDAI

Be galo svarbu gerai sumegzti mazgus, todėl jūreiviai turi mokėti tai meistriškai daryti. Geriausi mazgai yra tokie, kurie atlaiko bet kokį įtempimą, ir kuriuos tuo pat metu galima lengvai atrišti.

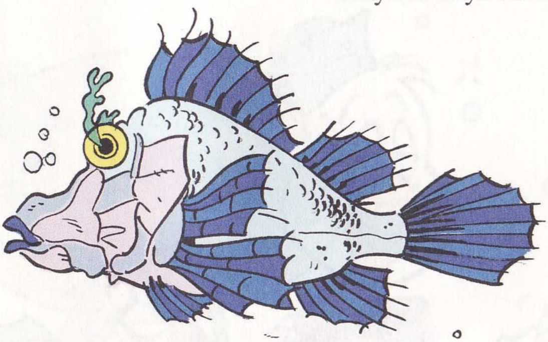
Jūros vilkai naudoja įvairias virves, kurios priklausomai nuo skersmens, turi skirtingus vardus: kabeltovas – iki 5 mm, lynas – nuo 5 iki 12 mm, kanatas - nuo 12 iki 24 mm, švartuojamasis – daugiau kaip 24 milimetrai.

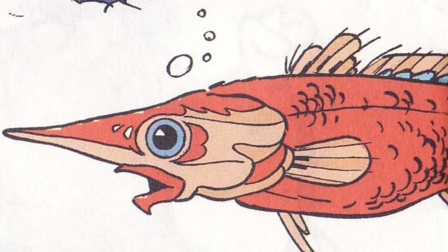
ŽUVYS

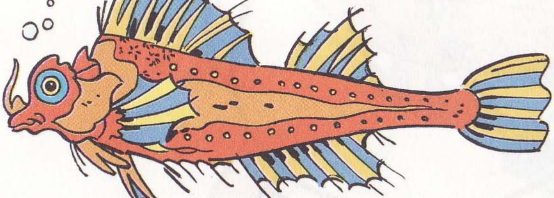

Satyrichthlys laticephalus

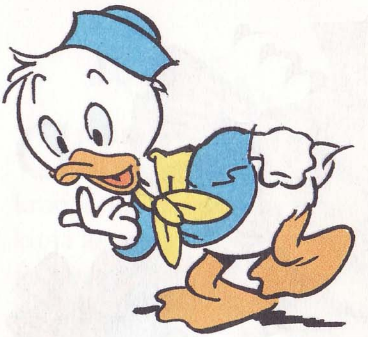

Hipposcorpaena sp.

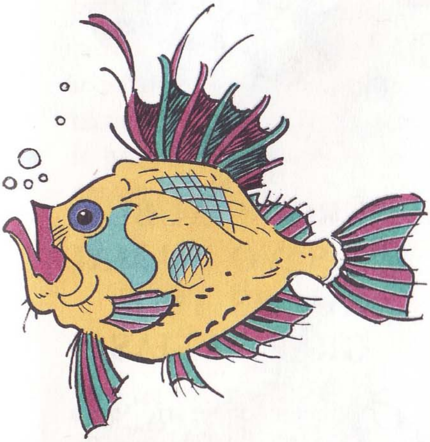

Agonomalus proboscidalis

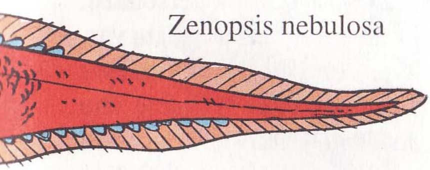

JŪROS PABAISOS

Ar egzistuoja jūros pabaisos? Mokslininkai teigia, kad neįmanoma dokumentais įrodyti jų egzistavimo; vis dėlto pasakojimų apie baisius sutvėrimus, išnyrančius beveik iš paties pragaro, galima rasti visais navigacijos istorijos laikais.

Zenopsis nebulosa

Pesce sorcio pizzuto

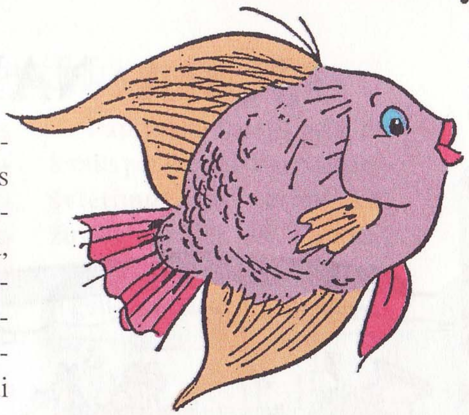
Atogrąžų jūrose galima susidurti su "Portugalų karavela": tai ne koks nors senovinis laivas, bet pavojinga polipų ir medūzų sąjunga. Išnirdama pūslės, kupinos medūzų, pavidalu, "Portugalų karavela" palieka vandenyje plūduriuoti gausybę čiuptuvėlių, kuriais gaudo žuvis, vėžiagyvius ir kitus jūros gyvūnus. Tačiau ir vienos medūzos būna nelabai malonios, susidūrus su jomis, dėl čiuptuvėliuose esančių dirginančių ląstelių.

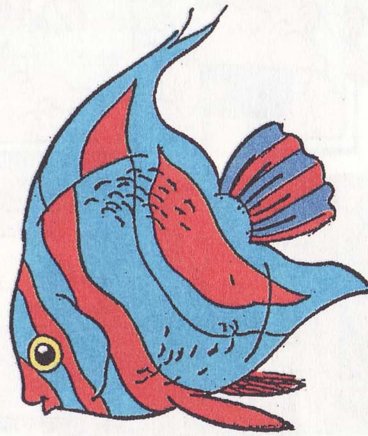
JŪROS SIAUBŪNE, SAVO MAMAI TU VIS TIEK GRAŽIAUSIAS

Giliavandenėje srityje yra visa galerija personažų, kurie tikrai sunkiai galėtų varžytis dėl Giliausiųjų Vandenų Mušterio titulo. Pradėję nuo *scorfani* šeimos, žygiuodami pro *zeidų* šeimą ir vis toliau ir toliau, pro jūros velnią, *iposkorpeną* ir žuvį *sorcio,* sutiksime iš tikrųjų keistų rūšių. Jau nekalbant apie *vilkinį ungurį,* kuris atrodo kaip priešistorinė pabaisa.

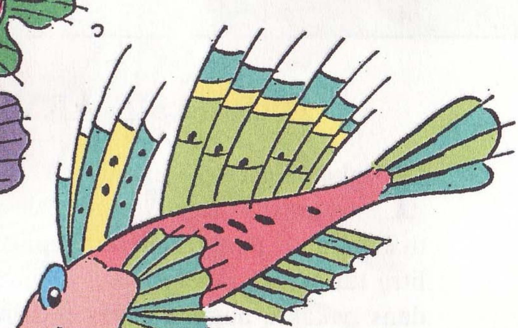
JŪRŲ MIS

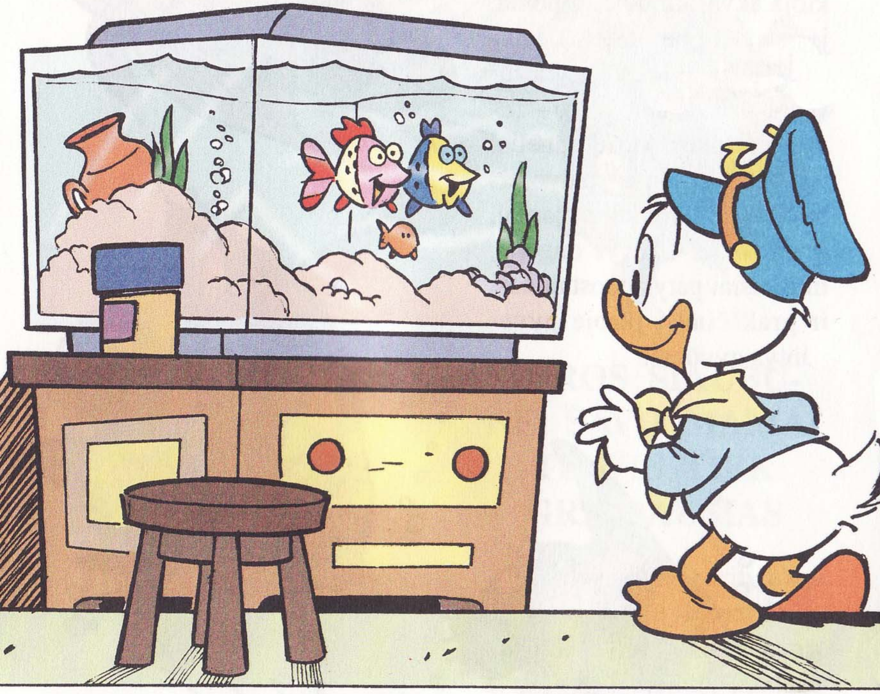
Gražiausios žuvys paprastai yra tos pačios, kurios kruopščiai sugaudytos plaukioja akvariumuose, žinoma, jei jos nėra per didelės. Įvairiaspalvės ir grakščios yra žuvys – estragonai, po to – žuvys plaštakės, kurių kūneliai išpiešti įvairiomis spalvomis beveik kaip drugelių sparnai, ir pagaliau – žuvys angelai, tikriausiai patys nuostabiausi ir grakščiausi jūroje gyvenantys gyvūnai.

JŪRA NAMUOSE

PIRMASIS AKVARIUMAS

Tinkamiausias indas pirmajam akvariumui turėtų būti apie penkiasdešimt litrų tūrio; tokio kiekio vandens pakaktų auginti žuvytėms be ypatingos priežiūros.

Jei nėra nupirktas specialus akvariumo dangtis, jį gali pakeisti stiklas su skylėmis filtrui, šildytuvui ir oro vamzdeliui bei anga, pro kurią žuvytes šertum.

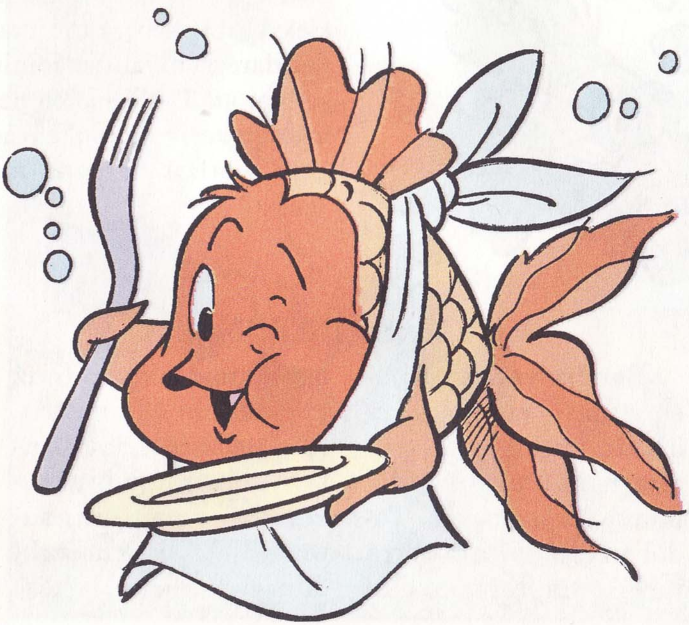
UŽDRAUSTA PIKTNAUDŽIAUTI

Šėrimas yra svarbiausias akvariumo savininko rūpestis; suprantama, visų pirma čia kalbama apie pašaro kiekį. Tą pašarą jos suės per kelias minutes.

Didesnis pašaro kiekis būtų jau piktnaudžiavimas ir todėl jį reikėtų griežtai nustatyti, kad būtų išvengta puvimo ir žuvys būtų apsaugotos; antraip jos gali susirgti pražūtingomis skrandžio ligomis.

Paprastai žuvys ėda du kartus per dieną ir tik esant apšvietimui. Bet geriau, kai žuvytė yra šiek tiek išalkusi, o ne persiėdusi. Tau išvykus, ji gali puikiausiai išbūti be pašaro visą savaitę.

Pašaras, kurį galime nusipirkti parduotuvėse, yra labai gerai subalansuotas. Bet būtų gerai keisti jo rūšis, nes žuvų skonis keičiasi ir jos gali nesiteikti net pažvelgti į nusibodusį pašarą.

PILNA JŪRA... DEJA, KO?

PONIA JŪRA, PASAKYKIT TRISDEŠIMT TRYS...

Nuo seniausių laikų dedamės, kad neaprėpiamos vandens platybės gali ir turi kaupti savyje bei perdirbti atmatas, kurių pastebimai daugėja, vystantis civilizacijai. Iki šio amžiaus pradžios bičiulė jūra tai daryti dar įstengė: okeanai veikė kaip gigantiški filtrai, kuriuose laikui bėgant, atmatos suirdavo, o vėliau apskritai išnykdavo. Bet nežabotas pramonės vystymasis, begalinis didelių miestų augimas jūrų bei upių pakrantėse, perdėtas gamtinių išteklių naudojimas pakeitė išmetamų medžiagų kiekybę ir kokybę; kartu jūrai pasidarė sunkiau su jomis susidoroti. Tad šiandien net toks gigantas kaip okeanas gali neatlaikyti panašios atakos.

VARGŠAS PINGVINAS!

Bendra vandenų masė sudaro vieningą didžiulę ekosistemą, kurios nenutrūkstamumą lemia jūros srovės. Todėl užteršus tam tikrą jūros zoną, taršalai gali netrukus atsidurti ir už tūkstančio kilometrų. Rūpindamiesi, kad Antarktidos pingvinų nemažėtų, o gausėtų, suprantame, kokią žalą daro cheminės atliekos.

ŠTAI KALTININKAI

Jūros vanduo užteršiamas žmogaus išmetamomis į jūrą atliekomis, medžiagomis, susidarančiomis dėl žemės paviršiaus erozijos, arba atplukdytomis upių bei požeminių vandenų, arba atsirandančiomis iš pramonės centrų, kurie veikia pačiuose vandenynuose.

NUODINGOSIOS MEDŽIAGOS – LEIDIMAS ŽUDYTI

Pesticidai ir herbicidai, naudojami žemės ūkyje, yra tarp sunkiausiai aplinkos perdirbamų nuodingųjų medžiagų; jos ne tik pasilieka dirvožemyje, bet užteršia ir požeminius vandenis (kurie anksčiau ar vėliau pasiekia jūrą), bei kaupiasi pačiuose žemės produktuose... tai reiškia, kad kartais jų randame vaisiuose ir daržovėse ant savo stalo! Atsargiai!

ŠIUKŠLĖS MANO IŠSVAJOTOJE JŪROJE

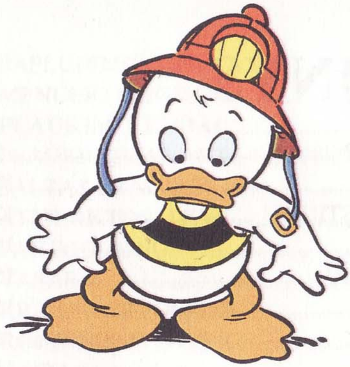
Dideli miestai ir pramonės centrai palieka didžiules mases atliekų, kurios kanalizacijos vamzdžiais patenka į upes, dažniausiai reikiamai neišvalytos, o tuomet ir į pačią jūrą. Visi siaubai, kuriuos galima apskritai patirti, susiburia ten, kur gaunama, valoma ir siurbiama nafta. Didžiulės įmonės išsidėsčiusios pakrantėse, ir jų išmetamos medžiagos patenka į vandenį. Tos pačios naftos gamyklos atviroje jūroje plauna savo cisternas. Šiais nedorais darbais jos sukelia nenusakomo dydžio aplinkos negandas. Ne tokios akivaizdžios, bet visų pavojingiausios yra radioaktyvios medžiagos, gaminamos atominiuose reaktoriuose.

RYTOJAUS JŪRA

Ištekliai, kuriuos jūra mums siūlo, skirstomi į tris pagrindines grupes: mineralus, energetinius ir maisto produktus.

Vandenynų gelmėse yra maždaug pusė visų naftos ir gamtinių dujų resursų planetoje. Technologai ruošia kaskart gudresnius vandens gėli-

Šiltesnis paviršiaus vanduo bus nukreiptas į tam tikrą katilą, kur, pavirtęs garais, suks turbinas. Garai vėliau bus atšaldyti giluminių vandenų (jie yra šaltesni) ir, virtę skysčiu, pradės kelionę iš naujo.

nimo arba mineralų iš jūros dugno gavybos mechanizmus.

Numatoma, kad ateityje labai padidės jūrų vandens gėlinimo įrengimų svarba. Tai bus būtina, nes gyventojų skaičius didėja ne dienomis, o valandomis, todėl iškyla būtinybė našiau vystyti išdžiūvusių žemių drėkinimo sistemą. Taip pat didėja tokių metalų kaip magnis, nikelis, varis, kobaltas, molibdenas ir vanadis gavyba. Smėlis ir žvyras, naudojami statybose, yra kasami labai dideliais kiekiais. Be kita ko, jūroje yra daug ir deimantų.

Mokslas dabar kuria projektus, kaip paversti naudinga energija potvynių ir atoslūgių, bangų, srovių judėjimą ir netgi ... vandens paviršiaus ir gelmių temperatūrų skirtumą!

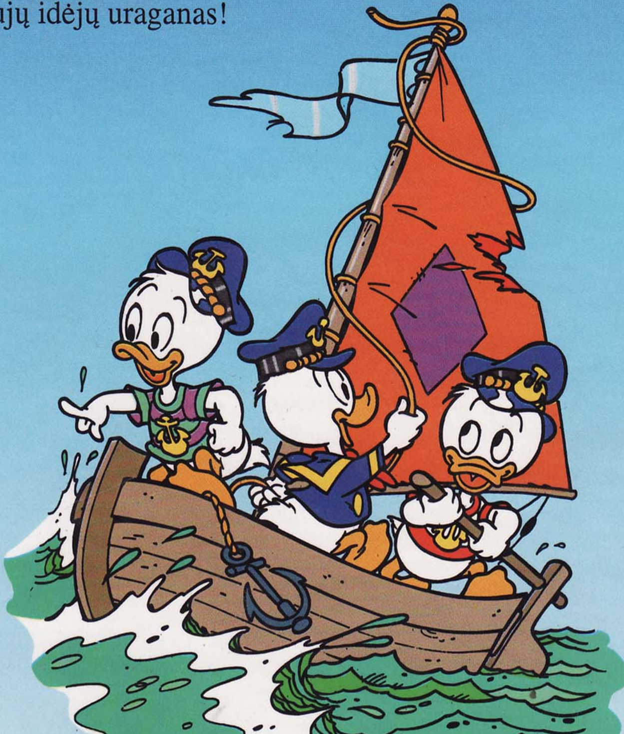
NE TIK ŽUVYS

Žvejyba turės būti techniniu požiūriu išrankesnė ir pelningesnė, išrandant paprastesnius įrenginius. Orientuojamasi šia linkme – auginti tokias rūšis, kurias galima panaudoti žmonijos prasimaitinimui. Prie žuvų, moliuskų ir vėžiagyvių prisijungia ir dumbliai, kuriems lemta tapti svarbiu maisto ištekliumi.

TURINYS

Kaip išgyventi negyvenamoje saloje? Kaip išmatuoti potvynius ir atoslūgius? Kaip pastatyti žaidimo su molio rutuliukais aikštelę? Kaip pasidaryti šaukštą iš kriauklės? Kaip pastatyti palapinę paplūdimyje? Kaip pačiam sukonstruoti aitvarą? Paprastai! Reikia tik perskaityti trykštančią netikėtumais "Jaunųjų švilpikų enciklopedijos" antrąją knygą! Tai tikras naujų idėjų uraganas!

ISBN 9986-22-058-0